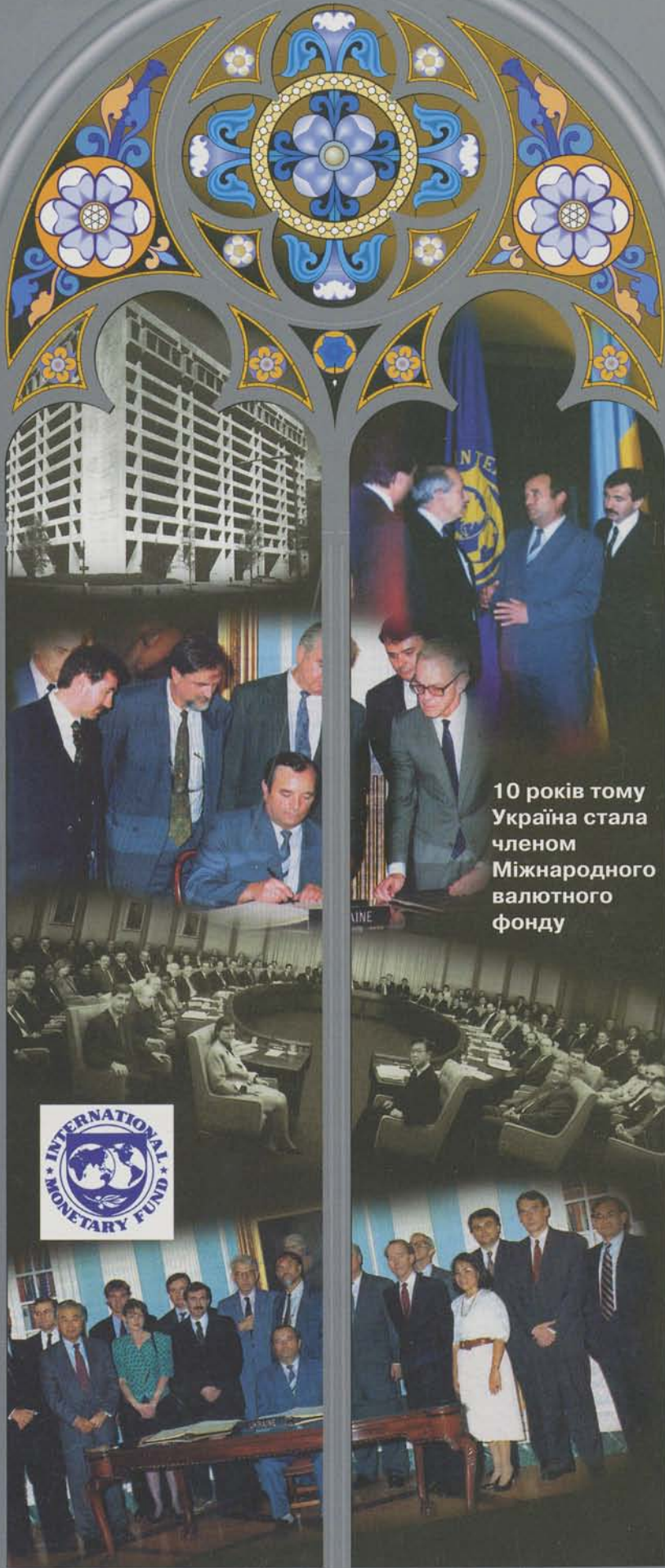

Національного банку України

10 років тому
Україна стала
членом
Міжнародного
валютного
фонду

Офіційні видання Національного банку України: статистика, аналіз, документи

«Вісник Національного банку України»

Щомісячний ілюстрований науково-практичний журнал. Тематична спрямованість — висвітлення діяльності НБУ, питань функціонування банківської системи України, актуальних фінансово-кредитних проблем.

Передплатний індекс — 74132

«Бюлетень Національного банку України»

Щомісячні статистичні видання НБУ.

Містять інформацію про реальний стан економіки, грошовий, кредитний та валютний ринки, грошово-кредитну та банківську статистику.

Видаються україномовний варіант і російсько-англійський варіант.

Передплатний індекс обох варіантів спільний — 22602

«Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності»

Щомісячний додаток до «Вісника НБУ».

Збірник найсвіжіших документів, що регламентують банківську діяльність. Мета збірника — ознайомлення широкого кола читачів із повними текстами законодавчих актів, а також постанов, інструкцій, розпоряджень та інших документів НБУ з банківської сфери.

Передплатний індекс — 74132

«Платіжний баланс України»

Щоквартальні статистичні видання НБУ.

Публікуються табличні дані з платіжного балансу, аналітичні матеріали щодо розвитку зовнішнього сектора економіки України, його впливу на стан макроекономічних індикаторів у країні, подається аналіз та методологія складання платіжного балансу. Видаються україномовний варіант і російсько-англійський варіант.

Передплатний індекс обох варіантів спільний — 22601

«Банкноти і монети України»

Щорічний додаток до «Вісника НБУ». Каталог.

Містить детальну інформацію про всі паперові грошові знаки — законні платіжні засоби України, розмінні, пам'ятні та ювілейні монети, уведені в обіг Національним банком України. Для нумізматів, колекціонерів та масового читача

Передплата не проводиться. Телефон для довідок: (044) 293-15-19

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25

тел: (044) 267-39-44

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Стабільна гривня — запорука економічного зростання

ІЗ 2 ПО 16 ВЕРЕСНЯ 1996 РОКУ В УКРАЇНІ ПРОВЕДЕНО ГРОШОВУ РЕФОРМУ. ВІДЗНАЧАЮЧИ ШОСТУ РІЧНИЦЮ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ, МОЖЕМО ВПЕВНЕНО СТВЕРДЖУВАТИ: ГРИВНЯ ВИПРАВДОВУЄ ПОКЛАДЕНІ НА НЕЇ НАДІЇ, ПОВНОСПРАВНО ВИКОНУЮЧИ УСІ ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ.

Є події, значення яких посилюється із часом. Зрештою вони набувають почесного статусу історичних. Чим більше часу віддаляє нас від пам'ятного вересня 1996-го, коли в Україні було проведено грошову реформу, в результаті якої запроваджено національну грошову одиницю — гривню, тим більшою є переконаність в історичному значенні цієї події. Вона ознаменувала собою новий, особливо важливий етап становлення грошово-кредитного ринку в Україні та його регулювання за допомогою монетарних інструментів. Як зазначив в одній зі своїх статей Голова Національного банку України В.С.Стельмах, введення повноцінної національної валюти мало важливе значення для подальшої макроекономічної стабілізації, а також для підвищення довіри до національних грошей. Здійснення реформи мало на меті досягнення цілей грошово-кредитної політики щодо продовження курсу на забезпечення фінансової стабільності, прискорення розрахунків, залучення до банківської системи надлишкової готівки, яка перебувала в обігу, забезпечення стабільності курсу гривні щодо іноземних валют.

Організація грошової реформи в Україні злобула найвищу оцінку як за кордоном, так і всередині країни. Зрозуміло, лише завдяки запровадженню гривні неможливо вирішити безліч проблем, що накопичуються в процесі трансформації суспільства, переходу економіки на ринкові засади. Та все ж грошова реформа в Україні свою позитивну роль відіграла — вона посприяла розвитку тенденцій, завдяки яким вдалося зупинити спад і досягти довгоочікуваного економічного зростання.

Серед ключових факторів — виконання гривнею усіх функцій грошей, у тому числі як засобу заощадження, результатом чого стало неухильне зміцнення довіри населення до національної валюти. Обсяги вкладів фізичних осіб у банках України рік у рік зростають, лише за перше півріччя нинішнього року збільшившись на 28.6%. А це — найнадійніше джерело ресурсів банків, запорука їх подальшого розвитку.

Характерною ознакою поліпшення економічної ситуації в країні є низька інфляція за умови значного зростання ВВП. Така тенденція започаткувалася в 2001 році й набуває розвитку у році нинішньому. Це свідчить про правильний вибір центральним банком країни стратегії розвитку банківської системи, компетентне застосування інструментів і механізмів грошово-кредитної політики.

Грошова реформа 1996 року — це не лише заміна грошових знаків. Це ще й розвиток банківської системи країни, її зміцнення, удосконалення форм і методів роботи, розширення можливостей центрального банку країни ретельно виконувати свій конституційний обов'язок щодо забезпечення стабільності національної валюти. Така робота, якій нового дихання надала реформа 1996 року, триває. Віритись, що в неї — великі перспективи.

Редакційна колегія:

СЕНИЦЬ П. М. (голова)
 ВОРОНОВА Л. В.
 ГАЙДАР Є. Т.
 ГАЛЬ В. М.
 ГЕЄЦЬ В. М.
 ГРЕБЕНІК Н. І.
 ГРУШКО В. І.

ДОМБРОВСЬКІ Марек

ІЛАРІОНОВ А. М.
 КАНДИБКА О. М.
 КІРЄЄВ О. І.
 КРАВЕЦЬ В. М.
 КРОТЮК В. Л.
 ЛИСИЦЬКИЙ В. І.
 МАТВІЄНКО В. П.
 МОРОЗ А. М.
 ОСАДЕЦЬ С. С.
 ПАСІЧНИК В. В.
 ПАТРИКАЦ Л. М.
 РАЄВСЬКИЙ К. Є.
 САВЛУК М. І.
 САВЧЕНКО А. С.
 СМОВЖЕНКО Т. С.
 СМОЛІЙ Я. В.
 СОЛТИС Я. Ф.
 СОРОКІН О. М.
 СТЕПАНЕНКО А. І.
 ФЕДОСОВ В. М.
 ЧЕРНИК І. П.
 ШАПОВАЛОВ А. В.
 ШАРОВ О. М.
 ЮЩЕНКО В. А.

Номер підготовлено редакцією
 періодичних видань НБУ

Головний редактор
ПАТРИКАЦ Л. М.

Заступник головного редактора
КРОХМАЛЮК Д. І.

Відділ монетарної політики
 та банківського нагляду
 Редактор відділу **ПАПУША А. В.**

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків
 та інформаційно-програмного забезпечення
 Редактор відділу **КОМПАНИЄЦЬ С. О.**

Відділ валютного регулювання
 та міжнародних банківських зв'язків
 Редактор відділу **БАКУН О. В.**

Відділ економіки, законодавчого
 забезпечення та комерційних банків
 Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М. І.**

Головний художник **КОЗИЦЬКА С. Г.**
 Літературний редактор **КУХАРЧУК М. В.**

Відділ реклами і розповсюдження
 Редактор відділу **ФЕСЕНКО Н. М.**

Дизайнери **ХОМЕНКО Ф. М., КОЗИЦЬКА С. Г.,
 ГРИЦЕНКО М. Р.**

Коректор **СІЛЬВЕРСТОВА А. І.**
 Оператор **ЛИТВИНОВА Н. В.**

Фото **НЕГРЕБЕЦЬКОГО В. С., ХМАРИ В. П.,
 ГОЛЯК Т. І.**

Черговий редактор
ПАПУША А. В.

Четверта сторінка обкладинки:
 Михайлівський Золотоверхий собор у Києві.
 Фото **ХМАРИ В. П.**

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна
 тел./факс: (044) 264-96-25
 тел.: (044) 267-39-44
 E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавком України
 09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Журнал рекомендовано до друку
 Вченою радою Київського національного
 економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною
 комісією України визнано фаховими
 Передплатний індекс "Вісника НБУ"
 та додатка "Законодавчі і нормативні акти
 з банківської діяльності" 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета
 інженерно-технічним центром НБУ
 Формат 60 x 90 / 8. Друк офсетний.
 Фіз. друк. арк. 9.0. Умовн. друк. арк. 9.0.
 Обл.-вид. арк. 14.5

При передруку матеріалів, опублікованих у
 журналі, посилання на "Вісник Національного
 банку України" обов'язкове. Редакція може
 публікувати матеріали в порядку обговорення,
 не поділяючи думку автора. Відповідальність
 за точність викладених фактів несе автор,
 а за зміст рекламних матеріалів —
 рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2002

Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№ 9 (79) ♦ Вересень 2002

ЗМІСТ

Номер підписано до друку 02.09.2002 р.

ЛІТОПИС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Стабільна гривня — запорука економічного зростання 1

БАНКИ УКРАЇНИ

В.Кротюк, О.Кірєєв, Г.Карчева Фінансовий стан банків України
 у першому півріччі 2002 року та шляхи підвищення ефективності їхньої діяльності 3

Структура активів банків України за станом на 01.07.2002 р. 10

Структура зобов'язань банків України за станом на 01.07.2002 р. 14

Структура балансового капіталу банків України за станом на 01.07.2002 р. 18

Доходи і витрати у розрізі банків України за станом на 01.07.2002 р. 22

В.Кротюк, Є.Карманов Деякі аспекти правового регулювання боротьби
 з відмиванням грошей у банківській системі 26

А.Бурдюгов Об'єднати зусилля у прискоренні соціально-економічного розвитку Криму 32

В.Савченко Активізація діяльності філій середніх і малих банків у регіонах 35

МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

О.Шаров Україна та МВФ: "у пошуках втраченого часу" 38

Л.Смахтіна На шляху європейської інтеграції 47

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг пам'ятних монет "Пугач" 50

МАКРОЕКОНОМІКА

О.Петрик Розвиток цінової ситуації в Україні 51

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у липні 2002 року 55

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

С.Петрова Облік матеріальних активів комерційними банками 56

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється
 Національним банком України один раз на місяць (за липень 2002 року) 57

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється
 Національним банком України щоденно (за липень 2002 року) 58

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В.Братічков Бухгалтерський облік і контроль: аспекти розвитку 60

І.Новак Побудова корпоративного сховища даних Національного банку України 62

НОВІ КНИГИ

М.Мальський Посібник "Інвестиції, ризик, прогноз" 68

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у липні 2002 року 69

БАНКІРИ І МИСТЕЦТВО

Д.Крохмалюк Авангардний реалізм Анатолія Марчука 70

АНОТАЦІЇ

..... 72

Фінансовий стан банків України у першому півріччі 2002 року та шляхи підвищення ефективності їхньої діяльності

Діяльність банків України протягом першого півріччя 2002 року (яка, зауважимо, відбувалася в умовах економічного зростання, стабільності національної грошової одиниці, зниження процентних ставок) характеризувалася певними позитивними тенденціями. Серед основних із них такі:

- ♦ підвищення ефективності діяльності банків, поліпшення окремих результативних показників (зокрема, рентабельність банківських активів порівняно з відповідним періодом минулого року збільшилася з 0.8 до 1.0%, прибутковість капіталу — з 4.9 до 6.7%);

- ♦ посилення позитивного впливу банківської системи країни на соціально-економічний розвиток України (про це свідчить активніше кредитування економіки, відчутне збільшення обсягів довгострокових кредитів, які за півріччя зросли на 22.9%, тоді як кредитний портфель у цілому — на 16.7%);

- ♦ підвищення ролі інтенсивних факторів у функціонуванні і розвитку банківської системи (що є результатом прогресивних структурних змін у активах, зобов'язаннях і капіталі банків, а також — поліпшення якості активів);

- ♦ зниження кредитного, інвестиційного, валютного та інших ризиків, про що свідчить поліпшення ситуації з дотриманням економічних нормативів та формуванням резервів за активними операціями;

- ♦ зміцнення довіри населення до вітчизняної банківської системи (свідченням цього може бути зростання обсягу вкладів фізичних осіб за півріччя на 28.6%);

- ♦ запровадження банками нових послуг та вдосконалення вже наявних продуктів, а також просування їх до кінцевого споживача шляхом розширення мережі філій, що дало змогу збільшити обсяги здійснюваних операцій і поліпшити якість обслуговування клієнтів.

Детальніше про ці та інші тенденції в банківській діяльності, а також про першочергові завдання на найближчу перспективу читайте у статті.

КІЛЬКІСТЬ І СТРУКТУРА БАНКІВ В УКРАЇНІ

За станом на 1 липня 2002 року ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій мали 153 банки. Серед них 136 банків — акціонерні товариства (94 — відкриті, із них 2 — державні банки, 42 — закриті), 17 — товариства з обмеженою відповідальністю. Ліцензію на здійснення операцій із валютними цінностями мали 150 банків. З іноземним капіталом створено 19 банків (12.4% від загальної кількості банків, які мають ліцензію), у тому числі 7 банків (4.6%) — зі 100-відсотковим іноземним капіталом.

За півріччя кількість філій збільшилася з 1 350 до 1 384, тобто на 34 одиниці, зокрема за II квартал — на 21.

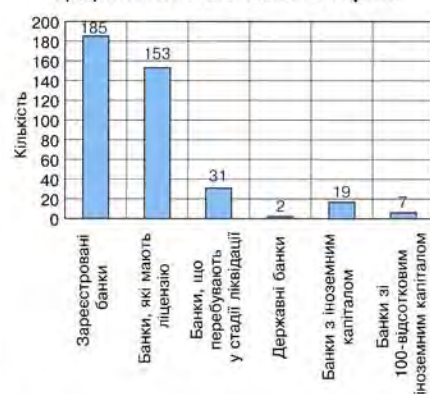
Кількість банків, занесених до Державного реєстру, за півроку зменшилася зі 189 до 185. Всі 4 банки (АБ "Ланбанк", КБ "Зоря", АКБ "Шахтекономбанк", АКБ "Азов-банк") вилучено з реєстру внаслідок завершення процедури ліквідації.

За звітний період не зареєстровано

жодного нового банку.

У стадії реорганізації перебуває один банк — Народний банк. 27.06.2002 р.

Графік 1. Кількість банків в Україні

вин у зв'язку з реорганізацією шляхом приєднання до Укргазбанку повернув банківську ліцензію до НБУ. Консолідація балансів відбулася 02.07.2002 р.

Прийнято рішення про ліквідацію одного банку (АБ "Інко").

За станом на 01.07.2002 р. в стадії ліквідації перебував 31 банк (16.8% від за-

гальної кількості зареєстрованих банків). Із них 14 ліквідовуються за рішенням НБУ, 15 — господарських судів, 2 — зборів акціонерів.

АНАЛІЗ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

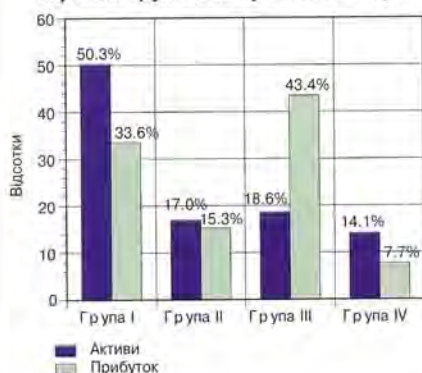
Узагальнюючим показником багатогранної діяльності банківської установи є фінансовий результат — основа її майбутнього розвитку.

Сумарний прибуток вітчизняних банків за перше півріччя 2002 року порівняно з відповідним періодом минулого року збільшився на 62.9% і становив 274.3 млн. грн., у тому числі за перший квартал — 113.0 млн. грн., за другий — 161.3 млн. грн.

Банки I групи, на які припадає 50.3% активів, отримали 92.0 млн. грн. прибутку (33.6% від його загального обсягу по системі); банки II групи (на них припадає 17.0% активів) — 41.8 млн. грн. (15.3%); третьої (18.6% активів) — 119.2 млн. грн. (43.4%); четвертої (14.1% активів) — 21.3 млн. грн. (7.7%). Як бачимо, пропорційне зростання обсягів ак-

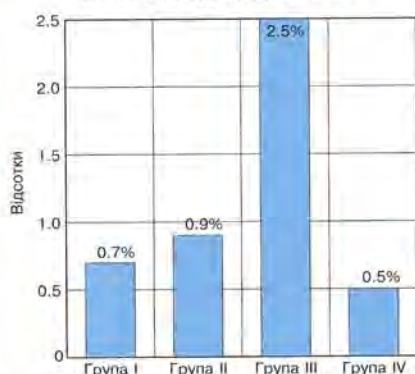
тивів і прибутку найбільшою мірою характерне для банків II групи; найвищу рентабельність активів мали банківські установи III групи. Незначний обсяг прибутку банків IV групи обумовлений високою вартістю їхніх зобов'язань.

Графік 2. Частка активів та прибутку окремих груп банків у загальній сумі

Фінансовий результат діяльності банків залежить від співвідношення його витрат і доходів. Протягом першого півріччя 2002 року доходи українських банків зростали вищими темпами, ніж витрати, що сприяло поліпшенню співвідношення витрат і доходів, яке на 01.07.2002 р. становило **94.2%** (за результатами першого півріччя 2001 р. цей показник дорівнював **95.7%**).

Графік 3. Рентабельність активів за групами банків

Результативні показники діяльності банків порівняно з відповідним періодом минулого року поліпшилися. Підвищилася з **0.8** до **1.0%** рентабельність активів, рентабельність капіталу зростає із

4.9 до **6.7%**. Водночас дещо знизилася (з **6.1** до **5.7%**) **чиста процентна маржа**, що обумовлено зменшенням чистого процентного доходу банків.

Як уже зазначалося, у звітному періоді найвищою була рентабельність активів банків III групи — **2.4%**. Цього досягнуто завдяки високій дохідності активних операцій, а також зваженій політиці планування витрат.

Незважаючи на поліпшення результативних показників діяльності, рівень рентабельності активів і капіталу банків ще низький. Передусім це стосується банків I, II і IV груп, рентабельність яких нижча, ніж по системі в цілому (відповідно — **0.7, 0.9 і 0.5%**). Серед основних причин — **нерациональна структура активів**, у якій значною є частка неприбуткових активів — проблемних кредитів, основних засобів та нематеріальних активів, а також **непомірні витрати**. Маємо на увазі насамперед небанківські операційні витрати, які нині досягають близько **41.0%** від усіх витрат банків, а також значні відрахування в резерви, що обумовлено недостатньою якістю активів.

Найвищою є вартість зобов'язань банків IV групи — **25.6%**. До того ж вони мають низьку дохідність активів — **16.5%** та найнижчу (порівняно з іншими групами) рентабельність активів — **0.5%**.

Позитивною тенденцією в діяльності банків є зростання доходів вищими темпами, ніж витрат. Так, за перше півріччя 2002 року порівняно з відповідним періодом минулого року доходи збільшилися на **21.2%** і досягли **4 709.5 млн. грн.** (за підсумками I кварталу вони становили **2 270.7 млн. грн.**, II — **2 438.8 млн. грн.**). Збільшення відбулося за рахунок зростання процентних доходів — на **629.2 млн. грн.** (або на **24.5%**); результату від торговельних операцій — на **125.3 млн. грн.** (тобто у **2 рази**); комісійних доходів — на **65.2 млн. грн.** (на **6.0%**); інших банківських операційних доходів — на **28.4 млн. грн.** (на **62.6%**); інших небанківських операційних доходів — на **3.5 млн. грн.** (на **23.6%**).

Водночас зменшилися комісійні доходи за операціями з банками та з коштами, розміщеними в інших банках, про-

центні доходи за цінними паперами, що обумовлено зменшенням обсягів вкладень.

Дохідність активів по системі в цілому на звітну дату дорівнювала **16.8%** (за підсумками I кварталу — **17.5%**). У розрізі банківських груп цей показник розподілюється так: щодо банків I групи він становив **17.0%**, II — **15.5%**, III — **17.4%**, IV — **16.5%**.

Доходи банків мали таку структуру. **Процентні** становили **3 200.5 млн. грн.** (**68.0%** від загальної суми доходів), **комісійні** — **1 151.6 млн. грн.** (**24.5%**), **результат від торговельних операцій** — **245.9 млн. грн.** (**5.2%**), **інші банківські операційні доходи** — **73.8 млн. грн.** (**1.5%**), **інші небанківські операційні доходи** — **18.2 млн. грн.** (**0.4%**), **повернення списаних активів** — **18.7 млн. грн.** (**0.4%**), **непередбачені доходи** — **0.8 млн. грн.** (**0.0%**).

Процентні доходи банків зростали вищими темпами (**1.25**), ніж загальні (**1.21**), що пов'язано із розширенням кредитування. За рахунок зростання частки процентних доходів за кредитами, наданими суб'єктам господарювання та фізичним особам, питома вага зазначених доходів за півріччя збільшилася з **66.1** до **68.0%**.

Структура процентних доходів банків така: процентні доходи за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, становили **2 725.6 млн. грн.** (**85.2%** від загальної суми процентних доходів); за коштами, розміщеними в інших банках, — **196.0 млн. грн.** (**6.1%**), за цінними паперами — **114.9 млн. грн.** (**3.6%**); за кредитами фізичним особам — **130.7 млн. грн.** (**4.1%**); інші процентні доходи — **33.3 млн. грн.** (**1.0%**).

Чистий процентний дохід порівняно з першим півріччям 2001 року збільшився з **1 290.8 млн. грн.** до **1 513.0 млн. грн.** Водночас відношення процентних доходів до активів зменшилося — з **12.1** до **12.0%**. Це обумовило зниження процентної маржі — із **6.1** до **5.7%**.

Комісійні доходи банків порівняно з відповідним періодом минулого року збільшилися на **65.2 млн. грн.**, або на **6.0%**. При цьому їх частка в загальних доходах зменшилася з **27.9** до **24.5%**. Чистий комісійний дохід порівняно з пер-

Таблиця 1. Основні результативні показники діяльності банків України

Показники	За I півріччя 2001 р.	За I квартал 2002 р.	За II квартал 2002 р.	За I півріччя 2002 р.	Відхилення	
					I півріччя 2002 р. порівняно з I півріччям 2001 р., в. п.	II квартал 2002 р. порівняно з I кварталом 2002 р., в. п.
					Відсотки	
Рентабельність капіталу	4.9	5.6	7.7	6.7	1.8	1.1
Рентабельність активів	0.8	0.9	1.1	1.0	0.2	0.2
Співвідношення витрат і доходів банків	95.7	95.0	93.4	94.2	-1.5	-1.6
Чиста процентна маржа	6.1	5.8	5.6	5.7	-0.4	-0.2

Таблиця 2. Результативні показники за підсумками першого півріччя 2002 року за групами банків

Група банків	Дохідність активів	Вартість зобов'язань	Відсотки	
			Дохідність активів	Рентабельність активів
I	17.0	19.8		0.7
II	15.5	17.0		0.9
III	17.4	19.8		2.4
IV	16.5	25.6		0.5
По системі банків	16.8	20.1		1.0

шим півріччям минулого року збільшився з 920.7 млн. грн. до **1 010.1 млн. грн.** Відношення комісійних доходів до активів зменшилося з 5.1 до 4.3%.

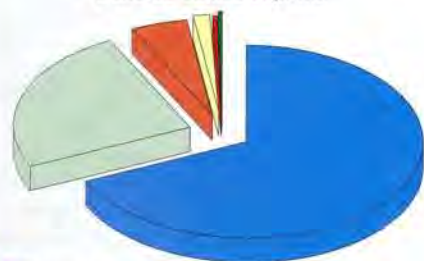
Особливо високими темпами зростає доходи від торговельних операцій. Порівняно з відповідним періодом минулого року вони збільшилися більш як удвічі. Питома вага цих доходів зросла з 3.1 до 5.2%. Відношення доходів від торговельних операцій до активів зросло з 0.6 до 0.9%.

Витрати банків за перше півріччя 2002 року порівняно з відповідним періодом 2001 року теж зросли — на 19.3% — і досягнули **4 435.2 млн. грн.** (за підсумками першого кварталу вони дорівнювали **2 157.7 млн. грн.**, другого — **2 277.5 млн. грн.**)

Витрати збільшилися в основному за рахунок значного зростання інших небанківських операційних витрат — на **367.1 млн. грн.**, або **25.3%**; процентних витрат — на **406.9 млн. грн.**, або на **31.8%**; інших банківських операційних витрат — на **74.2 млн. грн.**, або на **35.2%**. Високі темпи збільшення процентних витрат пояснюються переорієнтацією банків на дещо дорожчі ресурси, передусім — на вклади населення.

Водночас банки скоротили комісійні витрати на **24.2 млн. грн.**, або на **14.6%**; відрахування в резерви — на **99.6 млн. грн.**, або на **19.3%**.

Графік 4. Структура доходів банків України

- Процентні доходи (68.0%)
- Комісійні доходи (24.5%)
- Результат від торговельних операцій (5.2%)
- Інші банківські операційні доходи (1.6%)
- Інші небанківські операційні доходи (0.4%)
- Повернення списаних активів (0.4%)

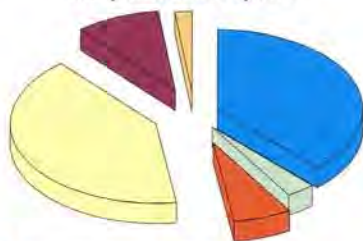
Витрати формувалися в основному за рахунок інших небанківських витрат, які на звітну дату становили **1 817.1 млн. грн. (41.0%** від загального обсягу витрат). Із них на утримання персоналу — **956.5 млн. грн. (21.6%** від загальних витрат); процентні витрати — **1 687.5 млн.**

грн. (38.0%); відрахування в резерви — **417.8 млн. грн. (9.4%)**; комісійні витрати — **141.5 млн. грн. (3.2%)**; інші банківські операційні витрати — **285.3 млн. грн. (6.4%)**; інші витрати — **86 млн. грн. (2.0%)**.

Щодо позитивних тенденцій, то слід звернути увагу на зниження вартості банківських зобов'язань: за I квартал нинішнього року вони становили **21.3%**, за півріччя — **20.1%**. На звітну дату вартість зобов'язань банків I групи становила **19.8%**, II — **17.0%**, III — **19.8%**, IV — **25.6%**.

Прибуткова діяльність є необхідною умовою фінансової надійності банку. Для подальшого забезпечення стабільної прибуткової діяльності вітчизняних банківських установ першочергового значення набуває збільшення доходів, зокрема шляхом поліпшення якості та покращення структури банківських активів, а також зменшення витрат, насамперед — небанківських.

Графік 5. Структура витрат банків України

- Процентні витрати (38.0%)
- Комісійні витрати (3.2%)
- Інші банківські операційні витрати (41.0%)
- Інші небанківські операційні витрати (4.4%)
- Відрахування в резерви (9.4%)
- Інші витрати (2.0%)

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ, СТРУКТУРИ ТА ЯКОСТІ АКТИВІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

Обсяги чистих активів банків України (загальні активи за мінусом сформованих резервів під активні операції) за перше півріччя 2002 року збільшилися на **5 511.5 млн. грн.**, або на **11.7%**, і на 01.07.2002 р. дорівнювали **52 715.3 млн. грн.**, що становить **93.7%** від загальних активів. Обсяги загальних активів зросли на **5 841.4 млн. грн.**, або на **11.6%**, і на 01.07.2002 р. досягнули **56 233.1 млн. грн.**

Відношення загальних активів банків України до ВВП на звітну дату становило **27.9%** (для порівняння: в Росії цей показник дорівнює близько 35%).

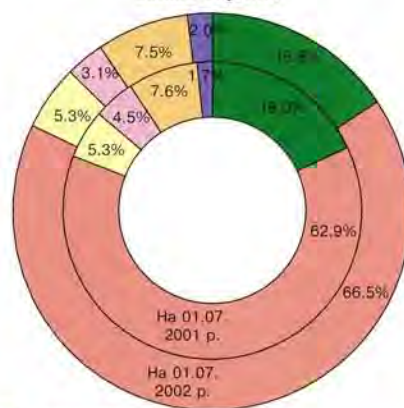
Обсяги загальних активів збільшилися в основному за рахунок зростання кредитного портфеля — на **5 514.0 млн. грн.**, або на **17.3%**; високоліквідних активів — на **1 051.6 млн. грн.**, або на **13.6%**; основних засобів та нематеріальних активів — на **600 млн. грн.**, або на **16.7%**; інших активів — на **301.3 млн. грн.**, або на **34.5%**.

За станом на 01.07.2002 р. структура активів вітчизняних банків була такою: високоліквідні становили **8 762.6 млн. грн. (15.6%** від суми загальних активів); кредитний портфель — **37 376.7 млн. грн. (66.5%)**; вкладення в цінні папери — **2 952.4 млн. грн. (5.3%)**; дебіторська заборгованість — **1 769.4 млн. грн. (3.1%)**; основні засоби та нематеріальні активи — **4 198.8 млн. грн. (7.5%)**; інші активи — **1 173.3 млн. грн. (2.0%)**.

Серед найважливіших завдань українських банків — підвищення рівня ліквідності — основи їх плато- і конкурентоспроможності на внутрішньому і міжнародних ринках. Обсяги високоліквідних активів банків за перше півріччя нинішнього року збільшилися на **1 051.6 млн. грн.**, або на **13.6%**, і за станом на 1 липня становили **8 762.6 млн. грн.** Це сталося завдяки зростанню (на **1 270.7 млн. грн.**, або на **29.7%**) обсягів готівкових коштів та коштів в НБУ при одночасному скороченні (на **219.1 млн. грн.**, або на **6.4%**) обсягів коштів на коррахунках в інших банках.

Основна частина активів банків — це

Графік 6. Структура активів банків України

- Високоліквідні активи
- Кредитний портфель
- Вкладення в цінні папери
- Дебіторська заборгованість
- Основні засоби
- Інші активи

кредитний портфель, який збільшився на 5 514.0 млн. грн., або на 17.3%, і на 01.07.2002 р. становив 37 376.7 млн. грн. При цьому обсяг чистого кредитного портфеля (загального кредитного портфеля, скоригованого на суму сформованих резервів під кредитні ризики) становив 34 158.9 млн. грн. (91.4% від загальної суми кредитного портфеля).

Динаміку кредитного портфеля достатньо точно описує такий аналітичний тренд:

$$Y = 37.88t^2 + 155.55t + 28545 \quad (1)$$

$$R^2 = 0.982$$

У середньому за місяць кредитний портфель зростає на

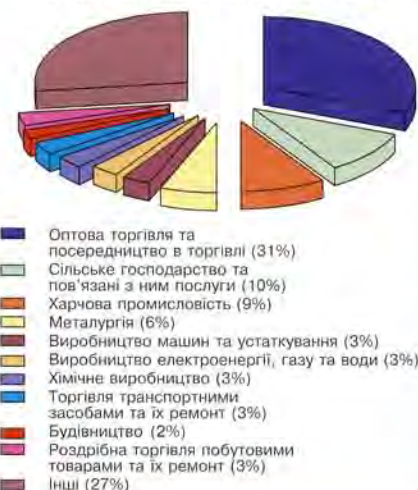
$$Y' = 75.76t + 155.55. \quad (2)$$

Упродовж першого півріччя обсяг кредитного портфеля збільшувався за раху-

сницької діяльності, за видами економічної діяльності розподілилися так: оптова торгівля та посередництво у торгівлі — 9 618.9 млн. грн., або 31.3%; сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги — 2 951.0 млн. грн. (9.6%); харчова промисловість — 2 622.1 млн. грн. (8.5%); металургія — 1 897.0 млн. грн. (6.1%); виробництво машин та устаткування — 1 003.4 млн. грн. (3.3%); виробництво електроенергії, газу та води — 937.6 млн. грн. (3.1%); хімічне виробництво — 757.3 млн. грн. (2.5%); торгівля транспортними засобами та їх ремонт — 954.9 млн. грн. (3.1%); будівництво — 724.0 млн. грн. (2.4%); роздрібна торгівля побутовими товарами та їх ремонт — 853.8 млн. грн. (2.8%); інші види економічної діяльності — 8 365.5 млн. грн. (27.3%).

Незважаючи на перерозподіл кредит-

Графік 7. Структура кредитів, наданих суб'єктам підприємницької діяльності, за видами економічної діяльності

Таблиця 3. Структура кредитного портфеля за напрямками кредитування

Показники	На 01.01.2002 р.		На 01.04.2002 р.		На 01.07.2002 р.	
	Тис. грн.	Відсотки	Тис. грн.	Відсотки	Тис. грн.	Відсотки
Кредити, надані органам державного управління	197 293.0	0.6	266 640.0	0.8	306 554.0	0.8
Кредити, надані іншим банкам та НБУ	3 940 142.0	12.4	4 288 996.0	12.5	4 355 834.0	11.7
Кредити, надані суб'єктам господарювання	26 351 761.0	82.7	28 072 073.0	82.0	30 748 524.0	82.2
Кредити, надані фізичним особам	1 373 453.0	4.3	1 647 640.0	4.7	1 965 773.0	5.3

нок зростання на 4 396.8 млн. грн., або на 16.7% обсягів позичок, наданих суб'єктам господарювання; фізичним особам — на 592.3 млн. грн., або на 43.1%; іншим банкам — на 415.7 млн. грн., або на 10.6%; органам державного управління — на 109.3 млн. грн., або 55.4%.

Послідовна політика Національного банку України, спрямована на зниження норм обов'язкового резервування та на підтримку стабільного курсу національної грошової одиниці, створили передумови для активізації довгострокового кредитування. За перше півріччя 2002 року обсяг довгострокових позичок збільшився на 1 293.8 млн. грн., або на 22.9%, і на 01.07.2002 р. сягнув 6 942.0 млн. грн. Та навіть незважаючи на таке зростання, довгострокові позички на звітну дату становили лише 18.6% від загального обсягу кредитного портфеля.

Щодо структури кредитного портфеля, то в ній переважають позички, надані суб'єктам господарювання. На 1 липня 2002 р. їх було надано на суму 30 748,5 млн. грн., або 82.3% від загального обсягу кредитного портфеля. Кредити, надані іншим банкам та НБУ, становили 4 355.8 млн. грн. (11.7%); кредити, надані фізичним особам, — 1 965.8 млн. грн. (5.3%); кредити, надані органам державного управління, — 306.6 млн. грн. (0.8%).

Кредити, надані суб'єктам підпри-

них ресурсів зі сфери обслуговування у виробничу, значна частина кредитних коштів продовжує спрямовуватися все ж у невиробничу сферу, передусім у торгівлю та посередництво в торгівлі.

Вкладення в цінні папери (ЦП) впродовж першого півріччя 2002 року зменшилися на 1 437.5 млн. грн., або на 32.7%, і на 01.07.2002 р. становили 2 952.4 млн. грн. Їх питома вага в активах знизилася з 8.7 до 5.3%. Це сталося в основному за рахунок погашення великого обсягу ОВДП.

Вкладаючи кошти в цінні папери, банки прагнули отримати дохід насамперед від торговельних операцій із ними, що давало банкірам змогу нарощувати обсяги торговельних операцій та отримувати більші доходи загалом. Крім того, банківські установи країни розширили свій вплив на інші сфери діяльності шляхом вкладення капіталу в дочірні та асоційовані компанії.

У портфелі цінних паперів банків переважали вкладення в цінні папери на продаж. На звітну дату їхні обсяги становили 1 596.8 млн. грн., або 54.1% від загальної суми вкладень у ЦП. Вкладення в цінні папери на інвестиції дорівнювали 1 194.3 млн. грн. (40.5%); вкладення капіталу в асоційовані компанії — 114.0 млн. грн. (3.8%); в дочірні компанії — 47.3 млн. грн. (1.6%).

Основна частина вкладень у ЦП — це облигації внутрішньої державної позики та цінні папери, що рефінансуються НБУ. На звітну дату їх обсяг становив 1 409.1 млн. грн., або 47.7% від загальної суми вкладень у цінні папери. Значна питома вага зазначених фінансових інструментів обумовлена тим, що державним цінним папером властивий високий ступінь надійності.

Найбільша частка чистих вкладень у цінні папери — 1 810.0 млн. грн. (63.5%) — належить банкам I групи. Чисті вкладення в цінні папери банків II групи на звітну дату дорівнювали 294.5 млн. грн. (10.3%); III — 364.3 млн. грн. (12.8%); IV — 380.4 млн. грн. (13.4%).

У подальшому інвестиційна політика вітчизняних банків, на нашу думку, має спрямовуватися на розв'язання проблем дохідності, ліквідності та відповідно на зменшення ризику від операцій із цінними паперами шляхом проведення політики диверсифікації портфеля цінних паперів.

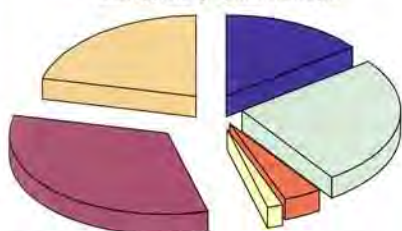
Дебіторська заборгованість банків із початку року зменшилася на 188.0 млн. грн., або на 9.6%, і на 01.07.2002 р. становила 1 769.4 млн. грн. За півроку частка дебіторської заборгованості в загальних активах скоротилася з 3.9 до 3.1%.

У загальних активах банків доволі великою (7.5%) є частка неприбуткових

активів — основних засобів та нематеріальних активів. Причому вони мають стійку тенденцію до зростання. За півроку вартість основних засобів та нематеріальних активів збільшилася на 600 млн. грн., або на 16.7%, і за станом на 01.07.2001 р. становила 4 198.8 млн. грн.

Упродовж півріччя банки, дбаючи про

Графік 8. Структура вкладень у цінні папери

- ОВДП та боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ на інвестиції (14.7%)
- Інші цінні папери на інвестиції (25.7%)
- Вкладення капіталу в асоційовані компанії (3.9%)
- Вкладення капіталу в дочірні компанії (1.6%)
- ОВДП та боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ на продаж (33.0%)
- Інші цінні папери на продаж (21.1%)

свою фінансову стійкість, істотно підвищили рівень формування резервів за активними операціями — з 84.2 до 88.5% від розрахункової величини (нагадаємо, що на 01.07.2001 р. цей показник становив 61.5%).

Загальна сума сформованих резервів за активними операціями зросла на 350.0 млн. грн., або на 11.0% (за відповідний період минулого року — на 144.2 млн. грн., або на 5.3%), і на 01.07.2002 р. дорівнювала 3 538.7 млн. грн. Із них: резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями — 3 217.8 млн. грн.; резерв на відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості — 77.4 млн. грн.; резерв на відшкодування можливих збитків від операцій із цінними паперами — 103.2 млн. грн.; резерв за простроченими та сумнівними до отримання нарахованими доходами — 127.0 млн. грн.; резерв на відшкодування можливих втрат за коштами, розміщеними на коррахунках у інших банках, — 13.3 млн. грн.

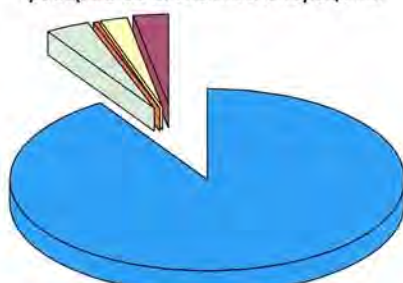
Відрахування в резерви, віднесені на витрати банків, становили 417.8 млн. грн., або 9.4% від усіх витрат банків.

У повному обсязі резерви за актив-

ними операціями, що підлягають обов'язковому резервуванню, не сформувало 14 банків.

Зважаючи на недостатній рівень формування резервів за активними операціями, вітчизняним банкам надалі слід, з одного боку, правильно класифікувати активи за рівнем їх ризику й у повному обсязі форму-

Графік 9. Структура сформованих резервів за активними операціями

- Резерв під кредитні операції банків (90.9%)
- Резерв під сумнівну заборгованість за нарахованими доходами (3.6%)
- Резерв під кошти, розміщені на коррахунках в інших банках (0.4%)
- Резерв для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості (2.2%)
- Резерв під операції із цінними паперами (2.9%)

вати резерви за активними операціями, а з другого, — вживати заходів щодо поліпшення якості активів, недопущення ризикової кредитної діяльності. Це дасть змогу зменшити відрахування в резерви і збільшити прибуток.

АНАЛІЗ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ

Протягом першого півріччя 2002 року банки України докладали зусиль для зміцнення своєї капітальної бази, про що свідчить поліпшення низки відповідних показників.

Зареєстрований статутний капітал за півроку збільшився на 340.2 млн. грн., або на 7.3%, і на 01.07.2002 р. становив 4 971.2 млн. грн. Частка іноземного капіталу у зареєстрованому статутному капіталі українських банків дорівнювала 13.65%. Регулятивний капітал збільшився на 470.2 млн. грн., або на 5.9%, і на звітну дату сягнув 8 488.8 млн. грн. Регулятивний капітал понад 5 млн. євро мали 102 банки.

За групами банків регулятивний

капітал розподілився так: I група банків — 2 479.8 млн. грн. (або 29.2%); II — 1 390.6 млн. грн. (16.4%); III — 1 986.9 млн. грн. (23.4%); IV — 2 631.6 млн. грн. (31.0%). За півріччя банки I групи збільшили регулятивний капітал на 6.5%, II — на 8.9%, III — на 7.6%, IV — на 2.5%. Як бачимо, низькокапіталізовані банки (здебільшого IV групи) мали найнижчі темпи зростання регулятивного капіталу.

Зберігається тенденція до зменшення обсягу коштів, залучених банками до регулятивного капіталу на умовах субординованого боргу. Якщо у 2000 році субординований капітал був одним із основних джерел підвищення рівня капіталізації, то у 2001 році темпи його приросту значно уповільнилися. Упродовж першого півріччя 2002 року обсяги субординованого капіталу на 77.8 млн. грн., або на 12.5%, зменшилися і на 01.07.2002 р. становили 542.9 млн. грн.

Балансовий капітал за півріччя збільшився на 662.3 млн. грн., або на 8.4%, і на 01.07.2002 р. дорівнював 8 571.3 млн. грн. Цей показник зріс за рахунок збільшення сплаченого статутного капіталу (на 365.2 млн. грн.); результату минулих років (на 180.3 млн. грн.); переоцінки основних засобів та нематеріальних активів (144.9 млн. грн.); дивідендів, спрямованих на збільшення статутного капіталу (139.5 млн. грн.); резервного фонду (на 81.7 млн. грн.) та емісійних різниць (8.9 млн. грн.).

Зауважимо, що структура балансового капіталу банків України не є оптимальною, оскільки значну частину в ньому становлять платні кошти.

Більше половини (57.6%) балансового капіталу сформовано за рахунок статутного капіталу (4 940.3 млн. грн.). Резервний фонд становить 570.5 млн. грн. (6.7% від загальної суми балансового капіталу); результат минулих років — 1 701.0 млн. грн. (19.8%); поточного року — 274.3 млн. грн. (3.2%); результату переоцінки основних засобів та нематеріальних активів — 676.2 млн. грн. (7.9%); емісійні різниці — 195.6 млн. грн. (2.3%); інший капітал — 213.4 млн. грн. (2.5%).

Середнє значення нормативу адекватності регулятивного капіталу (H2) по

Таблиця 4. Структура банків за розміром регулятивного капіталу

Розмір регулятивного капіталу банку	На 01.01.2002 р.		На 01.04.2002 р.		На 01.07.2002 р.	
	Кількість	Відсотки	Кількість	Відсотки	Кількість	Відсотки
До 1 млн. євро	1	0.7	1	0.6	1	0.6
Від 1 до 3 млн. євро	8	5.3	8	5.2	14	9.1
Від 3 до 5 млн. євро	33	21.7	35	22.7	37	24.0
Від 5 до 10 млн. євро	66	43.4	65	42.2	67	43.5
Більше 10 млн. євро	44	28.9	45	29.3	35	22.8
Усього банків	152	100.0	154	100.0	154	100.0

Таблиця 5. Питома вага зобов'язань у пасивах банків України

Млн. грн.

Показники	За станом на 01.01.2001 р.		За станом на 01.07.2001 р.		За станом на 01.01.2002 р.		За станом на 01.07.2002 р.		Темп приросту за I півріччя	
	Сума	Відсотки	Сума	Відсотки	Сума	Відсотки	Сума	Відсотки	2001 р.	2002 р.
Пасиви	36 827.3	100.0	42 308.8	100.0	47 203.8	100.0	52 715.3	100.0	+68.3	+40.3
Зобов'язання	30 325.2	82.3	35 289.5	83.2	39 294.9	83.2	44 144.3	83.7	+52.0	+12.3

системі банків на звітну дату дорівнювало 19.1%, нормативу адекватності основного капіталу (Н3) — 13.6%, тобто фактичні значення нормативів у кілька разів перевищували граничні значення (Н2 — 8%, Н3 — 4%). Це свідчить про те, що більшість українських банків має значний запас платоспроможності, може своєчасно та в повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями грошового характеру.

Графік 10. Структура капіталу банків України на 1 липня 2001 і 2002 років

Незважаючи на те, що впродовж першого півріччя 2002 року зберігалася позитивна динаміка зростання капіталу банків за рахунок збільшення сплаченого статутного капіталу, резервного фонду, фінансового результату, поліпшення ситуації з формуванням резервів, для більшості банківських установ і банківської системи в цілому актуальною залишалася проблема підвищення рівня капіталізації. Виявом цього є зростання капіталу нижчими темпами, ніж збільшення у цьому ж періоді обсягів активів, зобов'язань, вкладів населення тощо. Відношення капіталу до ВВП становило лише 4.3%, тобто було в 3—4 рази меншим, ніж в економічно розвинутих країнах світу.

АНАЛІЗ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ БАНКІВ УКРАЇНИ

Протягом першого півріччя 2002 року зберігалася стійка тенденція до зростання обсягів зобов'язань банків і поліпшення їх якості та стабільності.

Обсяги зобов'язань усіх банків України збільшилися на **4 849.4 млн. грн.**, або на **12.3%**, і на 01.07.2002 р. становили **44 144.3 млн. грн.** Зокрема, зобов'язання банків I групи — **23 268.6 млн. грн.** (52.7% від загальної суми зобов'язань); II — **7 823.1 млн. грн.** (17.7%); III — **8 033.8 млн. грн.** (18.2%); IV — **5 018.8 млн. грн.** (11.4%).

Зростання відбулося в основному за рахунок збільшення обсягів вкладів фізичних осіб на **3 189.8 млн. грн.**, або на **28.6%**; коштів суб'єктів господарювання — на **836.8 млн. грн.**, або на **5.7%**; коштів бюджету та позабюджетних фондів — на **646.3 млн. грн.**, або на **42.1%**; міжбанківських кредитів і депозитів — на **641.3 млн. грн.**, або на **14.9%**; кредитів, отриманих від міжнародних фінансових організацій, — на **129.6 млн. грн.**, або на **29.0%**.

Питома вага зобов'язань у пасивах банків порівняно з першим півріччям 2001 року збільшилася з 83.2 до 83.7%, що стало одним із чинників зростання витрат банків.

Прогресивні структурні зрушення та раціональна структура зобов'язань є необхідною умовою забезпечення ліквідності та платоспроможності банку, його прибуткової діяльності. Зобов'язання банків України на звітну дату мали таку структуру: кошти суб'єктів господарювання становили **15 640.0 млн. грн.** (35.5% від загальної суми зобов'язань); вклади фізичних осіб — **14 350.9 млн. грн.** (32.5%); міжбанківські кредити і депозити — **4 948.3 млн. грн.** (11.2%); кошти бюджету і позабюджетних фондів — **2 180.1 млн. грн.** (4.9%); кошти Національного банку України — **963.0 млн. грн.** (2.2%); субординований борг — **705.3 млн. грн.** (1.6%); цінні папери власного боргу — **406.0 млн. грн.** (0.9%); кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій, — **576.8 млн. грн.** (1.3%); інші зобов'язання — **4 374.0 млн. грн.** (9.9%). Основну частину зобов'язань банків становлять кошти суб'єктів господарювання та вклади фізичних осіб — **29 990.9 млн. грн.**, або **67.9%** від загальної суми зобов'язань.

Порівняно з першим півріччям попереднього року структура зобов'язань банків України у нинішньому році змінювалася інтенсивніше. Узагальнюючий коефіцієнт структурних зрушень на звітну дату дорівнював 1.2 в. п. (у першо-

му півріччі 2002 р. — 0.7 в. п.). Зроста частка вкладів фізичних осіб — на 4.1 в. п.; коштів бюджету та позабюджетних фондів — на 1.0 в. п.; міжбанківських кредитів та депозитів — на 0.3 в. п.; частка кредитів, отриманих від міжнародних та інших фінансових організацій, — на 0.2 в. п. Водночас зменшилася частка коштів суб'єктів господарювання — на 2.3 в. п.; субординованого боргу — на 0.5 в. п.; коштів НБУ — на 0.6 в. п.; інших зобов'язань — на 1.9 в. п.; цінних паперів власного боргу — на 0.3 в. п.

Найбільшою в зобов'язаннях є частка коштів суб'єктів господарювання. За перше півріччя 2002 р. їхній обсяг зріс на **836.8 млн. грн.**, або на **5.7%**, і на 1 липня становив **15 640.0 млн. грн.** Обсяги строкових коштів дорівнювали **30.4%** від загальної суми коштів суб'єктів господарювання. Зауважимо, що в останні роки простежується тенденція до їх зростання. Так, на 01.01.2001 р. частка зазначених коштів становила **23.0%**, на 01.04.2001 р. — **23.8%**, на 01.04.2002 р. — **28.8%**.

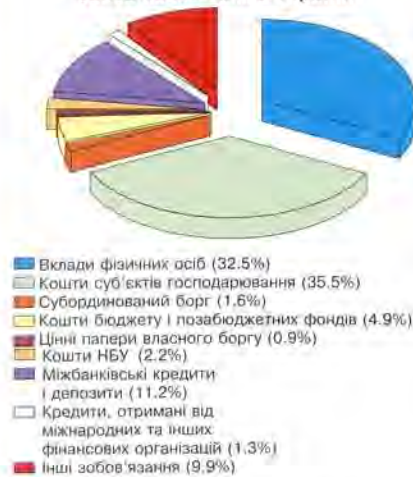
Зберігається тенденція до зростання обсягів залучених банками вкладів фізичних осіб. За перше півріччя 2002 року вони збільшилися на **3 189.8 млн. грн.**, або на **28.6%** (за відповідний період минулого року — на **1 789.7 млн. грн.**, або на 26.9%). Високі темпи зростання обсягів вкладів населення є результатом структурних змін у ВВП, передусім — перерозподілу фінансових ресурсів між інституціональними секторами економіки на користь домашніх господарств.

Вклади населення в загальній сумі зобов'язань за підсумками півріччя становили майже третину (**32.5%**) і посіли друге місце після коштів суб'єктів господарювання. Підкреслимо, що населення надавало перевагу вкладам у національній валюті, які на звітну дату досягли **59.1%** від загальної суми вкладів фізичних осіб.

Поліпшилася структура вкладів населення в розрізі строковості. На 1 липня строкові вклади дорівнювали **10 627.5 млн. грн.**, або **74.1%** від загальної суми вкладень (на 01.07.2001 р. — **5 789.3 млн. грн.**, або 68.6%); вклади до запитання — **3 723.5 млн. грн.**, або **25.9%** (на 01.07.2001 р. — **2 647.7 млн. грн.**, або 31.4%).

Основну частину вкладів фізичних осіб сконцентровано в банках I групи — **8 793.4 млн. грн.** (61.3% від загальної суми вкладів). Щодо банків II групи цей

Графік 11. Структура зобов'язань банків України

показник становить **2 563.7 млн. грн. (17.9%)**; III — **1 729.1 млн. грн. (12.0%)**; IV — **1 264.7 млн. грн. (8.8%)**. Більше половини вкладів населення (**50.2%**) зосереджено в чотирьох найбільших банках, у 20 банках сконцентровано **80.6%** від усіх вкладів населення.

Залишки коштів бюджету і позабюджетних фондів зросли на 646.3 млн. грн., або на 42.1% (за перше півріччя 2001 р. — на 562.6 млн. грн., або на 41.7%), і на 01.07.2002 р. становили **2 180.1 млн. грн.** Основну частку цього виду зобов'язань зосереджено в I групі банків (83.4%), що обумовлює посилення контролю з боку банківського нагляду за підтриманням ними на необхідному рівні ліквідності з метою забезпечення своєчасного виконання своїх зобов'язань перед бюджетом.

Обсяг **міжбанківських кредитів та депозитів** за перше півріччя 2002 року збільшився на **641.3 млн. грн.,** або на **14.9%**, і на 01.07.2002 р. становив **4 948.3 млн. грн.** Зростання обсягів міжбанківських кредитів і депозитів може свідчити про наявність в окремих банках проблем із ліквідністю.

Обсяги **кредитів, отриманих від міжнародних та інших фінансових організацій** за перше півріччя 2002 року збільшилися на **129.6 млн. грн.,** або на **29.0%**, і за станом на 01.07.2002 р. дорівнювали **576.8 млн. грн.** Зазначений інструмент залучення коштів упродовж першого півріччя нинішнього року використовували лише 16 банків.

Обсяг **цінних паперів власного боргу** за звітний період зменшився на **62.2 млн. грн.,** або на **13.3%**, і на 01.07.2002 р. становив **406.0 млн. грн.** Найактивніше цей спосіб залучення коштів використовували банки II групи — їхні цінні папери власного боргу на 1 липня становили **147.2 млн. грн.,** або **36.2%** від загальної суми цінних паперів власного боргу усіх банків.

ДОТРИМАННЯ БАНКАМИ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ

Ситуація з дотриманням банками економічних нормативів порівняно з початком року поліпшилася. У червні банки допустили **66 порушень,** тобто на **19** менше порівняно із січнем. Кількість порушень нормативу **Н7** (норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента) зменшилася на **16;** **Н9** (норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру) — на **4;** **Н11** (норматив інвестування в цінні папери за кожною установою) — на **2;** **Н12** (норматив загальної суми інвестування) — на **3;** **Н13-1** (норматив загальної довгої відкритої валютної позиції банку) — на **3** порушення.

Жоден банк у червні не порушував нормативів **Н4** (норматив миттєвої ліквідності), **Н5** (норматив поточної ліквідності), **Н13-2** (норматив загальної короткої відкритої валютної позиції).

Найчастіше у червні банки порушували такі нормативи: **Н7** (норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента), **Н9** (норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру), **Н13-1** (норматив загальної довгої відкритої валютної позиції). Порушення нормативів свідчить, що основними проблемами для окремих банків залишаються недостатній рівень капіталізації, платоспроможності, підвищена ризикова діяльність, зокрема під час здійснення кредитних і валютних операцій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Зроблений аналіз засвідчує, що діяльність банків у першому півріччі 2002 року характеризувалася подальшим зростанням обсягів банківських операцій, поліпшенням якості кредитного портфеля, зростанням високими темпами обсягів вкладів фізичних осіб, поліпшенням (порівняно з відповідним періодом минулого року) результативних показників діяльності банківської системи в цілому.

Зважаючи на потребу підвищення рівня надійності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності банків на внутрішньому й міжнародних ринках, на необхідність зростання їх ролі у фінансуванні реального сектора економіки України, вітчизняним банкам слід ужити невідкладних заходів щодо:

- ♦ підвищення рівня капіталізації, зокрема шляхом залучення нових акціо-

нерів, збільшення резервного фонду, результату діяльності, активізації процесів об'єднання банків, інтенсивного застосування такої процедури реор-

Графік 12. Динаміка зобов'язань, коштів суб'єктів господарювання та вкладів фізичних осіб

ганізації банків, як приєднання та злиття малих і фінансово нестійких банківських установ;

- ♦ поліпшення якості активів, підвищення їх рентабельності за рахунок зменшення частки неробочих, проблемних активів;

- ♦ забезпечення об'єктивної класифікації активів за рівнем їх ризику та формування у повному обсязі резервів за активними операціями;

- ♦ забезпечення участі усіх банків у єдиній інформаційній системі "Реєстр позичальників";

- ♦ удосконалення структури капіталу, активів та зобов'язань;

- ♦ підвищення прибутковості банківських операцій, орієнтації банківських установ на отримання доходів від кредитування й обслуговування реального сектору економіки, зниження витрат шляхом застосування новітніх, зокрема комп'ютерних, технологій.

Володимир Кротюк,

заступник Голови
Національного банку України.
Кандидат юридичних наук.

Олександр Кірсєв,

директор генерального департаменту
банківського нагляду Національного
банку України.
Кандидат економічних наук.

Ганна Карчева,

начальник управління економічного
аналізу та звітності генерального
департаменту банківського нагляду
Національного банку України.
Кандидат економічних наук.

Структура активів банків України за станом на 01.07.2002 р.

Тис. грн.

№ п/п групи	№ по банку	Назва банку	1										Чисті активи
			2	3	4	5	6	7	8	9	10		
			Група I										
1	1	"АВАЛЬ"	5 792 883	1 213 314	3 411 876	620 812	70 838	395 690	80 353	271 160	5 521 723		
2	2	ПРИВАТБАНК	5 594 069	388 887	4 018 522	456 926	205 725	272 654	251 354	554 896	5 039 173		
3	3	ПРОМІНВЕСТБАНК	4 809 217	896 039	3 299 952	75 348	11 055	501 989	24 834	342 472	4 466 745		
4	4	ОЩАДБАНК	3 402 133	524 516	1 849 906	420 163	136 815	406 554	64 181	177 390	3 224 743		
5	5	УКРЕКОІМБАНК	3 373 557	475 940	2 128 451	36 463	326 855	373 539	32 309	363 676	3 009 881		
6	6	УКРЕКОІМБАНК	2 556 625	488 537	1 550 108	106 376	98 916	290 617	22 071	259 265	2 297 360		
7	7	УКРСИБАНК	1 554 522	183 501	1 015 532	132 738	103 189	82 853	36 709	92 716	1 461 806		
8	8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	1 176 240	262 941	885 180	8	3 852	16 040	8 219	42 768	1 133 472		
		Усього по групі	28 259 247	4 433 674	18 159 527	1 848 834	957 246	2 339 936	520 029	2 104 344	26 154 902		
			Група II										
9	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	1 408 269	310 522	796 366	56 770	47 029	170 231	27 351	84 238	1 324 030		
10	2	"НАДРА"	1 211 221	207 215	865 234	55 684	15 085	33 940	34 063	51 649	1 159 572		
11	3	БРОКБІЗНЕСБАНК	1 095 642	265 599	639 119	14 352	73 415	74 381	28 777	60 923	1 034 719		
12	4	ПРАВЕКС-БАНК	854 551	92 538	622 674	4 634	8 734	112 901	13 069	17 941	836 610		
13	5	"ПІВДЕННИЙ"	805 923	117 843	627 862	356	19 361	29 262	11 240	61 867	744 056		
14	6	КРЕДИТ БАНК (УКРАЇНА)	742 780	111 145	504 041	17 262	23 920	75 290	11 123	24 817	717 963		
15	7	КРЕДИТПРОМБАНК	770 245	103 730	607 866	23 663	8 656	21 685	4 645	62 161	708 084		
16	8	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	715 175	78 278	511 006	14 678	25 787	30 207	55 219	17 377	697 798		
17	9	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	523 569	81 470	362 141	16 434	951	15 294	47 279	19 116	504 452		
18	10	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	502 463	83 235	332 936	45 525	21 413	8 445	10 910	28 759	473 704		
19	11	СПІБАНК (УКРАЇНА)	449 542	11 026	372 826	30 002	534	31 660	3 493	3 791	445 752		
20	12	ВАБАНК	458 962	57 018	319 908	22 059	34 306	19 605	6 065	18 489	440 473		
		Усього по групі	9 538 341	1 519 620	6 561 978	301 419	279 190	622 901	253 232	451 127	9 087 214		
			Група III										
21	1	ІНГ БАНК УКРАЇНА	553 717	89 156	406 987	50 766	423	3 062	3 324	2 843	550 874		
22	2	"ЕТАЛОН"	454 735	125 108	287 800	10 391	14 647	10 683	6 095	2 880	451 855		
23	3	УКРГАЗБАНК	461 006	99 305	303 774	7 608	1 673	32 772	15 873	26 128	434 879		
24	4	"ФОРУМ"	409 118	91 660	289 941	4 980	2 146	16 006	4 385	6 359	402 758		
25	5	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	446 623	89 262	313 888	13 570	2 892	14 579	12 432	44 300	402 323		
26	6	ДОНГОРБАНК	424 395	68 301	279 592	21 017	12 369	41 504	1 612	23 352	401 043		
27	7	"БІГ ЕНЕРДІЯ"	408 165	38 307	292 348	30 411	9 371	28 227	9 500	16 663	391 502		
28	8	"МРІЯ"	381 190	37 522	304 199	14 796	3 003	20 071	1 599	7 201	373 989		
29	9	МТ-БАНК	416 704	63 037	274 748	15 596	9 260	46 812	7 252	55 913	360 791		
30	10	ЕКСПРЕС-БАНК	360 551	68 411	249 198	5 740	4 992	27 642	4 567	5 661	354 890		

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10
31	БАНК КРЕДІ ЛЮНЕ УКРАЇНА	356 201	33 560	316 885	95	71	4 437	1 152	3 650	352 551
32	УКРІБАНК	382 957	49 002	264 765	5 837	5 015	51 160	7 177	31 989	350 968
33	"ХРЕЩАТИК"	303 504	43 302	247 191	15	455	9 772	2 769	4 510	298 993
34	"ДІАМАНТ"	321 822	75 853	220 999	15 293	4 250	5 306	120	32 038	289 783
35	"КІВ"	304 386	41 451	201 711	6 647	6 996	17 914	29 667	18 585	285 801
36	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	280 566	49 929	187 347	9 786	8 718	23 241	1 545	3 357	277 209
37	МЕГЛБАНК	281 147	62 654	174 718	10 220	6 743	25 500	1 312	6 632	274 516
38	ФХБ БАНК УКРАЇНА	265 158	100 633	153 729	5 168	365	3 306	1 958	3 255	261 903
39	АЛЬФА-БАНК	257 638	50 417	134 389	43 793	15 546	9 754	3 740	2 769	254 869
40	ЕНЕРГОБАНК	251 008	47 017	148 075	3 969	9 085	30 387	12 475	13 785	237 223
41	ІНДУСТРІАЛБАНК	255 414	61 315	181 832	1 558	2 326	4 696	3 687	18 612	236 802
42	УКРАЗПРОМБАНК	274 118	12 952	244 743	11 933	232	2 009	2 251	37 938	236 181
43	ПРЕМ'ЄРБАНК	240 092	29 983	110 473	37 173	18 468	33 706	10 290	11 569	228 523
44	АВТОЗАБАНК	238 192	26 544	155 633	29 499	6 310	15 876	4 329	10 042	228 150
45	ЗАХІДНОКОМБАНК	241 993	38 802	172 149	5 997	12 704	11 405	936	24 965	217 028
46	"ДНІСТЕР"	211 028	17 040	174 560	1 582	1 874	11 350	4 623	6 297	204 731
47	ПОЛТАВА-БАНК	199 441	17 777	103 094	6 245	41 756	25 704	4 865	6 133	193 308
48	"КІВСЬКА РУСЬ"	209 547	19 504	161 586	1 863	5 846	16 902	3 846	19 901	189 646
49	ЕКСПОБАНК	194 151	29 230	143 765	121	5 545	13 462	2 029	9 966	184 185
50	"АЖІО"	187 676	12 722	144 594	4 868	1 161	23 474	858	5 693	181 983
51	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	188 392	26 054	147 876	192	720	7 790	5 760	12 412	175 980
52	"НОВИЙ"	177 143	18 784	133 556	110	1 257	19 478	3 956	3 478	173 665
53	ІМЕКСБАНК	182 976	43 801	128 003	130	1 003	6 800	3 238	14 125	168 851
54	ТАС-КОМЕРЦБАНК	188 179	22 794	142 133	15 088	3 695	2 663	1 807	20 100	168 078
55	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	160 942	30 491	124 532	228	232	4 794	666	2 035	158 907
Усього по групі		10 469 874	1 731 680	7 320 813	392 284	221 149	622 252	181 697	515 138	9 954 736
Група IV										
56	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	185 585	51 909	107 067	6 143	10 460	7 803	2 203	4 058	181 528
57	ЛЕГБАНК	178 106	21 753	134 669	4 436	5 924	4 433	6 891	6 262	171 844
58	РЕАЛ БАНК	155 664	92 462	46 806	7 347	2 127	2 698	4 225	1 231	154 433
59	"НРБ-УКРАЇНА"	156 272	19 747	131 314	1 837	845	628	1 901	3 314	152 958
60	"БАЗИС"	151 640	23 843	88 674	11 734	7 905	16 593	2 892	3 300	148 340
61	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	153 790	22 756	79 646	10 814	23 651	10 834	6 088	6 152	147 637
62	"АРКАДА"	152 621	25 981	106 092	6 333	2 415	7 493	4 307	7 556	145 066
63	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	160 380	13 063	114 571	3 435	11 747	12 411	5 153	16 038	144 342
64	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	150 910	24 719	106 216	14 323	2 333	724	2 595	6 629	144 281
65	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	146 307	7 362	113 631	9 361	1 572	9 821	4 559	2 686	143 621
66	"МЕТАЛУРГ"	162 049	23 704	123 401	7 135	493	6 450	866	18 608	143 442
67	"АЛЛОНЖ"	157 586	18 183	110 497	7 764	5 859	845	14 438	15 646	141 940
68	ФАКТОРІАЛ-БАНК	145 289	9 043	69 140	20 435	15 059	30 810	802	5 310	139 979
69	"ТАВРИКА"	144 804	6 565	116 909	7 013	10 766	2 508	1 044	6 307	138 497
70	"СИНТЕЗ"	147 116	22 688	120 139	113	140	2 321	1 714	9 432	137 683

		1									
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	
71	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	148 808	22 932	95 636	2 210	7 538	20 439	54	12 849	135 958	
72	ЕЛЕКТРОН БАНК	139 219	13 845	99 583	1 652	1 762	21 812	565	4 987	134 232	
73	ІНТЕРБАНК	136 525	28 478	86 290	13 992	3 998	1 588	2 179	2 872	133 653	
74	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	130 606	43 605	73 940	7 612	513	1 933	3 003	1 394	129 213	
75	УКРПРОМБАНК	131 944	14 602	111 172	210	1 401	1 042	3 518	7 640	124 304	
76	"УНІВЕРСАЛЬНИЙ"	135 761	6 766	110 864	7 714	933	6 799	2 686	12 177	123 584	
77	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	123 153	13 632	88 481	762	4 857	13 413	2 008	2 239	120 913	
78	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	123 347	29 622	85 135	878	4 210	3 176	328	3 455	119 893	
79	ПРОМЕКОНОМБАНК	128 984	13 218	102 722	400	8 090	1 970	2 585	9 844	119 140	
80	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	118 949	6 976	101 757	0	1 042	7 950	1 225	3 280	115 670	
81	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	116 801	29 209	81 816	276	935	2 538	2 028	1 252	115 549	
82	РОСТОК БАНК	115 094	6 824	86 063	451	4 474	5 091	12 190	1 849	113 245	
83	"ІНТЕГРАЛ"	131 080	13 420	100 037	9 524	3 962	2 115	2 022	20 910	110 169	
84	"МЕРКУРІЙ"	107 096	22 626	63 915	7 562	146	12 051	797	788	106 308	
85	БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	106 582	6 442	77 696	370	4 333	16 913	828	3 014	103 569	
86	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	104 537	2 906	77 906	12 830	5 218	2 935	2 743	5 131	99 406	
87	НАШ БАНК	107 364	10 860	48 510	15 595	8 212	13 300	10 888	8 164	99 200	
88	ПОЛКОМБАНК	112 060	8 758	82 464	2 769	4 307	12 018	1 745	16 180	95 881	
89	"ГРАНТ"	99 594	7 155	80 177	936	203	10 332	790	4 447	95 147	
90	УНІВЕРСАЛЬНИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА	95 407	7 167	83 531	1 010	2 298	620	782	3 314	92 094	
91	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	91 117	16 514	25 120	1 338	22 700	21 870	3 576	762	90 355	
92	УКРКОМУНБАНК	94 830	19 604	55 691	12 164	962	4 895	1 513	6 911	87 919	
93	ТРАНСБАНК	92 570	9 947	76 227	491	592	3 864	1 448	4 934	87 635	
94	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	95 174	8 057	80 275	104	166	1 118	5 454	11 005	84 169	
95	ДОНБІРЖБАНК	90 862	12 268	46 200	15 560	583	14 333	1 918	9 159	81 703	
96	"ТК КРЕДИТ"	83 510	3 616	62 515	9 042	118	1 873	6 346	2 395	81 115	
97	ІКАР-БАНК	81 514	10 693	52 607	1 727	1 781	13 836	870	1 072	80 442	
98	"ПРИКАРПАТТЯ"	81 472	5 713	49 081	173	12 329	13 380	797	1 086	80 386	
99	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	82 441	10 215	51 369	6 332	1 514	11 170	1 841	3 008	79 433	
100	УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	76 276	4 885	60 539	30	525	9 614	683	2 726	73 550	
101	ТАС-ІНВЕСТБАНК	69 367	1 779	65 154	0	221	1 638	574	742	68 624	
102	"КАПІТАЛ"	72 669	4 173	50 107	8 770	1 353	4 633	3 632	4 495	68 174	
103	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	67 862	11 577	42 051	935	4 626	7 119	1 553	1 413	66 449	
104	"ДОНЕЧЧИНА"	66 319	1 945	59 021	297	372	3 804	880	1 949	64 370	
105	"ДЕМАРК"	75 962	5 723	57 094	163	1 666	9 885	1 432	12 833	63 130	
106	"СТОІК"	61 610	8 747	6 238	4 863	18 399	23 146	216	274	61 336	
107	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	60 071	13 860	34 372	690	676	2 614	7 860	996	59 075	
108	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	59 510	6 921	40 168	10 690	210	1 306	214	595	58 915	
109	УКРСЕЛІМІПЕКОБАНК	73 205	1 068	21 664	26 166	475	18 905	4 927	14 646	58 559	
110	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	58 791	6 734	44 595	4 466	1 753	762	481	1 490	57 301	
111	"АВТОКРАЗБАНК"	58 999	8 147	26 604	11 866	6 126	5 717	539	2 923	56 076	
112	"АНДРІВСЬКИЙ"	61 438	6 075	44 346	1 058	1 865	6 479	1 616	7 189	54 249	

		1									
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	
113	58	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	54 792	4 518	43 312	0	5 114	670	1 178	1 582	53 210
114	59	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА)	57 443	7 273	33 274	2 685	163	13 438	611	4 637	52 806
115	60	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	55 912	8 759	34 395	192	7 638	4 021	908	3 745	52 167
116	61	ІНВЕСТБАНК	54 627	7 613	36 858	206	1 940	4 499	3 511	3 682	50 944
117	62	"ЛЬВІВ"	52 416	3 543	35 858	448	441	11 665	462	1 677	50 740
118	63	РЕПОН БАНК	50 791	7 424	37 548	133	2 078	3 111	498	1 077	49 714
119	64	"МОРСЬКИЙ"	52 746	6 630	34 291	634	389	7 320	3 483	3 960	48 786
120	65	ОЛБАНК	56 269	3 760	39 478	5 735	2 914	2 820	1 562	7 661	48 608
121	66	КООПІНВЕСТБАНК	48 784	6 853	32 794	22	2 529	5 071	1 516	1 487	47 297
122	67	ТЕХНОБАНК	47 476	3 738	36 114	1 780	46	2 308	3 490	1 389	46 087
123	68	ПІВДЕНКОМБАНК	53 450	4 592	20 263	15 231	1 058	10 986	1 319	7 958	45 492
124	69	АГРАРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	45 147	2 230	24 993	13 991	182	3 124	628	1 592	43 555
125	70	ОДЕСА-БАНК	51 176	2 408	43 772	1 686	565	2 619	126	8 465	42 711
126	71	ДІАЛОГБАНК	42 742	7 483	15 360	16 033	171	3 496	200	282	42 461
127	72	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	40 616	11 741	23 447	0	33	740	4 656	1	40 615
128	73	"ГАРАНТ"	40 657	2 833	18 838	10 019	859	3 787	4 321	834	39 823
129	74	"СЛАВУТИН"	39 956	1 302	35 177	40	117	3 164	157	423	39 533
130	75	НАРОДНИЙ БАНК	39 660	19 476	13 872	143	964	4 834	372	740	38 919
131	76	"ПОРТО-ФРАНКО"	40 558	17 190	19 351	2 026	309	1 474	206	2 149	38 409
132	77	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	37 407	4 472	20 040	2	131	12 280	482	346	37 061
133	78	МІСТО-БАНК	41 276	2 727	35 241	550	2	1 568	1 188	5 012	36 264
134	79	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	40 891	3 791	13 150	5 904	13 706	864	3 475	4 727	36 164
135	80	"ПРИВАТІНВЕСТ"	33 265	23 787	8 604	9	17	587	261	32	33 233
136	81	"АНТАРЕС"	33 403	10 071	21 362	89	1 312	401	166	319	33 084
137	82	"УКООПСІПЛА"	35 039	5 077	25 987	261	476	1 611	1 627	2 268	32 770
138	83	КОРАЛ-БАНК	30 687	2 167	24 389	0	103	2 885	1 142	1 356	29 331
139	84	ТММ-БАНК	25 161	2 293	8 464	23	183	14 111	86	227	24 934
140	85	"СТОЛИЧНИЙ"	25 824	1 044	19 985	1 499	41	451	2 804	915	24 909
141	86	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	29 054	371	24 015	186	2 103	584	1 793	4 663	24 391
142	87	"АЛЪЯНС"	27 985	4 534	21 998	1	68	405	979	3 887	24 098
143	88	"ВЕЛЕС"	26 304	144	17 352	2 893	4 651	1 217	48	2 664	23 640
144	89	РАДАБАНК	24 247	1 156	22 186	636	8	225	37	1 194	23 053
145	90	ФІНБАНК	25 377	2 107	18 259	2 106	1 788	315	802	3 201	22 177
146	91	ПРАЙМ-БАНК	22 836	2 384	18 032	281	193	333	1 612	2 138	20 698
147	92	"ЮНЕКС"	34 990	249	10 219	0	6 345	12 251	5 926	14 669	20 321
148	93	КЛАСИКБАНК	22 244	449	13 346	1 293	950	2 150	4 056	2 059	20 186
149	94	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	21 495	3 362	16 724	0	621	732	56	1 586	19 910
150	95	"БУКОВИНА"	23 145	3 171	15 779	27	273	3 408	486	3 486	19 659
151	96	"ФЕБ"	22 000	1 667	7 081	139	2 342	10 555	215	5 152	16 848
152	97	"ВОЛОДИМИРСЬКИЙ"	16 434	531	15 010	0	14	493	387	255	16 179
153	98	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	12 153	725	9 603	1 016	223	386	199	656	11 497
154	99	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	12 635	927	11 041	0	7	392	267	2 154	10 481
		Усього по групі	7 965 668	1 077 656	5 334 367	409 819	311 806	613 715	218 305	447 222	7 518 446
		Усього по банках	56 233 129	8 762 630	37 376 685	2 952 356	1 769 391	4 198 805	1 173 262	3 517 831	52 715 298

Структура зобов'язань банків України за станом на 01.07.2002 р.

Тис. грн.

№ п/п по групі	Назва банку	Зобов'язання (усього)		Кошти НБУ	Кошти бюджету і позабюджетних фондів	Міжбанківські кредити і депозити	Кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	Кошти суб'єктів господарювання		Вклади фізичних осіб		Цінні папери власного боргу	Субординований борг	Інші
		2	3					4	5	6	7			
Група I														
1	"АВАЛЬ"	5 122 886	44 290	1 203 154	108 093	6 079	2 013 453	156 293	487 257	934 187	23	0	170 057	
2	ПРИВАТБАНК	4 639 071	62 860	39 262	100 384	9 768	791 706	435 441	371 994	1 568 713	15 132	0	1 243 810	
3	ПРОМІНВЕСТБАНК	3 689 249	0	136 224	2 703	0	1 469 211	378 397	347 103	1 134 368	32 426	0	168 818	
4	ОЩАДБАНК	2 985 584	33 322	83 216	14 784	0	210 945	16 246	1 507 502	864 927	12 471	0	242 172	
5	УКРЕКСІМБАНК	2 601 607	497 257	129 495	140 679	278 358	607 481	263 195	151 221	434 169	0	0	99 752	
6	УКРСОЦБАНК	1 929 208	0	196 292	48 980	0	749 855	181 687	80 051	564 373	15 740	0	92 230	
7	УКРСИБАНК	1 293 416	0	30 682	186 792	0	232 121	265 370	26 002	309 767	25 405	82 811	154 467	
8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	1 027 594	0	0	582 385	53 944	136 140	143 176	5 501	6 258	19 389	53 288	27 512	
Усього по групі		23 268 609	637 730	1 818 326	1 164 799	348 150	6 210 912	1 839 804	2 976 630	5 816 763	120 585	136 099	2 198 812	
Група II														
9	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	996 128	0	693	124 470	42 213	263 668	136 976	122 356	199 312	40 415	0	66 025	
10	"НАДРА"	1 061 138	113 664	10 223	201 603	44 909	76 853	61 759	37 178	367 858	58 616	25 480	62 997	
11	БРОКБІЗНЕСБАНК	941 760	22 850	11 331	183 745	0	213 538	197 407	11 290	127 837	0	35 000	138 763	
12	ПРАВЕКС-БАНК	748 105	0	1 394	175 094	0	183 899	15 885	60 425	215 830	1	37 302	58 275	
13	"ПІВДЕННИЙ"	682 840	14 100	158	42 447	0	198 826	137 180	17 450	179 508	1 877	11 190	80 105	
14	КРЕДИТ БАНК (УКРАЇНА)	594 951	1 599	157	42 680	0	84 974	101 484	26 782	302 832	8 095	0	26 348	
15	КРЕДИТПРОМБАНК	568 899	15 400	0	21 582	0	90 062	86 453	14 905	199 354	10 574	37 302	93 267	
16	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	644 676	0	1 092	55 507	7 408	73 284	104 482	34 599	290 253	22 073	0	55 978	
17	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	449 972	15 201	0	182 789	4 167	35 715	33 456	19 524	102 323	4 564	10 658	61 576	
18	"КРЕДИТ-ДНПРО"	416 286	0	0	36 594	0	78 299	112 202	23 069	86 275	400	15 454	63 994	
19	СПІБАНК (УКРАЇНА)	350 703	0	0	258 256	0	51 437	27 540	3 853	99	0	0	9 518	
20	ВАБАНК	367 673	30 919	238	57 188	6 264	77 398	37 812	17 834	102 957	623	13 562	22 879	
Усього по групі		7 823 130	213 733	25 286	1 361 954	104 950	1 427 952	1 052 635	389 265	2 174 437	147 238	185 946	739 724	
Група III														
21	ІНГ БАНК УКРАЇНА	489 304	0	0	233 671	0	126 838	86 102	6 705	8 593	0	0	27 394	
22	"ЕТАЛОН"	408 393	0	0	137 498	0	68 700	28 319	777	31 872	0	12 000	129 228	
23	УКРГАЗБАНК	384 645	0	0	64 498	0	114 020	53 690	14 084	84 825	0	0	53 529	
24	"ФОРУМ"	342 986	14 760	1 871	70 247	2 733	54 007	50 860	9 888	73 311	2 220	0	63 090	
25	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	340 580	0	23 570	67 167	0	76 238	110 160	18 675	12 619	0	27 177	4 974	
26	ДОНГОРБАНК	259 330	0	4 507	45 604	0	54 750	44 702	2 280	59 287	5 002	0	43 198	
27	"БІГ ЕНЕРДІЯ"	261 024	0	0	53 732	0	40 235	44 589	6 946	71 852	6 674	0	36 997	
28	"МРІЯ"	333 223	0	3 677	58 752	0	71 151	60 884	5 235	108 580	571	9 746	14 628	
29	ІТ-БАНК	241 741	0	0	15 000	0	144 937	11 157	29 995	30 643	0	0	10 009	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
30	10	ЕКСПРЕС-БАНК	254 961	0	59 066	0	123 096	4 645	2 715	15 013	0	0	50 427
31	11	БАНК КРЕДИ ЛЮНЕ УКРАЇНА	321 811	0	105 332	0	119 600	74 100	2 645	2	0	0	20 132
32	12	УКРНБАНК	325 480	0	2 550	0	92 127	50 183	16 363	102 425	0	10 658	32 339
33	13	"ХРЕЩАТИК"	228 265	0	70 216	0	38 043	14 327	3 546	57 298	4 031	0	2 457
34	14	"ДІАМАНТ"	187 052	0	44 256	0	41 441	14 133	9 503	12 558	0	0	65 160
35	15	"КІІВ"	232 923	0	6 895	0	89 549	52 325	5 739	35 157	0	0	25 859
36	16	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	237 601	0	40 926	0	30 882	26 677	7 319	86 390	2 956	7 867	49 671
37	17	МЕТАБАНК	218 823	0	13 570	0	112 617	29 551	503	11 033	0	8 300	2 322
38	18	ХФБ БАНК УКРАЇНА	216 773	0	63 982	53 311	40 650	3 953	0	0	0	26 423	28 454
39	19	АЛЬФА-БАНК	181 378	0	69 798	0	15 891	16 552	5 891	10 029	25 946	0	37 271
40	20	ЕНЕРГОБАНК	207 084	2 210	2 664	0	78 112	29 749	10 171	66 302	0	0	17 876
41	21	ІНДУСТРІАЛБАНК	169 985	0	20 672	0	63 481	31 645	9 322	4 802	13 600	0	26 463
42	22	УКРГАЗПРОМБАНК	179 158	0	67 138	0	26 415	55 106	1 742	19 600	0	0	9 156
43	23	ПРЕМ'ЄРБАНК	179 760	1 340	47 580	0	36 745	41 150	2 129	43 624	3 995	53	3 143
44	24	АВТОЗАБАНК	190 120	0	19 761	0	58 303	46 610	4 333	57 487	0	0	3 485
45	25	ЗАХІДНОКОМБАНК	184 914	1 330	21 200	0	61 455	12 096	940	60 479	360	0	24 561
46	26	"ДНІСТЕР"	177 231	0	7 458	0	20 057	12 881	1 714	81 165	1	5 329	11 813
47	27	ПОЛТАВА-БАНК	161 767	0	16 000	0	22 980	20 419	1 555	75 799	636	2 683	7 702
48	28	"КІЇВСЬКА РУСЬ"	164 149	5 460	22 579	0	29 680	38 445	958	50 613	1 613	2 000	12 554
49	29	ЕКСПОБАНК	158 064	0	8 533	5 329	62 670	10 921	5 143	44 608	3 209	9 325	8 327
50	30	"АЖІО"	131 863	5 488	33 697	4 026	50 278	1 753	5 346	27 105	0	0	4 083
51	31	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	138 746	0	15 843	10 729	36 797	23 814	2 863	7 423	1 040	15 986	24 215
52	32	"НОВИЙ"	140 346	0	8 064	0	36 121	26 316	2 153	47 041	0	10 658	9 947
53	33	ІМЕКСБАНК	125 555	0	20 293	0	11 237	5 929	6 517	60 413	138	10 658	3 545
54	34	ТАС-КОМЕРЦБАНК	130 749	0	19 758	82	42 027	21 646	2 678	22 203	205	6 000	16 150
55	35	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	127 761	0	1 632	0	60 732	12 980	2 668	39 884	0	7 000	2 864
		Усього по групі	8 033 546	30 588	1 542 515	76 210	2 151 862	1 168 369	209 041	1 520 036	72 198	171 863	883 023
Група IV													
56	1	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	150 942	0	18 651	0	42 956	30 961	2 608	18 399	53	0	37 314
57	2	ЛЕГБАНК	143 392	0	14 063	0	35 731	21 035	13 285	43 655	717	4 982	9 923
58	3	РЕАЛ БАНК	127 759	79 932	266	0	9 586	12 752	4 171	11 349	0	0	9 702
59	4	"НРБ-УКРАЇНА"	128 953	0	77 261	0	8 579	20 874	486	5 220	5 880	0	10 654
60	5	"БАЗИС"	125 986	0	11 174	0	31 692	71 129	452	3 461	0	7 500	576
61	6	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	118 881	0	59 440	0	16 478	4 679	6 683	19 583	0	0	2 084
62	7	"АРКАДА"	103 897	0	0	0	7 404	4 092	3 036	24 730	0	0	64 635
63	8	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	113 906	0	7 940	0	67 120	4 268	1 956	9 115	0	0	23 506
64	9	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	125 830	0	30 528	0	28 829	26 130	254	11 380	7 666	7 460	13 582
65	10	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	116 572	0	670	0	8 675	13 752	675	51 984	0	7 000	3 926
66	11	"МЕТАЛУРГ"	77 996	0	4 000	0	26 472	3 166	13 200	23 861	0	0	7 296
67	12	"АЛОНЖ"	93 970	0	53 621	0	5 458	14 628	38	2 722	0	0	17 501
68	13	ФАКТОРІАЛ-БАНК	87 652	0	16 463	0	20 828	12 130	2 687	31 072	0	0	4 471
69	14	"ТАВРИКА"	91 605	0	39 985	0	11 906	21 980	130	16 141	0	0	1 463
70	15	"СИНТЕЗ"	92 967	0	15 900	19	13 057	17 317	1 831	24 874	5 447	0	14 523

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
71	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	34 960	0	0	3 400	0	9 744	0	1 062	0	19 115	0	1 640
72	ЕЛЕКТРОН БАНК	98 691	0	0	9 186	0	32 470	15 794	3 788	33 714	0	1 800	1 938
73	ІНТЕРБАНК	106 511	0	0	28 293	0	11 099	9 547	657	38 054	350	0	18 510
74	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	98 670	0	0	32 870	0	14 489	28 729	310	2 447	0	0	19 825
75	УКРПРОМБАНК	96 276	0	0	22 208	0	37 819	4 781	422	9 982	0	12 450	8 614
76	"УНІВЕРСАЛЬНИЙ"	71 307	0	0	14 463	0	15 686	6 968	875	31 684	0	0	1 632
77	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	90 585	0	130	6 650	0	28 070	25 444	982	24 949	0	0	4 360
78	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	92 665	0	0	16 410	0	12 587	7 646	1 287	16 005	2 267	11 190	25 274
79	ПРОМЕКОНОМБАНК	94 064	0	0	19 950	0	15 302	4 708	876	31 546	5 367	5 062	11 252
80	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	67 882	0	0	7 666	47 468	5 143	2 593	948	3 625	0	0	439
81	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	90 122	0	0	4 263	0	27 293	22 628	599	22 128	20	500	12 692
82	РОСТОК БАНК	90 441	0	2 446	35 515	0	18 610	19 044	1 296	9 932	0	2 664	933
83	"ІНТЕГРАЛ"	81 594	0	0	19 870	0	23 049	3 162	8 323	16 322	0	0	10 869
84	"МЕРКУРІЙ"	76 611	0	34	0	0	44 551	12 567	403	10 944	0	5 660	2 453
85	БАНК ТОРГОВОГО СЛІВБОРІНІЦТВА	75 673	0	2 941	8 500	0	13 005	18 652	1 446	25 201	2 681	0	3 247
86	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	77 249	0	596	21 585	0	20 180	21 831	187	6 578	0	5 267	1 025
87	НАШ БАНК	76 275	0	0	19 611	0	7 168	3 118	1 861	39 335	0	0	5 182
88	ПОЛКОМБАНК	66 848	0	11 564	1 766	0	9 677	11 390	1 596	25 928	0	0	4 927
89	"ГРАНТ"	65 289	0	1 855	5 850	0	18 478	11 216	8 352	18 226	0	0	1 310
90	УНІВЕРСАЛЬНИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА	66 198	0	0	9 829	0	28 723	11 639	419	11 984	0	0	3 605
91	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	60 259	0	0	14 500	0	11 624	1 854	5 649	23 222	0	0	3 410
92	УКРКОМУНБАНК	72 406	0	20 607	2 664	0	11 624	3 135	614	22 423	0	4 796	6 543
93	ТРАНСБАНК	49 886	0	5 864	5 730	0	22 840	3 060	977	10 168	0	700	546
94	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	63 751	0	0	2 850	0	9 057	3 755	1 728	35 112	15	7 993	3 241
95	ДОНБІРЖБАНК	50 944	0	0	0	0	9 900	0	59	0	0	0	12 741
96	"ТК КРЕДИТ"	54 274	0	0	22 042	0	11 480	8 054	263	12 122	0	0	313
97	ІКАР-БАНК	54 114	0	0	0	0	14 324	10 189	4 654	23 496	0	0	1 449
98	"ПРИКАРПАТТЯ"	59 112	0	983	5 008	0	6 042	3 559	2 147	40 451	0	0	921
99	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	57 498	0	0	11 016	0	13 917	3 733	2 619	18 189	0	5 329	2 696
100	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	44 587	0	0	0	0	26 080	10 490	2 222	1 631	0	0	4 164
101	ТАС-ІНВЕСТБАНК	43 238	0	0	39 816	0	1 220	1 311	219	442	0	0	229
102	"КАПІТАЛ"	47 346	0	0	6 277	0	7 629	8 300	703	15 058	0	6 687	2 691
103	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	49 093	0	0	0	0	20 768	1 318	5 309	16 939	0	799	3 959
104	"ДОНЕЧЧИНА"	32 765	0	0	1 500	0	2 859	8 131	181	19 469	0	0	626
105	"ДЕМАРК"	43 354	0	85	4 000	0	7 133	7 712	2 225	19 920	0	1 500	780
106	"СТОІК"	33 073	0	0	3 000	0	1 437	60	11	6 636	0	0	21 930
107	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРИАЛЬНИЙ БАНК	31 662	0	0	17 250	0	1 988	0	1 297	0	0	9 592	1 536
108	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	38 940	0	0	2 300	0	6 754	11 626	136	10 326	0	5 700	2 099
109	УКРСЕЛІМБАНК	30 950	0	0	3 800	0	446	27	329	0	0	13 000	13 347
110	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	41 588	0	0	9 890	0	8 581	6 381	317	9 254	0	6 394	771
111	"АВТОКРАЗБАНК"	31 959	0	0	5 312	0	6 727	1 722	53	9 749	0	3 298	5 097

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
112	57	"АНДРІВСЬКИЙ"	24 675	0	6 599	0	3 846	456	911	5 373	0	7 491
113	58	ІНТЕРКОНТИНЕНТАЛБАНК	35 370	0	6 200	0	15 620	2 950	114	6 994	0	2 992
114	59	БАНК ЛЕАДО (УКРАЇНА)	15 667	0	3 730	0	2 187	331	950	7 813	0	657
115	60	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	32 977	0	8 480	0	7 261	1 216	2 355	2 008	0	2 683
116	61	ІНВЕСТБАНК	34 548	0	4 200	0	13 254	5 362	2 141	4 032	0	1 690
117	62	"ЛЬВІВ"	32 210	0	10 198	210	4 481	1 803	233	14 407	0	878
118	63	РЕПОН БАНК	26 370	0	1 533	128	10 697	578	1 720	7 968	0	3 745
119	64	"МОРСЬКИЙ"	25 773	0	900	0	14 465	3 903	1 424	4 475	0	607
120	65	ОЛБАНК	32 707	0	248	8	9 174	10 935	2 313	7 013	96	2 920
121	66	КООПІНВЕСТБАНК	36 338	0	4 000	6 871	4 845	2 702	208	11 513	0	1 000
122	67	ТЕХНОБАНК	25 893	0	4 822	0	1 408	4 008	36	3 480	0	4 639
123	68	ПІВДЕНКОМБАНК	32 819	0	4 263	0	3 077	2 051	154	6 380	0	16 893
124	69	АГРАРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	16 053	1 000	2 502	0	1 925	8 546	489	1 345	0	245
125	70	ОДЕСА-БАНК	26 782	0	16 866	0	4 719	1 806	175	1 697	0	1 520
126	71	ДІАЛОГБАНК	13 428	0	4 000	0	6 147	85	1	0	0	3 196
127	72	"КРЕДІ СІВІС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	7	0	0	0	0	0	0	0	0	7
128	73	"ГАРАНТ"	21 658	0	2 800	0	1 687	2 494	98	11 398	0	3 181
129	74	"СЛАВУТИЧ"	21 672	0	7 800	0	4 943	1 564	778	6 316	0	270
130	75	НАРОДНИЙ БАНК	12 047	0	0	0	6 457	1 311	3 252	921	0	106
131	76	"ПОРТО-ФРАНКО"	24 006	0	532	0	3 887	19	9 115	5 007	0	5 445
132	77	ЗАХІДБУДІАЗБАНК	20 891	0	0	0	2 240	302	397	17 038	0	914
133	78	МІСТО-БАНК	10 187	0	2 794	0	830	4 264	0	0	0	2 300
134	79	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	18 687	0	5 329	2 978	5 488	0	49	365	0	4 478
135	80	"ПРИВАТІНВЕСТ"	16 119	0	4 595	0	561	99	24	651	0	189
136	81	"АНТАРЕС"	20 053	0	0	0	3 320	30	331	526	0	14 249
137	82	"УКООПСПІЛКА"	21 532	0	0	0	9 212	4 839	512	3 179	0	789
138	83	КОРАЛ-БАНК	11 580	0	5 500	0	3 901	1 001	16	135	0	227
139	84	ТММ-БАНК	8 535	0	0	0	5 704	1 726	108	80	0	27
140	85	"СТОЛИЧНИЙ"	17 234	0	1 500	0	2 929	1 340	0	0	0	8 079
141	86	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	6 416	0	370	0	1 568	13	796	1 990	0	1 179
142	87	"АЛЬЯНС"	7 636	0	0	0	1 767	0	50	5 535	0	284
143	88	"ВЕЛЕС"	7 654	0	5 100	0	906	800	11	193	0	644
144	89	РАДАБАНК	5 843	0	0	0	1 007	212	136	1 871	0	115
145	90	ФІНБАНК	4 934	0	0	0	3 185	242	146	1 113	0	248
146	91	ПРАЙМ-БАНК	5 574	0	500	0	838	0	35	3 919	0	282
147	92	"ЮНЕКС"	4 861	0	0	0	478	335	7	2	327	3 712
148	93	КЛАСИКБАНК	2 453	0	0	0	306	2 025	1	0	0	120
149	94	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	6 802	0	0	0	3 264	0	6	500	0	1 032
150	95	"БУКОВИНА"	7 960	0	0	0	3 139	89	0	0	0	142
151	96	"ФЕБ"	6 417	0	350	0	980	26	522	251	0	588
152	97	"ВОЛОДИМИРСЬКИЙ"	52	0	0	0	52	0	0	0	0	0
153	98	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	4 654	0	0	0	124	1 717	0	0	0	24
154	99	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	2 672	0	0	0	251	0	2	0	0	2 418
Усього по групі			5 018 759	80 932	128 602	879 054	1 102 472	685 947	148 516	1 116 222	65 989	552 181
Усього по банках			44 144 044	962 983	2 180 056	4 948 322	10 893 197	4 746 754	3 723 453	10 627 458	406 010	4 373 739

Структура балансового капіталу банків України за станом на 01.07.2002 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Балансовий капітал	Сплачений статутний капітал	Резервний фонд	Результат минулих років	Результат поточного року	Інший капітал
1			2	3	4	5	6	7
Група I								
1	1	"АВАЛЬ"	398 837	320 500	11 795	57 877	2 078	6 587
2	2	ПРИВАТБАНК	400 107	186 000	46 500	14 027	19 633	133 947
3	3	ПРОМІНІВЕСТБАНК	797 497	200 175	44 132	432 614	53 778	66 798
4	4	ОЩАДБАНК	239 158	100 000	96 329	9 383	800	32 646
5	5	УКРЕКСІМБАНК	408 274	108 000	27 000	93 488	7 237	172 548
6	6	УКРСОЦБАНК	368 152	48 601	15 348	246 115	936	57 153
7	7	УКРСИББАНК	168 390	90 000	4 753	51 599	4 760	17 278
8	8	РАЙФФДІЗЕНБАНК УКРАЇНА	105 878	92 669	383	0	2 794	10 032
Усього по групі			2 886 293	1 145 944	246 240	905 104	92 016	496 989
Група II								
9	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	327 902	23 000	7 427	154 406	4 694	138 375
10	2	"НАДРА"	98 434	33 700	3 974	41 013	2 345	17 402
11	3	БРОКБІЗНЕСБАНК	92 959	30 081	6 089	26 293	1 423	29 074
12	4	ПРАВЕКС-БАНК	88 505	60 000	2 212	25 273	241	780
13	5	"ПІВДЕННИЙ"	61 216	43 910	1 156	3 871	3 379	8 900
14	6	КРЕДИТ БАНК (УКРАЇНА)	123 012	143 549	1 196	-21 795	113	-52
15	7	КРЕДИТПРОМБАНК	139 186	109 000	10 847	0	4 597	14 742
16	8	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	53 122	20 000	1 875	23 960	5 502	1 786
17	9	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	54 480	26 816	14 900	8 344	280	4 140
18	10	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	57 417	26 640	1 155	25 139	4 483	0
19	11	СІТБАНК (УКРАЇНА)	95 049	50 000	2 124	12 922	12 913	17 090
20	12	ВАБАНК	72 800	43 000	10 750	8 058	1 823	9 169
Усього по групі			1 264 084	609 696	63 705	307 483	41 792	241 407
Група III								
21	1	ІНГ БАНК УКРАЇНА	61 570	47 750	489	9 288	4 043	0
22	2	"ЕТАЛОН"	43 461	21 000	860	20 900	701	0
23	3	УКРГАЗБАНК	50 233	36 568	8 682	2 450	230	2 305
24	4	"ФОРУМ"	59 772	45 727	1 942	10 173	1 924	6
25	5	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	61 743	23 816	13 273	9 862	532	14 260
26	6	ДОНГОРБАНК	141 712	85 000	8 469	748	19 995	27 500
27	7	"БІГ ЕНЕРДІЯ"	130 479	100 000	18 126	6 290	5 974	88
28	8	"МРІЯ"	40 766	13 544	6 505	13 027	7 131	558
29	9	МТ-БАНК	119 050	54 354	26 379	29 559	8 764	-7
30	10	ЕКСПРЕС-БАНК	99 928	40 375	5 786	30 581	23 347	-111

1		2	3	4	5	6	7	
31	11	БАНК КРЕДІ ЛЮНЕ УКРАЇНА	30 740	22 261	2 171	5 189	1 119	0
32	12	УКРІНБАНК	25 488	30 000	5 000	-26 255	3 415	13 329
33	13	"ХРЕЩАТИК"	70 729	60 000	8 206	0	2 523	0
34	14	"ДАМАНТ"	102 731	100 000	2 317	125	289	0
35	15	"КИЇВ"	52 878	36 000	8 009	0	2 867	6 002
36	16	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	39 608	30 000	83	2 964	442	6 119
37	17	МЕГАБАНК	55 692	34 203	1 629	21 446	982	-2 567
38	18	ХФБ БАНК УКРАЇНА	45 130	48 221	319	-5 414	1 432	571
39	19	АЛФА-БАНК	73 491	73 000	356	29	96	10
40	20	ЕНЕРГОБАНК	30 139	14 451	5 258	7 898	44	2 488
41	21	ІНДУСТРІАЛБАНК	66 817	13 411	2 237	14 922	8 697	27 550
42	22	УКРГАЗПРОМБАНК	57 023	18 200	2 656	29 218	6 948	0
43	23	ПРЕМ'ЄРБАНК	48 763	35 000	3 961	651	421	8 730
44	24	АВТОАЗБАНК	38 031	14 102	1 509	16 622	3 627	2 172
45	25	ЗАХДІНКОМБАНК	32 114	17 077	388	4 102	1 498	9 050
46	26	"ДНІСТЕР"	27 500	22 000	236	4 502	761	0
47	27	ПОЛТАВА-БАНК	31 541	13 300	407	9 207	578	8 049
48	28	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	25 497	17 030	2 923	2 343	229	2 973
49	29	ЕКСПОБАНК	26 121	10 500	769	10 308	1 871	2 673
50	30	"АЖЮ"	50 120	10 581	3 737	32 154	2 381	1 267
51	31	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	37 234	35 000	1 228	0	396	609
52	32	"НОВИЙ"	33 318	30 000	328	203	384	2 403
53	33	ІМЕСБАНК	43 296	36 000	4 798	739	1 759	0
54	34	ТАС-КОМЕРЦБАНК	37 329	24 500	1 979	10 710	116	25
55	35	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	31 146	10 085	1 414	16 033	3 721	-107
Усього по групі		1 921 190	1 223 055	152 380	290 574	119 236	135 945	
Група IV								
56	1	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	30 586	22 965	366	6 360	894	0
57	2	ЛЕГБАНК	28 452	25 167	738	2 374	20	153
58	3	РЕАЛ БАНК	26 674	19 304	4 303	4 441	233	-1 606
59	4	"НРБ-УКРАЇНА"	24 005	23 550	0	60	395	0
60	5	"БАЗИС"	22 354	11 000	3 998	1 533	1 743	4 081
61	6	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	28 757	28 500	205	2 780	224	-2 952
62	7	"АРКАДА"	41 169	34 744	1 132	3 447	1 819	26
63	8	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	30 436	15 900	6 030	0	916	7 590
64	9	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	18 452	15 000	151	2 881	420	0
65	10	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	27 049	11 700	3 085	8 684	2 182	1 397
66	11	"МЕТАЛУРГ"	65 446	9 851	3 212	47 833	2 162	2 387
67	12	"АЛЛОНЖ"	47 971	50 000	379	477	214	-3 100
68	13	ФАКТОРІАЛ-БАНК	52 327	27 112	1 136	91	780	23 209
69	14	"ТАВРИКА"	46 892	41 352	5 060	258	223	0
70	15	"СИНТЕЗ"	44 716	42 000	191	2 322	203	0
71	16	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	100 998	82 084	1 370	0	2 244	15 300

	1	2	3	4	5	6	7
72	17	ЕЛЕКТРОН БАНК	13 440	966	1 153	1 484	18 499
73	18	ІНТЕРБАНК	23 000	364	3 628	371	-220
74	19	"КЛРИНГОВИЙ ДІМ"	29 680	3	154	705	0
75	20	УКРПРОМБАНК	24 900	907	1 787	434	0
76	21	"УНІВЕРСАЛЬНИЙ"	55 000	151	1 561	267	-4 701
77	22	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	35 041	141	2 419	505	-7 778
78	23	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	16 000	472	108	1 013	9 635
79	24	ПРОМЕКОНОМБАНК	21 700	2 877	98	402	-1
80	25	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	47 679	0	-3 444	2 774	778
81	26	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	24 000	612	637	177	1
82	27	РОСТОК БАНК	18 042	2 033	2 621	199	-91
83	28	"ІНТЕГРАЛ"	24 500	397	3 330	334	14
84	29	"МЕРКУРІЙ"	19 500	2 583	232	1 503	5 879
85	30	БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	18 000	580	1 725	277	7 313
86	31	БАНК РЕПОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	18 803	193	2 571	591	0
87	32	НАШ БАНК	16 942	2 431	6	790	2 756
88	33	ПОЛІКОМБАНК	12 678	1 601	3 195	245	11 314
89	34	"ГРАНТ"	14 000	2 970	5 578	84	7 225
90	35	УНІВЕРСАЛЬНИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА	25 000	361	478	56	0
91	36	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	15 000	2 230	5 086	401	7 379
92	37	УКРКОМУНБАНК	15 000	65	195	253	0
93	38	ТРАНСБАНК	23 933	3 745	7 536	2 215	320
94	39	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	16 133	1 823	519	475	1 488
95	40	ДОНЕЇРЖБАНК	8 100	2 138	0	250	20 271
96	41	"ТК КРЕДИТ"	21 829	438	5 703	472	-1 601
97	42	ІКАР-БАНК	15 000	585	568	1 632	8 543
98	43	"ПРИКАРПАТТЯ"	16 000	365	1 712	38	3 160
99	44	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	20 582	1 102	1	250	0
100	45	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	24 638	930	229	536	2 629
101	46	ТАС-ІНВЕСТБАНК	23 311	3 513	-2 117	679	0
102	47	"КАПІТАЛ"	18 100	766	837	76	1 049
103	48	СТАРОКІЇВСЬКИЙ БАНК	8 000	1 709	1 289	2 296	4 062
104	49	"ДОНЕЧЧИНА"	27 160	3 896	1	509	39
105	50	"ДЕМАРК"	9 345	327	3 629	63	6 411
106	51	"СТОК"	26 240	1 200	722	100	0
107	52	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	25 082	742	54	1 497	38
108	53	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	15 000	436	1 853	391	2 295
109	54	УКРСПЕЦІМЛЕКСБАНК	25 000	1 897	1 032	-7 856	7 536
110	55	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	14 136	668	85	843	1
111	56	"АВТОКРАЗБАНК"	19 260	286	1 323	435	2 813
112	57	"АНДРІВСЬКИЙ"	31 648	204	1 922	-4 205	5
113	58	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	18 365	228	-1 216	463	0
114	59	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА)	23 592	8 287	3 243	315	1 701

1		2	3	4	5	6	7
115	60	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	18 096	36	996	7	55
116	61	ІНВЕСТБАНК	14 592	901	896	8	1
117	62	"ЛЬВІВ"	8 805	377	1 213	207	7 928
118	63	РЕГІОН БАНК	15 000	1 016	4 853	801	1 674
119	64	"МОРСЬКИЙ"	14 852	350	1 871	359	5 581
120	65	ОЛБАНК	7 784	705	10 031	68	-2 686
121	66	КООПІНВЕСТБАНК	10 500	343	62	54	0
122	67	ТЕХНОБАНК	20 026	510	245	-614	27
123	68	ПІВДЕНКОМБАНК	12 149	559	-88	-7 095	7 149
124	69	АГРАРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	20 552	263	4 835	384	1 469
125	70	ОДЕСА-БАНК	15 000	397	297	224	11
126	71	ДІАЛОГБАНК	29 032	45	-674	575	86
127	72	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	40 608	958	13 147	-1 772	0
128	73	"ГАРАНТ"	18 164	266	2 335	55	1 107
129	74	"СЛАВУТИЧ"	17 861	613	0	91	-4
130	75	НАРОДНИЙ БАНК	26 872	2 159	266	-866	-2 688
131	76	"ПОРТО-ФРАНКО"	14 403	438	746	5	0
132	77	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	16 170	283	22	246	6 115
133	78	МІСТО-БАНК	26 077	242	46	173	0
134	79	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	17 477	167	2 195	-916	0
135	80	"ПРИВАТІНВЕСТ"	17 115	324	2 025	84	-19
136	81	"АНТАРЕС"	13 031	1	0	30	0
137	82	"УКООПСПІЛКА"	11 238	106	1 588	-51	12
138	83	КОРАЛ-БАНК	17 751	537	5 641	-253	567
139	84	ТММ-БАНК	16 400	144	72	89	95
140	85	"СТОЛИЧНИЙ"	7 675	278	1 375	383	5
141	86	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	17 975	376	1 827	-626	2 976
142	87	"АЛЪЯНС"	16 462	1 006	192	35	-1 271
143	88	"ВЕЛЕС"	15 986	29	309	3	645
144	89	РАДАБАНК	17 210	910	1 080	420	0
145	90	ФІНБАНК	17 243	359	813	62	9
146	91	ПРАЙМ-БАНК	15 123	0	78	45	0
147	92	"ЮНЕКС"	15 460	1 054	-10 272	-579	13 697
148	93	КЛАСИКБАНК	17 733	373	357	3	0
149	94	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	13 107	402	0	816	1 889
150	95	"БУКОВИНА"	11 699	2 245	1 409	545	0
151	96	"ФЕБ"	10 431	636	2 102	-393	586
152	97	"ВОЛОДИМИРСЬКИЙ"	16 127	0	0	127	0
153	98	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	6 843	73	51	-476	524
154	99	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	7 809	150	327	-23	0
Усього по групі			1 961 632	108 206	197 836	21 251	210 763
Усього по банках			4 940 328	570 531	1 700 996	274 295	1 085 104

Доходи і витрати у розрізі банків України за станом на 01.07.2002 р.

Тис. грн.

№ п/п групи	Назва банку	Доходи										Витрати							
		У тому числі										У тому числі							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Група I																			
1	"АВАЛЬ"	501 383	327 134	151 024	17 886	4 497	394	431	16	499 304	175 025	11 820	29 611	256 792	25 453	0	604	2 078	
2	ПРИВАТБАНК	486 004	328 596	121 136	27 641	2 720	430	5 481	0	466 371	167 497	8 870	28 632	201 448	57 153	0	2 771	19 633	
3	ПРОМІНВЕСТБАНК	485 741	297 291	167 671	14 124	3 802	750	2 103	0	431 963	193 823	10 643	16 592	202 519	-9 272	0	17 658	53 778	
4	ОЩАДБАНК	311 482	190 465	106 889	10 577	1 912	1 035	605	0	310 682	88 683	7 687	22 175	169 735	22 285	0	118	800	
5	УКРЕКСІМБАНК	188 695	127 890	48 555	10 435	1 109	413	284	8	181 458	54 999	4 133	3 326	64 459	51 685	0	2 856	7 237	
6	УКРСОЦБАНК	232 993	142 885	71 496	10 645	1 263	736	5 969	0	232 057	60 411	3 795	10 483	130 557	24 635	0	2 176	936	
7	УКРСІМБАНК	117 879	86 004	17 233	3 525	10 795	323	0	0	113 119	53 078	819	14 286	51 597	-9 141	0	2 480	4 760	
8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	70 883	47 638	9 104	14 041	87	13	0	0	68 089	20 844	19 610	2 699	8 283	15 456	0	1 197	2 794	
	Усього по групі	2 395 060	1 547 902	693 109	108 872	26 185	4 092	14 874	25	2 303 044	814 361	67 376	127 804	1 085 391	178 253	0	29 860	92 016	
Група II																			
9	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	95 138	63 485	23 069	5 546	984	54	1 416	565	90 445	26 968	2 145	3 038	44 102	12 604	2	1 586	4 694	
10	"НАДРА"	97 284	77 242	10 843	8 676	459	15	46	3	94 939	51 064	2 188	13 496	21 766	5 914	6	504	2 345	
11	БРОКБІЗНЕСБАНК	67 029	34 773	6 957	24 699	399	200	0	2	65 606	35 048	524	886	10 933	17 569	0	646	1 423	
12	ПРАВЕС-БАНК	69 340	39 432	23 439	3 516	2 504	75	374	0	69 099	27 399	1 302	6 124	36 176	-1 902	0	0	241	
13	"ПІВДЕННИЙ"	71 819	55 743	14 081	1 844	117	35	0	0	68 440	29 536	1 314	3 065	17 919	15 885	3	718	3 379	
14	КРЕДИТ БАНК (УКРАЇНА)	67 033	48 312	12 232	5 875	594	19	1	1	66 921	30 712	1 660	3 491	20 072	10 986	0	0	113	
15	КРЕДИТПРОМБАНК	61 395	51 587	8 315	763	510	53	166	0	56 798	32 148	603	1 927	11 884	10 149	0	86	4 597	
16	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	80 151	41 507	13 879	6 113	17 773	69	810	0	74 649	38 720	2 203	2 409	26 794	4 111	0	412	5 502	
17	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	34 371	20 540	4 338	7 763	1 727	3	0	0	34 091	24 463	356	1 441	5 530	2 300	0	0	280	
18	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	36 697	28 914	5 193	2 524	66	0	0	0	32 214	16 665	972	1 020	9 418	3 973	0	166	4 483	
19	СІПБАНК (УКРАЇНА)	26 234	17 408	2 674	5 707	419	25	0	0	13 320	3 313	329	185	8 464	-1 142	0	2 172	12 913	
20	ВАБАНК	31 881	21 717	7 514	2 194	188	268	0	0	30 058	14 023	845	857	10 134	3 973	0	227	1 823	
	Усього по групі	738 372	500 659	132 534	75 218	25 740	815	2 814	591	696 580	330 060	14 441	37 939	223 193	84 419	11	6 516	41 792	
Група III																			
21	ІНГ БАНК УКРАЇНА	22 806	10 539	7 041	4 943	278	4	0	1	18 763	3 446	538	1 592	9 282	2 210	0	1 696	4 043	
22	"ЕТАЛОН"	23 000	21 750	956	121	74	99	0	0	22 299	15 867	851	1 125	2 560	1 352	0	543	701	
23	УКРТАЗБАНК	41 360	27 301	11 126	2 373	407	127	26	0	41 130	15 524	622	6 761	14 352	3 870	0	1	230	
24	"ФОРУМ"	35 707	30 983	3 315	1 338	62	6	0	2	33 783	17 079	722	693	10 355	3 761	0	1 171	1 924	
25	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	32 665	19 114	10 144	3 253	35	118	0	0	32 133	7 478	874	15 733	9 404	-2 000	0	645	532	
26	ДОНГОРБАНК	44 457	38 850	8 121	-2 538	20	4	0	0	24 462	13 847	156	221	5 700	3 101	0	1 438	19 995	
27	"БІГ ЕНЕРДІЯ"	61 331	39 816	20 453	994	52	17	0	0	55 357	16 294	20 824	1 931	10 795	5 433	0	80	5 974	
28	"МІРІЯ"	41 801	30 221	9 305	1 638	144	492	0	0	34 670	16 763	782	2 465	11 588	1 940	0	1 132	7 131	
29	МТ-БАНК	36 567	25 610	7 362	2 983	578	36	0	0	27 803	4 699	307	1 307	12 004	7 486	0	2 001	8 764	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
73	18	ІНТЕРБАНК	10 105	8 744	485	716	160	0	0	9 735	5 293	117	913	3 413	-2	0	371
74	19	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	8 208	6 729	354	155	961	9	0	7 503	3 258	111	457	2 361	1 315	0	705
75	20	УКРПРОМБАНК	8 659	7 701	804	151	3	0	0	8 225	3 400	83	728	2 949	1 037	1	434
76	21	"УНІВЕРСАЛЬНИЙ"	13 025	11 887	860	180	32	5	60	12 758	3 958	119	1 022	2 991	4 280	0	267
77	22	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	13 135	9 042	2 336	1 446	75	237	0	12 631	3 726	513	769	6 964	376	0	505
78	23	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	10 544	7 263	2 534	738	8	1	0	9 530	3 593	69	321	2 680	2 282	0	1 013
79	24	ПРОМЕКОНОМБАНК	10 522	8 318	1 878	316	4	5	0	10 120	4 643	205	406	3 591	938	0	402
80	25	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	10 350	6 417	2 951	887	84	11	0	7 576	1 328	105	576	3 666	1 601	0	2 774
81	26	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	12 164	9 924	2 108	113	16	1	2	11 986	7 991	72	355	2 535	814	0	177
82	27	РОСТОК БАНК	8 045	6 813	1 078	132	18	4	0	7 846	4 797	54	357	2 071	567	0	199
83	28	"ІНТЕГРАЛ"	9 699	7 621	1 605	251	67	155	0	9 366	2 644	38	424	3 075	3 150	0	334
84	29	"МЕРКУРІЙ"	8 333	6 823	1 339	121	2	46	1	6 830	2 667	92	81	3 729	-3	1	1 503
85	30	БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	15 032	10 955	2 917	1 125	7	27	0	14 755	9 591	117	774	3 241	692	0	277
86	31	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	10 400	8 828	1 198	327	37	11	0	9 810	4 878	189	956	2 858	467	0	591
87	32	НАШ БАНК	10 587	9 053	1 042	20	461	5	8	9 798	6 010	118	342	3 014	276	0	790
88	33	ПОЛКОМБАНК	9 050	7 938	1 182	-90	12	8	0	8 805	4 114	91	1 777	2 185	638	0	245
89	34	"ГРАНТ"	11 698	8 205	3 215	164	44	66	1	11 613	7 751	117	294	3 008	428	0	84
90	35	УНІВЕРСАЛЬНИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА	5 921	5 253	287	374	4	3	0	5 865	2 350	66	807	891	1 699	0	56
91	36	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	4 885	2 607	1 900	333	44	2	0	4 484	1 995	314	156	1 757	194	0	401
92	37	УКРКОМУНАБАНК	9 918	5 178	4 473	234	16	0	17	9 665	2 593	1 080	2 139	2 892	905	0	253
93	38	ТРАНСБАНК	12 174	7 126	2 189	280	1 366	1 214	0	9 958	1 570	134	500	6 452	811	0	2 215
94	39	"ПРИОРИТОМОР-Я"	10 142	8 203	1 600	315	24	0	0	9 666	3 673	319	282	2 537	2 630	0	475
95	40	ДОНБІРЖБАНК	5 447	1 578	3 664	77	127	0	1	5 197	686	480	292	2 072	1 621	0	250
96	41	"ТК КРЕДИТ"	6 995	5 782	646	183	89	187	107	6 523	3 972	185	130	1 317	834	0	472
97	42	КАР-БАНК	7 495	5 790	1 363	92	63	187	0	5 863	2 555	209	255	2 409	62	3	1 632
98	43	"ПРИКАРПАТТЯ"	5 669	3 986	1 014	561	106	2	0	5 631	4 108	121	188	1 642	-476	0	38
99	44	СХІДНОВРОПЕЛЬСЬКИЙ БАНК	9 750	5 441	2 914	1 330	55	10	0	9 500	4 711	288	456	2 830	1 054	0	250
100	45	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	4 632	3 157	980	438	39	18	0	4 096	504	103	43	2 542	851	0	536
101	46	ТАС-ІНВЕСТБАНК	4 884	4 291	202	143	191	57	0	4 205	1 018	435	862	2 329	-565	0	679
102	47	"КАПІТАЛ"	5 597	4 343	1 097	51	93	13	1	5 521	2 623	208	133	1 857	566	0	76
103	48	СТАРОКІЇВСЬКИЙ БАНК	6 144	4 087	1 700	355	3	0	0	3 848	1 971	162	99	1 201	236	0	2 296
104	49	"ДОНЕЧИНА"	6 917	6 221	424	271	2	0	0	6 409	3 610	29	145	1 636	744	0	509
105	50	"ДЕМАРК"	7 780	6 729	715	124	63	59	90	7 716	3 563	56	292	2 062	1 650	0	63
106	51	"СТОК"	3 467	1 031	102	2 333	1	0	0	3 367	2 062	143	230	2 031	-1 122	0	100
107	52	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРИАЛЬНИЙ БАНК	5 475	5 229	199	39	0	0	8	3 978	647	79	750	1 950	512	0	1 497
108	53	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	4 208	3 111	802	275	3	2	15	3 817	1 516	214	247	1 507	21	0	391
109	54	УКРОЦЕПМЛЕКСБАНК	1 438	5 270	247	-4 083	3	0	0	9 294	911	55	5 495	2 527	306	0	-7 856
110	55	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	6 285	5 025	994	222	39	5	0	5 442	2 243	83	714	2 068	45	0	843
111	56	"АВТОКРАЗБАНК"	4 566	2 364	1 807	348	40	7	0	4 131	1 094	71	237	2 061	587	0	435
112	57	"АНДРІВСЬКИЙ"	4 110	3 690	338	34	48	0	0	8 315	1 459	19	775	1 896	4 166	0	-4 205
113	58	ІНТЕРКОНТИНЕНТАЛ	6 954	6 202	480	270	1	0	0	6 491	2 307	205	370	3 609	1	0	463
114	59	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА)	4 289	3 393	649	109	4	2	119	3 973	523	34	388	3 189	-731	0	315

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
115 60	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	6 624	1 961	4 580	77	6	1	0	0	6 618	1 036	3 779	95	930	688	0	90	7
116 61	ИНВЕСТБАНК	3 636	2 539	963	115	15	5	0	0	3 629	1 350	45	334	1 490	371	0	38	8
117 62	"ЛЬВІВ"	3 402	2 744	536	109	11	2	0	0	3 196	1 631	52	40	1 007	466	0	0	207
118 63	РЕГІОН БАНК	4 870	2 620	1 987	239	14	10	0	0	4 069	740	67	147	2 092	465	0	558	801
119 64	"МОРСЬКИЙ"	3 566	2 773	485	306	3	0	0	0	3 208	1 241	78	176	1 152	494	0	68	359
120 65	ОЛБАНК	3 647	2 796	704	25	69	52	0	0	3 579	1 262	50	313	1 738	217	0	0	68
121 66	КООПИНВЕСТБАНК	3 246	1 855	1 257	128	6	0	0	0	3 192	1 522	171	48	1 252	169	0	29	54
122 67	ТЕХНОБАНК	4 152	3 965	123	38	25	0	0	0	4 766	2 157	22	438	1 056	991	0	103	-614
123 68	ПІВДЕНКОМБАНК	2 156	667	922	399	60	101	1	6	9 251	1 352	51	309	2 708	4 831	0	0	-7 095
124 69	АГРАРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	2 876	2 667	236	-42	6	8	0	0	2 492	460	51	675	1 090	156	0	59	384
125 70	ОДЕСА-БАНК	3 734	2 187	1 006	541	0	0	0	0	3 510	809	365	5	1 400	731	0	200	224
126 71	ДІАЛОГБАНК	2 598	1 780	777	10	30	1	0	0	2 023	1 052	12	453	818	-317	0	5	575
127 72	"КРЕДИ СВІСС ФІБОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	2 964	186	0	200	2 577	0	0	0	4 736	0	928	386	3 418	0	0	3	-1 772
128 73	"ГАРАНТ"	3 350	1 665	469	202	1 011	2	0	0	3 294	1 566	99	93	1 161	235	0	140	55
129 74	"СЛАВУТИЧ"	3 647	2 968	527	104	5	1	41	0	3 555	1 713	46	82	1 780	-98	0	32	91
130 75	НАРОДНИЙ БАНК	2 527	2 073	299	81	57	18	0	0	3 393	586	23	609	2 129	9	0	36	-866
131 76	"ПОРТО-ФРАНКО"	6 629	1 116	1 930	492	0	3 062	29	0	6 624	320	455	334	4 632	658	0	226	5
132 77	ЗАХІДУДГАЗБАНК	2 683	2 065	520	86	4	8	0	0	2 437	1 478	45	89	753	63	0	9	246
133 78	МІСТО-БАНК	4 254	4 170	74	6	0	3	0	0	4 081	401	0	296	898	2 398	0	88	173
134 79	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	2 348	1 815	453	71	6	2	0	0	3 264	731	71	116	1 225	1 118	0	3	-916
135 80	"ПРИВАТІНВЕСТ"	2 201	2 051	116	5	2	26	1	0	2 117	1 018	9	149	1 401	-509	0	48	84
136 81	"АНТАРЕС"	1 730	1 164	345	219	2	0	0	0	1 700	100	186	194	598	405	0	218	30
137 82	"УКООСПЛІКА"	4 065	2 960	961	131	5	3	5	0	4 116	1 210	180	163	2 064	491	4	5	-51
138 83	КОРАЛ-БАНК	3 869	2 132	134	4	5	1 594	0	0	4 122	333	2	518	2 563	679	0	27	-253
139 84	ТММ-БАНК	995	792	120	-4	12	76	0	0	906	130	6	173	490	106	0	0	89
140 85	"СТОЛИЧНИЙ"	2 560	2 439	80	0	42	0	0	0	2 178	670	665	233	369	133	0	107	383
141 86	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	2 397	2 151	239	6	1	0	0	0	3 023	458	15	25	547	1 874	0	102	-626
142 87	"АЛЬЯНС"	3 889	3 525	317	20	27	1	0	0	3 854	1 567	2	457	671	995	0	161	35
143 88	"ВЕЛЕС"	1 009	464	57	113	376	0	0	0	1 006	170	64	73	691	-24	0	32	3
144 89	РАДАБАНК	1 709	1 519	177	9	2	1	1	0	1 289	335	11	58	458	426	0	0	420
145 90	ФІНАНБАНК	2 010	1 495	330	132	0	0	0	54	1 947	176	84	221	929	536	2	0	62
146 91	ПРАЙМ-БАНК	2 029	1 673	338	12	5	0	0	0	1 983	62	5	71	512	1 292	0	42	45
147 92	"ЮНЕКС"	165	124	0	28	1	7	5	0	744	0	0	3	739	-9	0	11	-579
148 93	КЛАСИКБАНК	1 217	1 084	42	74	14	4	0	0	1 214	166	0	72	606	370	0	0	3
149 94	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	2 213	1 838	356	20	0	0	0	0	1 397	114	10	175	841	-74	0	332	816
150 95	"БУКОВИНА"	2 109	2 043	63	0	1	3	0	0	1 564	248	0	77	576	663	0	0	545
151 96	"ФЕБ"	1 542	491	431	100	20	495	4	0	1 935	527	61	170	873	281	0	23	-393
152 97	"ВОЛОДИМИРСЬКИЙ"	1 040	1 003	20	17	0	0	0	0	913	1	2	208	445	255	0	2	127
153 98	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	646	620	19	7	0	0	0	0	1 122	172	3	388	393	167	0	0	-476
154 99	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	916	876	18	0	18	0	0	4	939	0	0	165	521	187	0	66	-23
Усього по групі		663 172	487 085	128 658	26 521	11 372	8 823	518	194	641 921	231 940	19 784	51 596	238 968	82 106	12	17 617	21 251
Усього по банках		4 709 558	3 200 473	1 151 563	245 903	73 784	18 222	18 768	846	4 435 263	1 687 485	141 513	285 299	1 817 159	417 829	567	85 671	274 295

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено співробітниками управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду НБУ. Матеріали подано до редакції 12 серпня 2002 р.

Володимир Кротюк

Заступник Голови Національного банку України. Кандидат юридичних наук

Євген Карманов

Доцент Харківської філії Української академії банківської справи. Кандидат юридичних наук

Однією з найактуальніших світових фінансових проблем останнього часу є тенденція до зростання кількості випадків участі банків у процесі відмивання брудних грошей. Це завжди відчутних моральних збитків кредитним установам, підриває довіру добропорядних вкладників, мало того — обіг таких коштів шкодить економіці держави.

Із середини 1980-х років міжнародна спільнота повела активну боротьбу з відмиванням грошових коштів. До цього спонукало зростання злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків, торгівлею зброєю, активним інвестуванням капіталів сумнівного походження в економіку деяких держав, у тому числі й тих, які розвиваються стабільно.

Про правову базу цієї боротьби — у статті Володимира Кротюка та Євгена Карманова.

Деякі аспекти правового регулювання боротьби з відмиванням грошей у банківській системі

Аналіз боротьби з відмиванням грошей варто почати з визначення поняття “відмивання грошей” (money laundering). Уперше цей термін використано у 1920-х роках минулого століття у США, коли такі відомі гангстери, як Аль Капоне та Барсі Моран відкривали власні пральні в Чикаго, щоб відмити брудні гроші.

Нині існує ряд міжнародно-правових актів, які тлумачать поняття “відмивання брудних грошей”. Згідно зі статтею 3 Віденської конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року [1, с. 63–64] під “відмиванням (легалізацією) доходів, добутих злочинним шляхом”, розуміється:

“1) конверсія або переведення власності, якщо відомо, що така власність отримана внаслідок будь-якого правопорушення або правопорушення, пов'язаного з обігом наркотичних засобів, або внаслідок участі в такому правопорушенні чи правопорушеннях з метою приховування або утаювання незаконного джерела власності, або з метою надання допомоги будь-якій особі, яка бере участь у вчиненні такого правопорушення чи правопорушень, із тим, щоб вона могла ухилитися від відповідальності за свої дії;

2) приховування або утаювання справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, справжніх прав стосовно власності або її належності, якщо відомо, що така власність одержана внаслідок правопорушення або правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, або внаслідок участі в такому правопорушенні чи правопорушеннях”.

На відміну від Віденської конвенції 1988 року, Конвенцією про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію до-

ходів, отриманих злочинним шляхом, підписаною країнами — членами Ради Європи в листопаді 1990 року у Страсбурзі [2, с. 168], визнаються злочинними дії, пов'язані не лише з наркобізнесом, а й з іншими видами правопорушень. Статтею 6 цієї конвенції до злочинів, пов'язаних із відмиванням доходів, отриманих незаконним шляхом, віднесено:

— перетворення або передачу права власності з усвідомленням того, що така власність є доходом з метою приховування чи маскування незаконного походження власності або з метою сприяння будь-якій особі, причетній до вчинення предикатного злочину, уникнути правових наслідків її дій;

— приховування або маскування справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, стану, переміщення, прав стосовно власності або володіння нею з усвідомленням, що така власність є доходом.

Президентська комісія США з організованої злочинності зазначила, що відмивання грошей — це процес, за допомогою якого приховується існування, незаконне походження або незаконне використання доходів, після чого ці доходи маскуються таким чином, ніби мають законне походження [3, с. 97].

Спеціальна група фінансової дії (SAFI), створена за участі країн “Великої сімки” на конгресі в Гавані в 1990 році, під відмиванням грошей розуміє перетворення або передачу власності, якщо відомо, що ця власність є наслідком злочину, з метою приховування або маскування її незаконного походження чи надання допомоги будь-якій особі, причетній до здійснення такого злочину чи злочинів, аби ця особа уникла правових наслідків відмивання, приховування або маскування справжнього характе-

ру, джерела, місцезнаходження, переміщення, права власності, набуття, володіння або використання власності, якщо на момент отримання цієї власності відомо, що вона є наслідком злочину або участі в ньому [3, с. 97].

Поряд із зазначеними документами міжнародне законодавство містить ряд інших правових актів, які становлять правову основу боротьби з відмиванням грошей, добутих злочинним шляхом. Перелічимо та побіжно висвітлимо їх.

♦ Директива Ради Європи щодо запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей від 10.06.1991 р. (91/308/ЕЕС) [2, с. 192]. Згідно з нею кредитні і фінансові установи зобов'язані в ході ділових стосунків або здійснення операцій ідентифікувати своїх клієнтів, щоб уникнути використання ними анонімності для здійснення своєї злочинної діяльності. Директивою наголошується, що запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей неможливе без співпраці органів по боротьбі із цим явищем та кредитних і фінансових установ. Тому на законодавчому рівні слід запровадити обов'язкову систему повідомлення про значні та підозрілі операції і гарантований захист від відповідальності за розкриття банківської таємниці фінансовим і кредитним установам та їх посадовим особам.

♦ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2000 рік) [4]. Конвенцією передбачено встановлення країнами-учасницями внутрішнього режиму регулювання і нагляду за банками й іншими фінансовими установами з метою виявлення та недопущення будь-яких форм відмивання грошових коштів. Такий режим ґрунтується на необхідності ідентифікації клієнта, ведення звітності та надання інформації про підозрілі операції. Кожна країна-учасник повинна з урахуванням вимог національного законодавства гарантувати державним органам можливість здійснювати співробітництво та обмін інформацією як на національному, так і на міжнародному рівні, а отже, створити орган, який діятиме як національний центр збору, аналізу та поширення інформації стосовно можливих випадків відмивання грошових коштів.

♦ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН S-20/4D "Боротьба з відмиванням грошей" (від 10.06.1998 року) [5]. Згідно із цим документом усі держа-

ви повинні застосовувати положення щодо боротьби з відмиванням грошей відповідно до національних конституційних норм на основі застосування принципів:

а) законодавчого визнання кримінального характеру доходів, отриманих унаслідок вчинення тяжких злочинів з метою створення умов для попередження, виявлення, розслідування та кримінального переслідування за злочин відмивання грошей. Це досягатиметься шляхом виявлення, арешту і конфіскації злочинних доходів, міжнародного співробітництва та взаємної юридичної допомоги у справах, пов'язаних із відмиванням грошей;

б) створення ефективного режиму фінансового регулювання, аби не допустити проникнення злочинців і їхніх незаконних коштів у національні та міжнародні фінансові системи. Це забезпечити цілісність фінансових систем в усьому світі й виконання вимог законів та інших правових актів, спрямованих на боротьбу з відмиванням грошей. Такий режим слід здійснювати шляхом обов'язкового застосування принципу "знай свого клієнта", реєстрації записів про фінансові операції, обов'язкового надання інформації про підозрілі операції, усунення пов'язаних з інститутом банківської таємниці перешкод у роботі, спрямованих на попередження та розслідування операцій із відмивання грошей.

З огляду на актуальність проблем, пов'язаних із відмиванням злочинно добутих коштів, на зустрічі керівників країн "Великої сімки" в Парижі в 1989 році було створено Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). FATF — незалежний міжнародний орган, створений спеціально з метою розробки і вдосконалення методів боротьби з відмиванням грошей. За станом на січень 2002 року членами FATF були тридцять країн: Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Канада, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Гонконг, Китай, Ісландія, Ірландія, Італія, Японія, Нідерланди, Люксембург, Мексика, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Сінгапур, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Великобританія, Сполучені Штати Америки. Членами FATF є також дві міжнародні організації — Європейська Комісія та Рада співробітництва країн Перської затоки. Секретаріат FATF міститься в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Діяльність FATF спрямовано на

виконання таких завдань:

а) поширення інформації про заходи у сфері боротьби з відмиванням грошей на всіх континентах і в усіх регіонах світу;

б) здійснення моніторингу реалізації "Сорока рекомендацій" у країнах — членах FATF;

в) огляд тенденцій у сфері відмивання грошей та відповідних контрзаходів (проведення "типологічних досліджень").

Основне ж завдання FATF — забезпечити прийняття всіма фінансовими центрами міжнародних стандартів у сфері запобігання, виявлення і притягнення до відповідальності за відмивання грошей. На виконання цього завдання FATF підготувала Сорок рекомендацій, які є міжнародними стандартами і становлять базову структуру заходів, спрямованих проти відмивання грошей [6]. Ці стандарти визначено, прийнято і схвалено багатьма міжнародними організаціями.

Хоча рекомендації не є міжнародною конвенцією, обов'язковою до виконання, багато країн світу взяло на себе зобов'язання боротися з відмиванням грошей шляхом їх реалізації. "Сорок рекомендацій" визначають загальні принципи дій, залишаючи за країнами право на певну гнучкість у їх реалізації в кримінальному законодавстві, здійсненні правосуддя, діяльності фінансової системи, — тобто з урахуванням норм національного законодавства.

Відмивання грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, — складний процес, який постійно вдосконалюється і часом включає багато операцій, здійснюваних у різноманітних формах. Найпоширенішою є так звана "трифазна" модель відмивання грошей. Для неї характерні три стадії (три етапи) процесу легалізації злочинних доходів: розміщення, розшарування, інтеграція.

На *першій стадії* відбувається попереднє відмивання брудних грошей. У банківському секторі її проявом є дії, спрямовані на уникнення обов'язкової у багатьох країнах ідентифікації клієнтів. У європейських державах саме ця стадія вважається найкритичнішою.

Основні форми першої стадії процесу відмивання брудних грошей такі:

— шахрайство з використанням підставних осіб та фірм;

— обмін банкнот невеликої номінальної вартості на банкноти більших номіналів;

— підкуп або залякування банківського персоналу, відповідального

за здійснення ідентифікації клієнтів;
— підробка документів з метою приховування справжнього джерела походження грошей або їх місцезнаходження;

— смерфінг — переказ грошових коштів у банківські чеки, облигації, цінні папери на пред'явника тощо. При цьому купівля здійснюється на дещо меншу суму, ніж та, за якої необхідно ідентифікувати клієнта;

— структуринг — здійснення платежів невеликими сумами на один і той же банківський рахунок;

— використання підприємств зі значним готівковим обігом, до легальної виручки яких додають брудні гроші;

— створення власних фіктивних підприємств, котрі декларують брудні гроші як легальну виручку.

Мета другої стадії процесу відмивання грошей (стадії розшарування) — відокремлення злочинних доходів від джерела їх походження шляхом проведення низки фінансових операцій, у результаті яких обривається ланцюжок слідів і забезпечується анонімність майнових цінностей.

Операції другої стадії мають, як правило, міжнародний характер. Для їх здійснення широко використовуються підставні особи та фірми, які виставляють фіктивні рахунки як основу для здійснення грошових переказів.

Характерною для цієї стадії процесу відмивання грошей є також купівля цінних паперів на вторинному ринку (щоб приховати первинне джерело походження коштів, їх купівля та продаж здійснюються із залученням брокерів або дилерів брокерської фірми).

Найважливішим методом розшарування на сьогодні є електронний переказ коштів. Правоохоронні та податкові органи багатьох країн занепокоєні проблемою електронних платежів, які можна виконувати анонімно і на будь-якій відстані, що створює ідеальні умови для уникнення сплати податків, відмивання грошей та іншої злочинної діяльності [7, с. 281].

Нині у проведенні операцій другої стадії велику роль відіграють офшорні зони та країни з м'яким податковим режимом і слабкорозвинутою системою фінансового контролю. Гроші переказуються на рахунки офшорних фірм на підставі фіктивних експортно-імпорتنних контрактів, як правило, із завищеними цінами.

Третьою стадією є інтеграція. Гроші набувають нового, легального джерела походження й інвестуються в

легальну економіку. Відмиті кошти, як правило, інвестуються у підприємства, які в подальшому можуть бути використані у кримінальній діяльності.

Варто зазначити, що якщо факту відмивання грошей не було виявлено на етапах розміщення та розшарування, то на третій стадії відрізнити та відокремити злочинні доходи від законно отриманих надзвичайно складно.

В Україні сьогодні склалися об'єктивні економічні умови для активного відмивання грошових коштів. Незаконний обіг наркотиків, незаконна підприємницька діяльність, торгівля зброєю та людьми, підпільний гральний бізнес — це далеко не повний перелік видів злочинної діяльності, що приносять значні доходи, які злочинці прагнуть легалізувати, в тому числі й через банківську систему.

Поширенню процесу відмивання грошей в Україні сприяє й те, що в економіці держави безготівкові розрахунки на практиці використовуються недостатньо — переважає готівковий обіг. Крім того, наша країна досить швидко втягується у сферу обігу іноземного капіталу, в тому числі й отриманого злочинним шляхом.

Згідно з черговим — дванадцятим — щорічним звітом FATF Україну кваліфіковано як державу зі сприятливими умовами для відмивання грошей та внесено до так званого "чорного списку" країн, які не сприяють міжнародним зусиллям у боротьбі із цим негативним явищем.

Тому одним із основних завдань, які стоять сьогодні перед нашою державою, є створення дієвої системи правових норм, необхідних для протидії злочинності в економічній сфері, передусім відмиванню брудних грошей.

Значимо, що однією з передумов ефективної боротьби з легалізацією коштів, добутих злочинним шляхом, є наявність чіткої законодавчої та нормативно-правової бази. В цьому аспекті законодавство України, на жаль, перебуває лише на стадії становлення.

Однією з головних проблем, які потребують розв'язання, є прийняття превентивного закону, котрий регулював би питання боротьби з відмиванням брудних грошей.

На нашу думку, передовсім закон повинен дати чітке визначення поняття "відмивання грошей". Визначення цього поняття у статті 63 Закону України "Про банки і банківську діяльність" [8] дуже звужене. Згідно з ним під легалізацією грошей, набутих злочинним шляхом, слід розуміти внесення до банку грошей чи іншого

майна, набутих із порушенням вимог законодавства України, або переказ таких грошей чи майна через банківську систему України з метою приховування джерела походження цих коштів чи створення подоби їх легальності.

Ширше поняття "відмивання грошей" законодавець визначив у статті 209 Кримінального кодексу України [9]: під легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, тут розуміється вчинення фінансових операцій та інших угод із грошовими коштами та іншим майном, добутими завідомо злочинним шляхом, а також використання зазначених коштів та іншого майна для здійснення підприємницької або іншої господарської діяльності, а також створення організованих груп в Україні чи за її межами для легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, добутих завідомо злочинним шляхом.

На нашу думку, визначення поняття "відмивання (легалізація) доходів, одержаних злочинним шляхом" має відображати також мету осіб при відмиванні злочинних доходів, а саме:

— приховування слідів походження доходів, отриманих від учинення злочинів, та створення подоби законності їх отримання;

— забезпечення зручного й оперативного доступу до грошових коштів, отриманих злочинним шляхом;

— створення умов для безпечного інвестування відмитих грошей у легальний бізнес.

Законом має також визначитися правовий статус та повноваження органу, який займатиметься збором інформації про значні та/або сумнівні операції. Ця структура повинна мати статус незалежного органу виконавчої влади.

Без прийняття такого закону неможливо запровадити чіткий механізм взаємодії між фінансовими установами, уповноваженим державним органом з боротьби із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, і правоохоронними органами.

Доказом того, що наша держава бажає та намагається активно протидіяти легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, стало прийняття спільної Постанови Кабінету Міністрів та Національного банку "Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей" від 28 серпня 2001 року № 1124 [6]. Згідно із цим документом усі фінансові установи України зобов'язані у своїй діяльності керуватися вимогами, які містяться в

рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей.

Постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2002 р. № 676 затверджено Програму протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом на 2002 рік [10]. Програмою передбачено заходи щодо створення ефективної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, усунення недоліків, які спричинилися до внесення України до так званого "чорного списку" країн, які не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням брудних грошей.

З метою запобігання, виявлення, викриття та припинення легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, визначення механізму протидії цьому явищу, захисту інтересів держави та громадян Указом Президента України "Про заходи щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 10.12.2001 р. № 1199/2001 [11] із 1 січня 2002 року в нашій країні запроваджено фінансовий контроль за всіма фінансовими операціями, визначеними законом як значні та/або сумнівні, які здійснюються на території України юридичними й фізичними особами. Згідно з указом фінансовий контроль має проводитися на двох рівнях:

— первинному, здійснення якого покладено на банки та інші фінансові установи, біржі, комісійні та інші магазини, гральні заклади та організації, що проводять будь-якого виду лотереї, благодійні організації, підприємства зв'язку та інші юридичні особи, які відповідно до законодавства надають послуги з виплати, передачі, переказу, пересилання, обміну, зберігання коштів і реєстрації прав на майно, або видають ліцензії, одержують декларації про доходи та наявність майна;

— державному, який здійснюється державними органами, відповідно до законодавства уповноваженими забезпечувати регулювання та нагляд за діяльністю організацій, що здійснюють фінансові операції.

На підставі статті 18 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг" [12] Кабінет Міністрів України Постановою "Про визначення критеріїв віднесення фінансових операцій до сумнівних та незвичних" від 29 травня 2002 року № 700 [13] затвердив перелік критеріїв, за одним

із яких фінансові операції, що здійснюються клієнтами фінансових установ, можуть бути віднесені до сумнівних або незвичних.

На нашу думку, деякі критерії потребують окремого тлумачення. Так, відповідно до критерію, зазначеного в пункті 9 переліку, здійснення попередньої оплати за контрактами, предметом яких є імпорту товарів (робіт, послуг) на суму, що перевищує 30 відсотків вартості імпортованого товару (робіт, послуг), може свідчити про відмивання грошей. Однак згідно з принципами, визначеними законами України "Про зовнішньоекономічну діяльність" та "Про підприємництво", суб'єктам господарювання гарантується свобода підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності. Зазначений критерій, на нашу думку, обмежує гарантоване законодавством право самостійно визначати форму та порядок розрахунків за зовнішньоекономічними операціями з-поміж тих, що не суперечать законам України та відповідають міжнародним стандартам.

Варто враховувати і той фактор, що у розвинутих країнах правилом хорошего тону вважається передоплата імпорту на 20%. Проте західноєвропейські компанії ще не скоро поставитимуть свої товари в Україну на таких умовах. З українськими партнерами вони зазвичай працюють за регресивною шкалою: в перші місяці співпраці іноземні компанії вимагають 100% передоплати, потім погоджуються на 50% передоплати і лише через певний проміжок часу, коли вони більше довіряють своїм українським партнерам, починає діяти правило про 20% авансових платежів. Природно, багатьом підприємцям, здійснюючи передоплату за імпортованими договорами, доведеться доводити, що ці операції є правомірними і жодним чином не пов'язані з відмиванням брудних грошей [14, с. 16].

Крім того, цілком імовірно, що підприємець, аби уникнути розголошення інформації про здійснювану ним операцію, неодноразово авансуватиме платежі на суму, меншу від 30 відсотків вартості імпортованого товару.

Суперечливим і не зовсім зрозумілим для виконання є критерій 13 із зазначеного переліку, за яким зарахування на рахунок або списання з рахунку коштів у іноземній валюті за зовнішньоекономічними договорами, які фактично цією особою не виконуються, можуть свідчити про відмиван-

ня грошей. Відповідно до чинного законодавства України банки та інші фінансові установи не уповноважені й не зобов'язані контролювати фінансово-господарську діяльність своїх клієнтів, отже, на нашу думку, практичне застосування цього критерію банками є досить проблематичним.

Виникають питання і в ході аналізу такого критерію сумнівності фінансової операції, як використання під час її здійснення коштів без підтвердження джерела їх походження. Цей критерій не узгоджується з нормами чинного законодавства України. Адже не з'ясовується джерело походження коштів при сплаті комунальних послуг через установи банків, при розрахунках готівкою в магазинах роздрібною торгівлі (у тому числі й на значні суми), при укладенні угод купівлі-продажу нерухомості між фізичними особами тощо. Вважаємо, необхідно чітко визначити суму здійснюваної фінансової операції (залежно від форми розрахунку), починаючи з якої фінансові установи повинні надавати інформацію про таку операцію відповідним державним органам.

З метою уникнення неоднозначного тлумачення зазначених у постанові Кабінету Міністрів критеріїв банками та іншими фінансовими установами в проекті Закону "Про боротьбу з відмиванням грошей" необхідно чіткіше та зрозуміліше сформулювати критерії, за якими фінансові операції можуть бути віднесені до сумнівних або незвичних.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України "Про утворення Державного департаменту фінансового моніторингу" від 10.01.2002 р. № 35 [15] у складі Міністерства фінансів України утворено Державний департамент фінансового моніторингу як урядовий орган державного управління, на який, зокрема, покладено функції здійснення міжнародного співробітництва з FATF, комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів проти відмивання грошей та Егмонтською групою з метою укладення угод на дво- і багатосторонній основі щодо обміну інформацією стосовно сумнівних операцій, а також фізичних і юридичних осіб, причетних до їх здійснення.

Постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.2002 р. № 194 [16] затверджено Положення "Про Державний департамент фінансового моніторингу", яким визначено основні завдання цього органу, зокрема

участь у реалізації державної політики у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідно до цих завдань Держфінмоніторинг:

- за наявності достатніх підстав інформує правоохоронні органи відповідно до їх компетенції про операції, пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- досліджує методи і фінансові схеми легалізації таких доходів;

- здійснює координацію та методичне забезпечення діяльності суб'єктів обов'язкового фінансового контролю з питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- забезпечує облік фінансових операцій, які мають ознаки значних, сумнівних або незвичних, в установленому законодавством порядку.

Варто зазначити, що на сьогодні в законодавстві України існують колізії щодо порядку надання банками інформації про здійснювані їхніми клієнтами значні та/або сумнівні операції. Відповідно до Закону "Про банки і банківську діяльність" з метою попередження злочинів інформація стосовно ідентифікації осіб, які здійснюють значні та/або сумнівні операції, повідомляється банками відповідним державним органам згідно із законодавством України, яке регулює питання боротьби з організованою злочинністю. Відповідно до Закону "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" [17] до цих органів належать спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ та Служби безпеки України. Крім того, відповідно до Указу Президента України "Про заходи щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 10.12.2001 р. № 1199/2001 Державний департамент фінансового моніторингу також уповноважений збирати та аналізувати інформацію про сумнівні та незвичні операції і, за наявності достатніх підстав, повідомляти про них правоохоронні органи.

Таку неузгодженість норм законодавства необхідно усунути шляхом чіткого визначення законом, спрямованим на боротьбу з відмиванням грошей, правового статусу та повноважень державного органу фінансового моніторингу, після чого інші законодавчі акти слід узгодити з положеннями цього закону.

Сьогодні в процес відмивання грошових коштів можуть бути втягнуті різні суб'єкти: банки, агентства, що організують проведення концертів (шоу-програм), казино та інші гральні заклади, фінансові та кредитні установи. В даній статті як можливих учасників процесу легалізації злочинних доходів ми розглядаємо лише банки, бо без них процес відмивання грошей об'єктивно неможливий. Банківський сектор може відігравати як пасивну роль — безпосередньої технічної ланки, — так і активну, яка полягає у створенні сприятливих умов для проведення незаконних операцій. Тому особливо актуальним сьогодні є запровадження системи активних дій, спрямованих на запобігання проникненню до фінансової системи держави, зокрема до банківських установ, брудних грошей.

З метою зміцнення та стабілізації міжнародної фінансової системи група найбільших банків, до якої ввійшли такі всесвітньо відомі банки, як ABN AMRO Bank, Barclays Bank, Banco Santander Central Hispano S.A., Chase Manhattan Private Bank, Citibank N.A., Credit Suisse Group, Deutsche Bank AG, HSBC, J.P. Morgan, Societe Generale, UBS AG, у жовтні 2000 року розробила та затвердила рекомендації для банків щодо боротьби з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, які дістали назву "Вольфсберзьких принципів боротьби з відмиванням грошей" [5].

Ці директиви визначили пріоритетні напрями політики приватних банків, спрямованої на запобігання використанню банківської системи для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Згідно з Вольфсберзькими принципами основу політики банку має становити правило "знай свого клієнта". Інакше кажучи, банк повинен налагоджувати відносини лише з тими клієнтами, які мають підтвердження законності джерела походження їхніх доходів. Основна відповідальність за це покладається на службовця банку, який працює з клієнтами. Крім того, банк повинен мати спеціальний структурний підрозділ, який відповідає за здійснення заходів щодо запобігання участі установи у відмиванні грошей.

Принцип "знай свого клієнта" є найефективнішою зброєю проти використання фінансової установи з метою відмивання грошей. Фінансові установи мають почуватися спокійно щодо своїх майбутніх клієнтів. Про кожного з них вони повинні мати відомості,

в тому числі — про місце їх постійного перебування, інформацію про професійну діяльність, джерела походження коштів, мету відкриття рахунку, особисте враження, рекомендації від інших фінансових чи кредитних установ. Знайомство з клієнтом має бути ретельним і доскіпливим.

Стандарти Базельського комітету банківського нагляду "Належне ставлення банків до клієнтів" (жовтень 2001 року) містять рекомендації стосовно проведення ідентифікації клієнтів, відмови від практики ведення анонімних рахунків та закликають банки до співробітництва із правоохоронними органами. У стандартах наголошується на необхідності виявляти більшу ретельність щодо рахунків підвищеного ризику і тих банків, які особливо прагнуть привабити клієнтів із великим власним капіталом. Важливим аспектом ефективних процедур щодо запобігання легалізації злочинних доходів є постійний моніторинг рахунків та операцій. Моніторинг повинен бути чутливим до ризиків, тобто стосовно кожного типу рахунків, які відкриваються в банку, мають діяти власні системи виявлення незвичайних чи підозрілих схем діяльності їх власників. Як зазначає Базельський комітет банківського нагляду, процедури політики "знай свого клієнта" мають особливе значення для безпеки та стабільності банків, оскільки допомагають захистити їх репутацію і цілісність банківських систем шляхом зменшення вірогідності перетворення банків у засіб скоєння фінансового злочину та становлять суттєву складову ефективного управління ризиками.

Вивчення досвіду інших держав у сфері боротьби з відмиванням брудних грошей свідчить, що без прийняття кожним банком внутрішньої програми протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, годі й говорити про якісь успіхи в боротьбі із цим негативним явищем. Тому постановою Правління Національного банку України від 30.04.2002 р. № 164 схвалено Методичні рекомендації з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмивання) грошей, отриманих злочинним шляхом. Як зазначено в рекомендаціях, програми протидії легалізації грошей, отриманих злочинним шляхом, повинні містити розробки, які стосуються внутрішніх контролюючих процедур, заходів внутрішнього контролю, програм підготовки працівників, забезпечення надання інформації уповноваженим органам про значні та/або

сумнівні операції та осіб, які їх здійснили. Основним принципом розробки програм внутрішнього контролю з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом, є забезпечення участі всіх працівників банку, незалежно від посади в межах їх повноважень, у виявленні операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому контролю. Згідно з Методичними рекомендаціями програми здійснення внутрішнього контролю з метою протидії легалізації грошей, отриманих злочинним шляхом, банк повинен розробляти самостійно, виходячи з основних напрямів його діяльності, клієнтської бази та рівня ризиків, пов'язаних із клієнтами та їх операціями. У структурі зазначеного документа рекомендовано мати такі програми:

- а) здійснення ідентифікації і вивчення банком своїх клієнтів;
- б) виявлення у діяльності клієнтів сумнівних операцій, що підлягають обов'язковому контролю, та пов'язаних із ними операцій;
- в) перевірки інформації про клієнта або про його операцію для підтвердження обґрунтованості або спростування підозри стосовно відмивання ним грошей, отриманих злочинним шляхом;
- г) проведення документарного фіксування інформації, необхідної для ідентифікації клієнта й оцінки здійснених ним операцій;
- г) зберігання інформації та документів, отриманих у результаті реалізації програм здійснення внутрішнього контролю з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом.

Одним із важливих моментів організації в банку роботи щодо протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом, є призначення відповідального працівника або створення окремого структурного підрозділу, до обов'язків яких повинні входити розробка та реалізація правил внутрішнього контролю, спрямованих на запобігання використанню банку у відмиванні грошей, а також своєчасне надання відповідному державному органу інформації про сумнівні та незвичні операції.

Звертаючи увагу банків на необхідність виконання частини восьмої статті 64 Закону України "Про банки і банківську діяльність" та беручи до уваги норми пункту 2 статті 5 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю", НБУ рекомендував банкам надавати інформацію про

сумнівні або незвичні операції та осіб, що їх здійснили, визначеним законом спеціальним підрозділом по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України.

На думку окремих фахівців, буквальне тлумачення частини восьмої статті 64 Закону України "Про банки і банківську діяльність", зокрема, посилення на законодавство України, яке регулює питання боротьби з організованою злочинністю, стосується порядку надання банками інформації відповідним органам і полягає в тому, що такий порядок повідомлень повинен бути визначений Законом "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю".

Однак слід підкреслити, що норми частини восьмої статті 64 Закону України "Про банки і банківську діяльність" стосуються виключно словосполучення "відповідних органів" і мають відсилочний характер до закону, що регулює питання боротьби з організованою злочинністю. Крім того, Закон "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" не встановлює для банків жодних зобов'язань щодо їх участі у боротьбі з організованою злочинністю та не визначає механізмів передачі інформації (передачі інформації за власною ініціативою, а не на запити відповідних органів) про значні та/або сумнівні операції спеціальним органам по боротьбі з організованою злочинністю. Такі вимоги закріплені у спеціальному законі, який регулює банківську діяльність.

Організовуючи роботу і розробляючи зазначені програми, банк повинен усвідомлювати головну мету боротьби з відмиванням грошей — вона полягає не лише в тому, щоб зупинити здійснювану клієнтом неправомірну операцію та притягнути його до відповідальності, а й відстежити весь ланцюжок легалізації незаконно добутих коштів, викрити злочинців, конфіскувати їхні активи, притягнути до кримінальної відповідальності і таким чином перешкодити їм здійснювати свій злочинний бізнес у подальшому.

Зазначимо, що необхідність та важливість боротьби з відмиванням брудних грошей усвідомлюється не лише органами законодавчої та виконавчої влади, Національним банком, а й громадськими організаціями. Наприклад, за рішенням X з'їзду Асоціації українських банків, який відбувся 14 червня 2002 року, цією організацією створено постійно діючу комісію по боротьбі з легалізацією доходів, от-

риманих злочинним шляхом.

Важливим дієвим напрямом боротьби з відмиванням брудних грошей є ефективний банківський нагляд. Як зазначено у Стандартах Базельського комітету банківського нагляду "Належне ставлення банків до клієнтів", спеціалісти банківського нагляду повинні переконатися в тому, що банки на місцях здійснюють політику, практику і процедури, які обстоюють високі етичні та професійні стандарти у фінансовій діяльності і запобігають використанню банку (навіть чи ненавмисно) кримінальними елементами. Здійснюючи інспекційні перевірки, спеціалісти банківського нагляду повинні приділяти особливу увагу таким питанням, як наявність у банку затвердженої політики ідентифікації клієнтів та осіб, які діють від їх імені; чіткої процедури надання відповідним державним органам інформації про значні та/або сумнівні операції; програми навчання службовців банку; достатність системи заходів, здійснюваних банком, для запобігання його використанню у відмиванні брудних грошей.

У ході інспекційних перевірок банків та інших осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю Національного банку, спеціалісти банківського нагляду повинні керуватися розділом 7 Методичних вказівок з інспектування банків в Україні "Відмивання грошей та банківське шахрайство" [18]. Звіт за результатами проведеного інспектування повинен містити вичерпну інформацію щодо виявлення у банку випадків відмивання грошей або банківського шахрайства, дати оцінку відповідності потребам банку та надійності систем внутрішнього контролю, які використовуються для запобігання легалізації злочинно добутих коштів. У звіті належить висвітлити методи, якими співробітники банку користуються для запобігання відмиванню грошей та іншим економічним злочинам, а також дати оцінку компетентності працівників, відповідальних за розробку цих методів та систем контролю за фінансовими операціями.

Зазначимо, що сьогодні фахівці банківського нагляду мають достатньо важелів впливу на банки та їх посадових осіб, що не виконують або незадовільно виконують вимоги вітчизняного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України щодо боротьби з легалізацією грошей, добутих злочинним шляхом. Керівники банків, винні у порушенні зазначених норм, мо-

жуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, передбаченої статтею 166-5 Кодексу про адміністративні правопорушення України [19], а до банків можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені статтею 73 Закону України "Про банки і банківську діяльність".

Література.

1. Действующее международное право. М.: Издательство Московского независимого института международного права, 1997. — Т. 3.
2. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. — К.: Школяр, 1999.
3. Бондарева М. "Відмивання" грошей: міжнародні кримінально-правові аспекти проблеми // Право України. — 1999. — № 1.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. (Див.: Комп'ютерна правова система Ліга Закон, файл MU00144LHT).
5. Матеріали симпозіуму з проблем

транснаціонального відмивання грошей, Будапешт (Угорщина). 7—11 травня 2001 р.

6. Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України "Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей" від 28.08.2001 р. № 1124 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 35. — С. 1630.
7. Ющенко В.А., Савченко А.С. Платіжні системи. — К.: Либідь, 1998.
8. Закон України "Про банки і банківську діяльність" // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5—6. — С. 30.
9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25—26. — С. 131.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2002 № 676 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 21. — С. 1074.
11. Указ Президента України від 10.12.2001 № 1199/2001 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 50. — С. 2230.
12. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінан-

- сових послуг" // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 1. — С. 1.
13. Урядовий кур'єр. — 2002. — 4 червня 2002.
14. Коваленко Я. Силовики стануть поінформованими, Україна — цивілізованою? // "Галицькі контракти". — 2002. — № 24.
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 р. № 35 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 3. — С. 87.
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2002 № 194 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 8. — С. 360.
17. Закон України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" // Відомості Верховної Ради. — 1993. — № 35. — С. 358.
18. Постанова Правління Національного банку України від 18.05.1999 № 241 / Архів НБУ за 1999 рік.
19. Кодекс про адміністративні правопорушення України // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — Додаток до № 51. — С. 1122.

Слово — регіонам /

Анатолій Бурдюгов

Начальник Головного управління Національного банку України в Автономній Республіці Крим, член Правління НБУ. Заслужений економіст Автономної Республіки Крим

Більше двох років банківська діяльність в Україні здійснюється в умовах практично стабільної національної валюти, жорстких вимог НБУ до банків щодо капіталізації та формування резервів під усі ризикові активи. Уже суттєво не впливають на стан ресурсної бази, активів і капіталу банків інфляційні чинники. Рівень облікової ставки та резервні вимоги НБУ постійно знижуються, створюючи таким чином сприятливі умови для розширення обсягів активних операцій банків.

Об'єднати зусилля у прискоренні соціально-економічного розвитку Криму

В Автономній Республіці Крим відбулася чергова, восьма банківська конференція. На півострові вже стало традицією щороку обговорювати найактуальніші питання банківської діяльності в регіоні. Крім керівників кредитних установ, у роботі форуму взяла участь кримська депутація й урядовці, представники Національного банку України, Асоціації українських банків, гості — банкири з Росії.

Питання, які обговорювалися на цій конференції, гадаємо, актуальні також для спеціалістів інших українських регіонів.

Завдяки політиці стабільності гривні, низької інфляції в 2001 році в Україні почала формуватися принципово нова інвестиційна модель розвитку економіки. Ця обставина буде визначальною в роботі банків у найближчій перспективі.

Нинішні макроекономічні умови вимагають від банків абсолютно нових підходів до проведення політики на грошово-кредитному ринку. На порядок денний ставиться питання активного кредитування економіки, мінімізації ризиків та ефективного управління грошовими потоками. Це потребує як організаційної перебудови регіональ-

євро. Два банки — ВАТ “Об’єднаний комерційний банк” та АБ “Морський” — мають граничний розмір (близько 5 млн. євро), в АКБ “Чорноморський банк розвитку та реконструкції” капітал еквівалентний близько 4 млн. євро.

За минулий рік активи банківської мережі Криму збільшилися на 25% і становлять сьогодні приблизно 1.7 млрд. гривень.

Банки, що працюють у регіоні, активно розвивають сферу кредитних операцій. Кредитний портфель на небанківському ринку нині становить 630 млн. гривень, його частка в активах — 36.4% порівняно з 30% рік

Головне управління НБУ в Автономній Республіці Крим.

ної банківської системи, так і технології діяльності конкретних банків.

Червоною ниткою на конференції пройшла тема розширення кредитування банками реального сектору економіки, припинення впливу банківських ресурсів із регіону, об’єднання із цією метою всіх учасників фінансового ринку регіону — банків, інвестиційних, страхових, консалтингових, лізингових інститутів — навколо зусиль уряду щодо стимулювання економічного піднесення в республіці.

У Криму нині функціонує 75 балансових банківських установ, у тому числі чотири банки — юридичні особи. На останні припадає п’ята частина валюти балансу банківської мережі, а лівова частка — більше 70% — на філії найбільших банків: “Аваль”, Укрсоцбанку, Промінвестбанку, Ошадбанку, Укрексімбанку, Приватбанку. Філії малих і середніх банків поки що істотно не впливають на стан грошово-кредитного ринку в регіоні.

Середній розмір капіталу на один банк за попередній рік збільшився майже на 10%. Із чотирьох регіональних банків — юридичних осіб — лише АБ “Таврика” має регулятивний капітал у сумі, що перевищує 9 млн.

тому. Намітилася тенденція до зростання питомої ваги довгострокових кредитів, сьогодні ця частка становить 25% від загальної кредитної заборгованості.

Майже дві третини кредитного портфеля банківської мережі сформували філії найбільших банків України, з них половину — філії Приватбанку, Укрсоцбанку, банку “Аваль”. Їхні частки майже однакові. Водночас не можна залишити поза увагою тенденцію до зниження частки філії найбільших банків — за рік на 12 пунктів, що свідчить про активізацію діяльності банків юридичних осіб та філій інших банків.

Зазначимо, що за два останні роки банки регіону значно активізували кредитування реальних товаровиробників. Про це свідчить, зокрема, те, що обсяг кредитного портфеля банків регіону з квітня 2001 по квітень 2002 року зріс на 53%, тоді як у цілому по Україні — на 38%, за січень — квітень поточного року загалом по Україні — на 8.2%, а в Криму — на 16.4%. За темпами приросту кредитних вкладень наш регіон у нинішньому році посідає шосте місце серед областей України, а за обсягом кредитного портфеля — сьоме. Темпи приросту кредитного портфе-

ля у Криму випереджають темпи приросту зобов’язань банків перед клієнтами. Це свідчить про розширення використання банками такого джерела кредитування, як банківський капітал.

На нашу думку, ці тенденції свідчать, що ініціативу у кредитуванні економіки перехопили регіони, як це і передбачено Концепцією державної регіональної політики, затвердженою указом Президента України від 25.05.2001 р. № 341. Саме в

регіонах є можливість оперативно здійснювати регулюючий вплив на хід економічних процесів, а також коригувати їх відповідно до потреб поточного періоду. Це потребує подальшої координації дій Ради міністрів і банків автономії щодо забезпечення тривалого економічного зростання. Така перспектива також обговорювалася на конференції.

У нашому регіоні є позитивні зміни і в ресурсній базі, які дають змогу збільшувати обсяги кредитування економіки. Скажімо, за перші чотири місяці нинішнього року індекс приросту вкладів населення в Криму становить 124%. Це більше, ніж у цілому по банківській системі України на 3.4 пункту. За цим показником наш регіон — серед першої шістки областей. Обсяг коштів населення, мобілізованих банками Криму, становить 3.7% від загальної суми коштів населення в банках України. Це досить високий показник для нашого регіону. Загалом депозитні зобов’язання банків перед підприємствами, організаціями та населенням становлять 887 млн. гривень — 3.3% від суми, мобілізованої банківською системою України.

Показники свідчать, що кримська банківська мережа здатна забезпечи-

ти потреби економіки кредитними ресурсами. За 2001 рік банками України надано кредитів на суму майже 134 млрд. гривень, а частка банківської мережі Криму становить 2.2%, на відміну від 1.1% у 1999 році. Обсяг кредитів, наданих банками Криму за 2000 рік, становив 36.8% обсягу валової доданої вартості, створеної в АРК, на відміну від 11.8% у 1999 році. Таких показників досягнуто незважаючи на те, що протягом тривалого часу за внутрібанківськими операціями ми маємо активне сальдо.

На частку філій найбільших банків припадає 78% усіх мобілізованих банками ресурсів, тоді як рік тому — 84%. Така концентрація коштів приводить до їх відпливу з регіону. Про це свідчать і цифри: частка ресурсів, спрямованих за межі регіону каналами внутрібанківського ринку, протягом року не змінилася і становить 34% від активів. Через внутрібанківський ринок ми спостерігаємо відплив ресурсів у межах 100 — 150 млн. гривень.

Враховуючи сумно відомий “до-свід” банку “Україна”, вважаємо своїм завданням нинішнього року суттєво вплинути на ситуацію. Крим повинен стати регіоном, який споживає власні кредитні ресурси. Ми розуміємо, що є певна спеціалізація банківської діяльності, але не може бути спеціалізацією відкачування ресурсів із регіону. Пропозицію встановити норматив щодо внутрібанківського кредитування ми вже направили до НБУ. На конференції Голова Верховної Ради АРК Б.Д.Дейч так і зауважив: “Ресурси, мобілізовані в Криму, повинні бути вкладені в економіку регіону, і це є спільним завданням Ради міністрів АРК і банкірів”.

Аналізуючи кредитну політику банків, ми застосовуємо диференційований підхід: виділяємо ті банки, які не хочуть вкладати ресурси в регіоні, і ті, які мають труднощі з пошуком позичальників. Другій групі ми допомагатимемо і вже робимо це, а першій пред’являтимемо відповідні вимоги. Бажання банку та ступінь його участі в кредитуванні підприємств провідних галузей економіки і за регіональними програмами розцінюватимемо як основу довготривалості його перебування в регіоні.

За ресурсоемністю в Криму лідирує транспорт — коефіцієнт співвідношення залишку кредитної заборгованості галузі та коштів клієнтів на банківських рахунках становить 0.21.

За кредитоємністю перед ведуть будівництво і торгівля, де обсяг вкладених коштів відповідно у 2.6 і 2.3 раза перевищує обсяг залучених.

Нинішнього року особливо пильної уваги в питанні кредитування вимагає промисловість: у ній спостерігається спад виробництва. При цьому в галузі збільшилися обсяги проблемної кредитної заборгованості на 13.5 млн. гривень.

Визначилася стійка тенденція до зростання обсягів банківських кредитів сільськогосподарській галузі. Цьому сприяли реструктуризація галузі та “хеджування” кредитних ризиків. Маю на увазі рішення Кабінету Міністрів України про компенсацію позичальникам частини процентної ставки за рахунок бюджетних коштів. Разом з тим зростання обсягу проблемних кредитів у сільськогосподарській галузі в 2.3 раза (порівняно з 1 квітня 2001 року) свідчить про необхідність ретельнішого моніторингу стану позичальників і ліквідності наданого забезпечення.

Обсяг інвестиційних кредитів у кримській економіці становить нині 50 млн. гривень, що в 1.5 раза більше, ніж рік тому. Проте для забезпечення довготривалого економічного зростання цих обсягів недостатньо. Для стабільного економічного піднесення економіка регіону потребує інвестиційного кредитування. Його пошук, на нашу думку, можливе лише за умови зміни традиційної ролі банків як кредиторів. На конференції була запропонована така схема: дати банкам можливість брати участь у розподілі прибутків від проектів, у які вони інвестують кошти.

Банкам час відмовитися від пасивної ролі в інвестиційному процесі, коли вони надають кредити підприємству під проект і чекають повернення коштів. А чи зуміє підприємство ефективно розпорядитися коштами? Активізація ролі банків передбачає таку організацію інвестування: банк бере участь у проекті як фінансист, підприємство — як оператор, а реалізацією проекту займається професійний керівник проекту. У такому разі банк сам контролює фінансові потоки і, маючи статус учасника проекту, може активно впливати на повернення коштів. За такою схемою працюють з інвестиційними проектами банки в провідних країнах світу. І в нас є така можливість: у Криму діє сертифіковане представництво Міжна-

родної асоціації управління проектами — Інститут розвитку. Асоціація має випробувану в економічно розвинутих країнах методологію реалізації проектів. Так, лише за рахунок зміни організаційної схеми кредитування можна істотно знизити рівень банківських ризиків. У цьому питанні необхідна тільки підтримка уряду.

Окремим блоком розглядалася проблема розширення кредитування малого і середнього бізнесу. У бюджеті Криму на нинішній рік закладено кошти для розвитку малого бізнесу в сумі 500 тис. гривень. Міністр економіки запропонував банкам розробити схеми з використання цих коштів для мікрокредитування. Гадаємо, можна буде попрацювати і за процедурою, яка використовується для підтримки підприємств агропромислового комплексу — компенсація позичальникам частки процентів за банківськими кредитами.

До питань, які потребують невідкладного вирішення, учасники конференції віднесли:

— прийняття Закону України “Про кредит”, внесення змін до Закону України “Про заставу” в частині використання землі як предмету застави;

— вилучення з проекту Податкового кодексу положення про оподаткування доходів фізичних осіб, отриманих за банківськими депозитами;

— запровадження мораторію на необґрунтоване щорічне зростання тарифів Державної служби охорони на охорону банків;

— повернення до практики біржових торгів на міжбанківському валютному ринку;

— введення мораторію на факти демпінгування окремими банками у сфері тарифів і банківських депозитів;

— міжбанківська співпраця у боротьбі з легалізацією грошових коштів, отриманих злочинним шляхом;

— посилення взаємодії всіх суб’єктів фінансового ринку в розробці і застосуванні сучасних фінансових інструментів інвестування;

— розвиток біржової торгівлі у сфері матеріальних ресурсів, об’єднання зусиль різних бірж і банків щодо розвитку сучасних фінансових інструментів, таких як форвардні операції, опціони, ф’ючерси тощо;

— створення біржового союзу за участі банків.

Володимир Савченко

Заступник голови правління АБ «Синтез» — директор управління по Чернігівській та Сумській областях, керуючий Чернігівською філією. Академік Академії економічних наук, заслужений економіст України

Активізація діяльності філій середніх і малих банків у регіонах

На прикладі чернігівської філії акціонерного банку «Синтез», яка останнім часом значно активізувала свою діяльність, автор розглядає перспективи діяльності філій малих кредитних установ на периферії, що сприятиме розвитку банківської мережі, дасть поштовх економічному розвитку регіонів.

Одним із головних факторів, який зумовив реформування на початку 1990 років вітчизняної банківської системи на ринкових засадах, був принцип необхідності вільної конкуренції в секторі банківських послуг. Це дало поштовх до створення дворівневої банківської системи, яка передбачала, а потім і реально забезпечила наявність на другому рівні великої кількості комерційних банків, включаючи системні, великі та регіональні.

Банкам визначили сферу діяльності та порядок надання ліцензій на проведення фінансових операцій. Слід наголосити, що відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» комерційним банкам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі та страхування. Ця вимога закону відповідає рівню економічних відносин у суспільстві, характерному для початкових етапів становлення і розвитку як кредитної системи держави в цілому, так і конкретно банківського сектору.

У країнах із розвинутою банківською системою банки виконують велику кількість операцій із широкою клієнтурою. Так, найбільші комерційні (клірингові) банки Великобританії виконують близько 100 різних видів операцій з обслуговування клієнтів, комерційні банки США — близько 150, Японії — близько 300 [1, с. 162].

За роки, що минули після періоду малоконтрольованого розширення банківської мережі (1992—1994 рр.), відбувся перерозподіл сфер впливу між потужними в минулому державними банками та їх молодими великими і регіональними конкурентами. Кількість банків поступово почала зменшуватися, хоча й не такими стрімкими темпами, як їх нарощування [2, с. 31].

Сучасні стан і структуру вітчизняної банківської системи відображено в таблиці 1. Із поданої в ній інформації випливає, що зменшення чисельності банківських установ відбулося в основному за рахунок товариств з обмеженою відповідальністю — їх кількість скоротилася більш як удвічі. Водночас значно поліпилися деякі основні показники, що характеризують надійність банків, зокрема зменшився їхній статутний фонд. Цьому сприяло те, що Україна на певному етапі розвитку банківської системи, за прикладом країн із розвинутою ринковою економікою, пішла шляхом укрупнення комерційних банків, яке здійснювалося шляхом підвищення нижньої межі статутного капіталу. Тривалий час, до російської серпневої кризи 1998 року, побутувало переконання, що банки першої та другої груп порівняно з банками третьої та четвертої груп є стабільнішими. Сьогодні вітчизняні фахівці змінили підходи

до даної проблеми і стверджують, що банки третьої і четвертої груп за умови цілеспрямованої концентрації зусиль можуть істотно підвищити параметри якості та надійності функціонування своїх внутрішніх систем [3, с. 143], [4, с. 2].

Відповідно до аналізу структури активів, зобов'язань та балансового капіталу на 01.04.2002 р. маємо в Україні 8 банків першої групи, 12 — другої, 35 — третьої та 99 четвертої груп [5, с. 21—24]. За всієї своєї умовності такий поділ насамперед характеризує потужність банківських установ.

Для аналізу діяльності банківської системи велике значення має територіальний аспект дослідження. На кінець 2000 року, як зазначає у своєму дослідженні Ю. Качаєв [6, с. 6] фактично діючі вітчизняні банки були сконцентровані у 22 містах. Головною особливістю територіальної концентрації є надзвичайно високий рівень її диференціації. У столиці держави м. Києві на той час було зосереджено 50.3% всіх вітчизняних банків, 61.3% обсягу капіталу, 76.1% обсягу активів, тоді як деякі обласні центри не мають жодного комерційного банку.

Наступні за Києвом центри високої територіальної концентрації банків — це Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Одеса та Львів. Там зосереджено близько третини банків України та їх капіталу, в тому числі статутного, й активів. Тут же знаходяться деякі дуже потужні дирекції та філії київських банків.

На решті території країни, як випливає із дослідження Ю. Качаєва, на кінець 2002 року функціонувало всього 26 банків — 17.3% від загальної кількості, — які концентрують 9.5% обсягів капіталу та 3.7% загальних обсягів активів. Банківські установи на території, що охоплює 72% адміністративних одиниць держави, не лише нечисленні, а й мають критичні значення основних показників. Зауважимо, що йдеться про банківське забезпечення 18 областей України.

Чим пояснюється така різниця у кількості банківських установ та їх потужності в семи центрах і на периферії? Слід враховувати, що регіон — не абстрактна адміністративна одиниця, а конкретна територія з певними природними, геополітичними, демографічними, фінансово-економічними, соціальними та іншими особливостями, які безпосередньо впливають на банківську діяльність. Територіальні відмінності характерні практично для всіх (включаючи загальнодержавні) факторів — фінансово-економічної ситуації, інвестиційного клімату, рівня цін тощо. Навіть податкова політика держави в ряді випадків має свої регіональні особливості, пов'язані, скажімо, зі створенням спеціальних (вільних) економічних зон, територій пріоритетного розвитку. Територіальні відмінності

пов'язані також із кон'юктурою банківського ринку, що залежить від чисельності банків та їхніх філій (відділень), потужності і ступеня ефективності, стану господарського комплексу, рівня життя населення, інвестиційної привабливості, економічного розвитку регіону в цілому [7, с. 16, 17].

Недостатня кількість банківських установ на депресивних і слаборозвинутих територіях до певного часу була, так би мовити, об'єктивним фактором і відповідала потужності фінансових потоків регіонів. Разом із тим це не сприяло розвитку зазначених регіонів через недостатню задіяність банківського капіталу та відсутність реальної конкурентної боротьби на "слабозаселених" банками місцевостях.

Водночас і самі банки у місцях їх щільного скупчення, особливо в Києві, почали відчувати нестачу оперативного простору, необхідного для створення потужної ресурсної бази й ефективного її використання на інвестиційному ринку.

Таблиця 1. Структурний розвиток банківської системи України

№ п/п	Показники	1995 р.	1997 р.	1999 р.	2001 р.
1	Кількість банків за реєстром, усього	230	227	203	189
	із них:				
	державні	2	2	2	2
	акціонерні товариства	169	184	173	162
2	товариства з обмеженою відповідальністю	59	41	28	25
	Кількість банків з участю іноземного капіталу	12	22	30	28
3	У тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	1	6	8	6
	Кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій	134	157	153	149
4	Сплатений статутний фонд діючих комерційних банків у гривневому еквіваленті, млн. грн.	541	1 636	2 914	4 575,2

Вони дедалі наполегливіше опановують периферійні регіони держави, особливо якщо в останніх активізувались економічні процеси або яким надано особливий статус (вільної економічної зони, території пріоритетного розвитку тощо). Значною мірою до цього спонукав вивільнений територіально обширний сектор банківської діяльності, який багато років традиційно займав агропромисловий банк "Україна". Особливо приваблювали його клієнтська база та кваліфікований кадровий персонал, які він мав практично в кожному районі країни.

Потужну мережу відділень майже в усіх районних центрах має Ощадний банк, значно розширили її та ефективно використовують АППБ "Аваль" і Приватбанк. Активізували діяльність у цьому напрямі й інші банки. Усі вони належать до I групи банків, багато які — до II групи [1].

Поряд із ними намагаються закріпитися хоча б у деяких регіонах банки III та IV груп зі стабільним фінансовим становищем, солідною репутацією в банківському середовищі та висококваліфікованими керівними й управлінськими кадрами. У них на цьому шляху чимало проблем і перешкод, а саме:

- ♦ відсутність потужної та розгалуженої мережі, а отже, й відповідного іміджу серед управлінців та населення;
- ♦ брак досвіду створення філіальної мережі у керівництва і відповідних служб у центральному офісі;
- ♦ обмеженість коштів, необхідних для здійснення проекту, що вимагає жорсткої економії та якнайшвидшої окупності;

- ♦ відсутність ділових контактів із регіональними й місцевими управлінськими структурами, відповідними підрозділами Національного банку України;

- ♦ недовіра з боку клієнтів і населення (побоювання щодо можливості "ефекту МММ", ситуації, подібної до тієї, що виникла з банком "Слов'янський", тощо);

- ♦ зайнятість ніш на ринку банківських послуг;

- ♦ наявність регіональних банків, чий інтереси нерідко лобіюють місцеві управлінські структури;

- ♦ тісний зв'язок найпривабливіших клієнтів — юридичних осіб із банками чи філіями (дирекціями, відділеннями), де вони обслуговуються;

- ♦ схильність громадян стабільно розміщувати вклади в одному ("своєму") банку, який вони давно знають і якому довіряють;

- ♦ складнощі з пошуком приміщень під банківські установи у центрах великих міст.

Якщо потужний банк у змозі подолати зазначені перешкоди, то для більшості середніх і малих банків вони здаються нездоланими. Чи ж є все-таки у них шанс зайняти "місце під сонцем", якщо сонце фінансового благополуччя на депресивній території не вельми яскраве, а іноді й зовсім заходить за хмари?

Для прикладу розглянемо досвід акціонерного банку "Синтез", чернігівська філія якого останнім часом значно активізувала свою діяльність.

Спочатку проаналізуємо його основні показники (див. таблицю 2). Як свідчать дані таблиці, "Синтез" за деякими з них посідає 15 (із 99) місце в IV групі банків. Чим же пояснити позитивну динаміку його розвитку в цілому і Чернігівської філії зокрема? На мою думку, — передусім вдало визначеними керівництвом банку пріоритетами. Сюди оперативної і в достатніх обсягах було спрямовано необхідні фінансові ресурси. Створена ще в 1996 році філія, котра ледь животіла на фінансовому ринку регіону, була фактично заново перебудована. Вона змінилася, вважай, за всіма параметрами: матеріально-технічним забезпеченням, іміджем, нішею в секторі банківських послуг, кадровим складом.

Насамперед було прийнято рішення про переведення у нове місце головного офісу, який раніше знаходився у віддаленому районі міста, де не було суб'єктів господарювання, закладів відпочинку і дозвілля. Ми знайшли приміщення в центрі міста, яке відповідало всім вимогам банківської діяльності. При цьому свідомо пішли на сусідство з іншими, давно відомими й ефективно діючими банківськими установами. Як позитивний фактор завважили, що територія філії прилягає до центрального ринку, навколо розташовано багато підприємницьких структур.

Приміщення відремонтували, оновили інтер'єр, належно оформили підходи до банку, операційний і касовий зали, кімнати, де виконуються інші банківські послуги, а також кабінети керівництва та працівників філії.

Одночасно розширювали мережу територіально відокремлених безбалансових відділень та відділень філії: якщо рік тому їх було два (з них одне збиткове), то за станом на перше вересня 2002 року — вісім, і всі прибуткові. При цьому попередньо проаналізували ситуацію і визначили вдалі місця їх розташування, підписали відповідні угоди, провели ремонт, підготували та зарахували у штат кваліфікованих працівників, здійснили комп'ютеризацію територіально віддалених безбалансових відділень тощо. Нині у відділеннях провадяться банківські операції з обслуговування юридичних і фізичних осіб у національній та іноземних валютах, обмінні операції, приймаються всі види комунальних платежів.

Філію повністю технічно переоснащено. Впроваджено

Таблиця 2. Окремі показники діяльності АБ "Синтез"

		Тис. грн.
№ п/п	Показники	01.04.2002 р.
1	Сгладжений статутний капітал	42 000
2	Балансовий капітал	44 634
3	Загальні активи	135 200
4	Готівкові кошти та кошти в НБУ	25 636
5	Кошти на коррахунках в інших банках	125 559
6	Кредитний портфель	105 595
7	Зобов'язання (всього)	80 926
8	Кошти бюджетів та позабюджетних фондів	28
9	Міжбанківські кредити і депозити	3 800
10	Кошти суб'єктів господарювання	
	— до запитання	23 285
	— строкові	8 481
11	Строкові вклади фізичних осіб	19 906

програмне забезпечення комунальних платежів та обміну валют. Лише комп'ютерної техніки закуплено на суму понад 70 тисяч гривень.

Значно посилено кадровий потенціал установи, її територіально відокремлених безбалансових відділень, а також відділення, створеного відповідно до Постанови Національного банку України від 31 серпня 2001 року "Про затвердження положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття філій, представництв, відділень". До філії прийнято на роботу 11 найкваліфікованіших працівників Чернігівської дирекції банку "Україна". Не використати їхній потенціал було б просто нерозумно, тим більше, що перед цим із філії з різних причин звільнилося кілька співробітників. Нині колектив майже сформовано.

Багато часу, зусиль і коштів було затрачено на створення іміджу філії та самого банку як ефективних, надійних і стабільних банківських установ. Цьому сприяли численні інтерв'ю керуючого в засобах масової інформації, різномісна реклама послуг філії, яка велася під девізом "Банк "Синтез" — обличчям до людей", виступи на засіданнях "круглих столів", конференціях, перед різними аудиторіями. Лише конкретних індивідуальних переговорів із клієнтами було проведено більше двох тисяч.

Визначальну роль у розвитку філії відіграли працівники центрального апарату акціонерного банку "Синтез", зокрема голова правління В.М.Серенко. Дії керівництва відзначалися високим професіоналізмом та оперативністю. Усі конструктивні пропозиції керуючого філією знаходили цілковиту матеріальну, технічну та моральну підтримку, а проблеми — кваліфіковане практичне вирішення.

Загалом конструктивною була співпраця з керівництвом Управління Національного банку України в Чернігівській області. Не ставили, як то кажуть, палиць у колеса колеги з інших комерційних банків та їхніх філій.

Усе це дало змогу за період із 1 липня 2001 р. по 1 липня 2002 р. збільшити валюту балансу в 6.2 раза, доходи — в 4.3 раза, обсяги вкладень у національній та іноземній валюті — в 7.5 раза. Значно розширилася клієнтська база філії. Стратегічні й тактичні напрями діяльності, визначені у бізнес-плані, на цьому етапі виконано, конкретні завдання значно перевищено.

Зазначимо, що йдеться про діяльність у депресивному регіоні, який не відзначається високою інвестиційною привабливістю й активністю у сфері банківської діяльності. Так, відповідно до результатів дослідження Ю. Качаєва [6, 7], Чернігівщина за рівнем територіальної концентрації банків належить до територій із середнім рівнем. Зауважимо, що в області на початок 2000 року було всього 2 філії. Тоді як у Києві, для прикладу, — 562, Дніпропетровську — 401, Львові — 23, Харкові — 17. За інтегральним територіальним коефіцієнтом ризику банківських операцій область теж знаходиться у групі банків із середнім рівнем факторів ри-

зику банківської діяльності. Зокрема рівень соціальних та екологічних факторів ризику тут невеликий (мається на увазі обласний центр). Водночас криміногенні та економічні фактори ризику, а особливо незавершеності будівництва, залишають бажати кращого.

Наведений приклад досить успішної та швидкої активізації діяльності малого, але ефективно функціонуючого банку "Синтез" у депресивному регіоні із середнім рівнем концентрації банківських установ та середнім коефіцієнтом ризику банківської діяльності дає можливість із достатнім ступенем імовірності стверджувати, що регіональна банківська мережа для такого виду банків може бути доцільною та прибутковою, а це в свою чергу підвищить потужність фінансових потоків і рівень конкуренції на даних територіях, сприятиме їх економічному оздоровленню.

Література.

1. Ошиценко В.О. Місце кредитно-банківської системи в інвестиційному процесі господарського механізму регіону. *Правосуддя — гарант законності у сфері економічних правовідносин // Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. К., 2000. — Т. 21. — С. 160—176.*
2. Савченко В. Інвестиційні можливості банківської системи та проблеми їх ефективного використання в державі і регіоні // *Регіональні перспективи. — 2000. — № 5. — С. 30—33.*
3. Кузьменко С.М., Горіна С.О., Андронов О.М. Глобалізація банківської діяльності й регіональні інтереси // *Фінанси України. — 2000. — № 9. — С. 141—148.*
4. В.Кротюк, О.Кіреєв, Г.Карчева. Банківська система України в 2001 році: проблеми, тенденції, перспективи // *Вісник Національного банку України. — 2002. — № 3. — С. 2—8.*
5. Структура активів, зобов'язань та балансового капіталу банків України за станом на 01.04.2002 р. // *Вісник Національного банку України. — 2002. — № 6. — С. 21—32.*
6. Качаєв Ю. Територіальні фактори банківської діяльності в Україні // *Вісник Національного банку України. — 2001. — № 4. — С. 11—15.*
7. Качаєв Ю. Географічні підходи до визначення та зменшення ризику банківської діяльності // *Вісник Національного банку України. — 2001. — № 8. — С. 15—18.*

Олександр Шаров

Директор департаменту міжнародної діяльності Національного банку України.
Доктор економічних наук, професор

Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund) нині є однією з найбільших (184 країни-члени) та найвідоміших міжнародних організацій. Утім, роль та значення цієї установи усвідомлюють не всі. З одного боку, МВФ прийнято вважати таким собі наднаціональним фінансовим органом чи навіть демонізувати його функції, виставляючи щонайменше фінансовим органом “світового уряду”. Як абсолют-но справедливо зауважує із цього приводу М. Джованьолі, поки що не існує якогось єдиного органу світової фінансової влади, який би претендував на встановлення єдиних “правил гри” і контроль за їх здійсненням.¹ Щодо Міжнародного валютного фонду, то свого часу його було створено як організацію, кожен член якої просто може розраховувати на тимчасове фінансування у випадку проблем із платіжним балансом. У зв’язку із цим деякі фахівці навіть визначали МВФ як своєрідну “кредитну спілку”.² З іншого боку, було б помилкою недооцінювати значення МВФ: це не просто найбільший кредитор урядів, це установа, яка відіграє дуже важливу роль у гармонізації міжнародних валютних відносин. Згадаймо хоча б той факт, що “вільні руки” у регулюванні своїх валютних відносин країни — члени МВФ мають лише щодо країн — не членів фонду³ (відтак з огляду на нинішній склад фонду останні практично повинні зважати на загальні правила гри). Крім того, допомога з боку МВФ нині не обмежується суто

¹ International Monetary Law. Ed. By M. Giovanoli. — Oxford, 2000. — P. 10.

² Polak J. The Changing Nature of IMF Conditionality. — Princeton, New Jersey, 1991. — P. 2.

³ Эбке В.Ф. Международное валютное право. — М., 1997. — С. 50.

Україна та МВФ: “у пошуках втраченого часу”

У вересні 2002 року виповнилося десять років членства України в МВФ. За яких обставин створено цю міжнародну організацію? Як склалися наші стосунки? Чи все зробила Україна для того, щоб вони були ефективними? Спроба дати відповіді на ці та інші важливі питання міжнародного співробітництва — у пропонованій статті.

фінансовою, а включає такі форми, як політичні поради, технічна допомога, навчання кадрів тощо.

Міжнародний валютний фонд, який має статус спеціалізованої установи ООН, створено, як прийнято вважати, на підставі рішення міжнародної валютно-фінансової конференції у Бреттон-Вудсі (США, 1944 р.). Словами “як прийнято вважати” хотілося б підкреслити те, що насправді рішення, зафіксовані на конференції, готувалися і погоджувалися досить довго — надто складною, важливою та унікальною була проблема, для вирішення якої створювалася ця міжнародна установа. Про це не зайве згадати перед тим, як говорити про наш досвід співпраці із цією організацією і про наше місце в МВФ.

ЯК МИ НЕ ВСТУПИЛИ ДО МВФ

Ідея створення міжнародної організації, метою діяльності якої повинна бути стабілізація міжнародної торгівлі та системи валютних відносин, виникла в результаті кризи 1929—1933 рр. Система мала базуватися на досвіді реалізації стабілізаційних програм, запропонованих групою міжнародних експертів під керівництвом американського банкіра Ч. Дейвіса для Німеччини (1921—1923 рр.), а також Лігою Націй для Австрії (1922 р.) та Угорщини (1923 р.). Пропонований підхід відображав нові реалії міжнародних відносин, хоча всього якихось півстоліття перед тим (у 1882 р.) після оголошення єгипетським урядом себе банкрутом Великобританія та Франція для встановлення “нового фінансового порядку” просто послали туди свої війська.

Як відомо, протягом кількох років після закінчення Першої світової війни здійснювалися спроби відновити систе-

му золотого стандарту, яка ще здавалася цілковито природною і єдино можливою. Особливу увагу цьому питанню було приділено під час Генуезької конференції 1922 року (тієї самої, на якій розглядалися також і питання першого російського дефолту — відмови більшовиків від сплати зовнішніх боргів попередніх урядів). Кінець таким спробам поклала криза 1931—1933 рр., у резуль-

МВФ створювався з метою закріплення нових реалій у міжнародних відносинах, стабілізації міжнародної торгівлі та системи валютних відносин

таті якої в квітні 1933 року президент Ф.Д. Рузвельт припинив обмін доларів на золото, що мало фундаментальне значення для всієї міжнародної фінансової системи. Того ж року в Лондоні на Світовій конференції з монетарних та економічних питань (World Monetary and Economic Conference) востаннє спробували домовитися про колективні дії у цій галузі. Спроба скінчилася невдало, й індустріально розвинутим країнам не залишалося нічого іншого, як поодиноці намагатися вирішувати питання валютного регулювання. Ще одна невдала спроба колективних дій — Тристороння угода між Великобританією, Францією та Сполученими Штатами 1936 року (відома також як “24-годинний золотий стандарт”, оскільки передбачала можливість виходу з неї за умови попередження щонайменше за добу). Справжній реформі валютних відносин довелося чекати кінця другої світової війни.⁴

Теоретичною основою нового міжна-

⁴ Cohen B.J. Organizing the World's Money. The Political Economy of International Monetary Relations. — L., 1977. — P. 86.

родного фінансового порядку стали два плани, розроблені добре відомим у нас британським економістом Дж.М.Кейнсом (John Maynard Keynes) та значно менше відомим, але не менш заслуженим у галузі міжнародних валютних відносин заступником міністра фінансів США Г.Д.Вайтом (Harry Dexter White).

Планом Кейнса передбачалося створення міжнародного банку —

Штаб-квартира Міжнародного валютного фонду. Вашингтон (США).

Клірингового союзу, який емітував би власну валюту, що мала замінити золото (це підкреслювалося і назвою такої валюти — “банкор”⁵). Центральні банки повинні були продати золото Кліринговому союзу за банкори, але викупити його вже не могли. Кінцевий варіант англійських пропозицій було надруковано у квітні 1943 року під назвою “Пропозиції щодо міжнародного клірингового союзу”⁶.

План Вайта базувався на ідеї пріоритетності державних фінансових інтересів щодо приватних і спочатку призначався лише для країн західної півкулі (для потреб яких планувалося створити Всеамериканський банк). Вперше план було оприлюднено у січні 1942 року на конференції міністрів іноземних справ американських країн у Ріо-де-Жанейро. Проте пізніше масштаб плану вирішили значно розширити, і в березні 1942 року його було надруковано вже під назвою “Пропонований план створення Стабілізаційного фонду Об’єднаних та Асоційованих Націй і Банку реконструкцій та розвитку Об’єднаних та Асоційованих Націй”⁷.

Проект заснування такої установи активно обговорювався союзними державами у межах програми створення системи міжнародної співпраці в післявоєнному світі. В результаті до

двох планів додали ще й французьку альтернативу, основою якої став проєкт французько-британської угоди від 1939 року. На відміну від англосаксонських пропозицій, він не передбачав створення ніяких банків або клірингових союзів, жодних внесків до спільного фонду та випуску будь-якої нової валюти. Головним інструментом поліпшення ситуації у міжнародних фінансах французи вбачали встановлення жорсткішого валютного контролю, який на міжнародному рівні забезпечувався би спеціальною установою — Агентством валютної стабілізації (Monetary Stabilization Office або International Clearing Office). Для розробки цього проєкту було використано згадану вище Тресторонню угоду, а загальна ідея полягала у черговій спробі повернутися до золотого стандарту.⁸

Певні зауваження до цих пропозицій зробила канадська сторона: йшлося про орієнтацію на множинність валют, що використовуються у світовому обігу, а не про створення штучних розрахункових одиниць. Крім того, Канада розкритикувала ідею Кейнса про невід’ємне право країн-членів на отримання кредиту на фінансування дефіциту платіжного балансу: по суті це означало б передачу діяльності банку під контроль позичальника, що не є в правилах для хороших банкірів.⁹

США пристали до ідей Кейнса, але замінили назву “кліринговий союз” на “фонд” (оскільки це здавалося їм меншим обмеженням власного суверенітету у валютних питаннях), “банкор” трансформували в “юнітас”/unitas (хоча пізніше запропонували йому на зміну долар як щось ближче, реальніше та рідніше), а кредити на фінансування дефіцитів платіжних балансів внесли пропозицію надавати лише за умови розробки відповідних програм погашення як самих дефіцитів, так і заборгованості перед фондом.¹⁰

Це дало змогу настільки зблизити позиції двох сторін, що у квітні 1943 року було надруковано єдиний план, а через рік — спільну заяву Вашингтона і Лондона щодо створення Міжнародного валютного фонду. За цей час на підставі пропозицій відповідального працівника американського Казначейства Р.Майксела було розроблено і формулу обчислен-

ня квот окремих країн у новостворюваному фонді. Відтак на підготовчій конференції в Атлантик-Сіті (червень 1944 р.) обговорювалися вже другорядні питання, такі як вибір місця розташування штаб-квартир фонду та Світового банку. Остаточні рішення було прийнято на конференції у Бреттон-Вудсі (штат Нью-Гемпшир), яка відбулася у липні 1944 року. В роботі конференції взяли участь 730 делегатів із 45 країн, у тому числі і з Радянського Союзу.

Радянський Союз демонстрував неабиякий інтерес у загальній дискусії (першим представником СРСР у робочій групі був відомий “економіст” А.Я.Вишинський). Доки йшла війна, союзники намагалися зробити все, щоб зберегти єдність поглядів і дій. Із цією метою, наприклад, до Угоди про МВФ було внесено спеціальну норму до статті IV — вона виводила з-під контролю МВФ порядок встановлення “валютних

Ніж час війни союзники йшли на будь-які поступки щодо членства СРСР у МВФ, аби зберегти єдність поглядів і дій

курсів, які не впливають на міжнародні трансакції”¹¹. Такі штучні курси (скажімо, пріснопам’ятних 90, а пізніше і 63 копійки за 1 долар, про які ще не забули деякі прихильники комуністичної ідеї) існували лише в СРСР та країнах так званої “народної демократії” і, звісно, не мали ніякого стосунку до ринкової економіки. Прикладом іншої поступки є встановлення розміру радянської квоти. За всього бажання заплішити очі на витівки радянської офіційної статистики ніяк не виходило встановити цю квоту в розмірі більш як 800 млн. доларів (при загальному капіталі понад 7.5 млрд. доларів). Тоді голова радянської делегації М.С.Степанов оприлюднив новий аргумент: при розподілі квот необхідно враховувати не лише минулі та нинішні досягнення, а й майбутні. А щодо майбутніх економічних досягнень у керівництві СРСР не було жодних сумнівів. Союзники вирішили не вдаватися у безперспективні дискусії і збільшили квоту до 1.2 млрд. доларів.¹¹ Таким чином, СРСР отримав третю за розміром квоту (а відповідно і кількість голосів) після США (31.5%) та Велико-

⁵ Bancor — скорочено із французької від слів “банківське золото”.

⁶ James H. International Cooperation since Bretton Woods. — Wash., D.C., 1996 — P. 39.

⁷ Там же.

⁸ Там же, С. 43.

⁹ Гилберт М. В поисках единой валютной системы. — М., 1984. — С. 52.

¹⁰ Dormael A. Bretton Woods: Birth of a Monetary System. — L., 1978. — P. 88.

¹¹ James H. International Cooperation since Bretton Woods. — P. 49.

британії, відставши від неї лише на 100 млн. доларів.

Радянська сторона спочатку доволі прихильно ставилася до перспективи своєї участі в МВФ і більше турбувалася затримкою у створенні цієї організації через протистояння між США та Великобританією (звинувачуючи останню в імперіалістичних намірах). Офіційну Москву тішила можливість встановити певний контроль за діяльністю міжнародних установ, впливати на міжнародне кредитування та отримати дешеві фінансові ресурси, включаючи продаж частини золотих резервів на світовому ринку.

Бажаючи забезпечити зацікавленість СРСР в участі у післявоєнній валютно-фінансовій системі, американська сторона планувала надати Союзу кредит на відновлення зруйнованого господарства обсягом 10 млрд. доларів (що було еквівалентно всьому капіталу новоствореного Світового банку) під 2 відсотки річних.¹² Умови були такими привабливими, що пізніше, в період маккартизму, ініціатора ідеї Г.Д.Вайта та кількох його колег із Казначейства та МВФ навіть звинуватили як “агентів Москви”.

Але, як потім пояснювали апологети політики Радянського Союзу, “мотиви його участі [у створенні МВФ та МБРР — О.Ш.] докорінно відрізнялися від цілей імперіалістичних держав”.¹³ “Зміна віх” відбулася в останні дні 1945 року, після розмови із цього приводу між Сталіним та Молотовим, який тоді очолював МЗС СРСР. Сталін хотів отримати щонайменше 1 млрд. доларів позики від США ще до вступу до МВФ, аби не виглядати там заслабким. Але, швидше за все, справжньою причиною було небажання зв’язувати собі руки в ході проведення вже наміченої грошової реформи: на той час детальний план такої реформи вже було обговорено на засіданні Політбюро ЦК ВКП(б), хоча відповідні рішення навіть не фіксувалися у протоколі.¹⁴ Як виявилось, покладені в основу реформи принципи, у тому числі щодо встановлення золотого вмісту рубля та його валютного курсу, не відповідали умовам Угоди про МВФ. Так, при визначенні нового курсу рубля щодо долара (через який було встановлено “золотий вміст” рубля) було розраховано так званий “паритет купівель-

ної спроможності”, який повністю ігнорував різницю в якості товарів і структуру споживання. Але й цього виявилось замало. Коли А.Мікоян (тоді заступник Голови Держплану СРСР) надав Й.Сталіну розрахунки, які “доводили” “справедливе співвідношення” долара щодо рубля як 1:14, вождь все одно залишився незадоволеним і просто закреслив одиничку, “ревальвувачи” рубль до співвідношення 1:4. Звісно, що пояснити експертам МВФ ринковість такого курсу було б дуже важко. Тож краще було одразу обходитися без них.

Відповідно до нових вказівок Міністерство закордонних справ СРСР різко змінило свої оцінки, зазначивши у відповідному меморандумі не тільки слабкість радянської позиції в МВФ, не підтриманої американським кредитом, а й небезпеку

втратити свій внесок у разі, коли якась країна відмовиться повернути міжнародні кредити, як це сталося після першої світової війни. Необхідність фізичного переміщення золота за кордон теж розглядалася як неприйнятна. Звідси висновок: слід зачекати, придивляючись до роботи МВФ та МБРР. З огляду на це Молотов повідомив тимчасово повіреного у справах США в Москві Дж.Кенана (G. Kennan), що СРСР не ратифікуватиме угоду.

СРСР був не єдиним учасником Бреттон-Вудської конференції, який потім не вступив до фонду (і відповідно до Світового банку). Так само вчинили Австралія (приєдналася в середині 1947 р.), Гаїті (в 1953 р.), Нова Зеландія (в 1961 р.) та Ліберія (в 1962 р.).¹⁵ Але в даному разі йшлося головним чином про ідеологічне протистояння та великодержавні амбіції. По суті це була одна з перших ознак “холодної війни”. Пізніше під впливом позиції СРСР із фонду вийшли деякі країни “народної демократії”. Так, у 1950 р. Чехословаччина та Польща спробували ініціювати виключення з МВФ чанкайшистського уряду Китаю (Тайваню). Після невдачі Польща негайно заявила про свій вихід, заклинав-

ши інші європейські держави вчинити так само на знак протесту проти американського тиску щодо необхідності девальвації їхніх валют (як заходу протидії хронічним дефіцитам їхніх платіжних балансів). Чехословаччина вийшла з фонду лише в 1954 році, влаштувавши невеликий скандал з приводу надання МВФ статистичних звітів (новий комуністичний уряд вважав їх “економічною таємницею”, вимагаючи смертної кари для тих, хто надавав їх імперіалістам). Незважаючи на це, Чехословаччина використовувала “імперіалістичні позики” доти, доки їй не позбавили такої змоги у зв’язку з порушенням умов Угоди про МВФ: запровадження нового фіксованого курсу без консультацій із МВФ. Десять років потому, в 1964 році, з МВФ вийшла Куба (також позбавлена можливості отримати кредит). Все це було зроблено, до речі, у повній відповідності з Угодою про МВФ (стаття 26), згідно з якою фонд може позбавити права на отримання коштів країни, що порушують правила їх використання, або поставити питання про їх виключення, якщо впродовж розумного періоду часу вони не припинять такі порушення.¹⁶ Хоча, звісно, не можна стверджувати, що у своїй діяльності МВФ зовсім не враховує політичні фактори. Справді, деяких країн можуть позбавити доступу до ресурсів фонду, навіть коли з технічної точки зору їхні програми відповідають встановленим вимогам. І навпаки, кредити можуть надати країні, яка лише мінімально відповідає встановленим стандартам. Загалом, як визнають фахівці, навести такі приклади доволі складно. Можна, скажімо, пригадати, як у середині 1980-х не могла отримати позики Південна Африка, доки там панувала політика апартеїду. Або відмову у наданні кредитів Китаю (протягом року) після подій 1989 року на площі Тяньаньмень.¹⁷

Щодо Китаю, то представники комуністичного уряду зайняли своє “законне місце”¹⁸ (як на цьому наголошували ще радянські ідеологи) в МВФ, МБРР і Раді директорів цих установ ще 1981 року і відтоді досить активно беруть участь у їх роботі. (Це щодо тверджень деяких “експертів” про те, що Китай не є членом МВФ, а проте успішно розвивається). Активно вико-

¹² Эбке В.Ф. Международное валютное право. — С. 46.

¹⁷ Polak J. The Changing Nature of IMF Conditionality. — P. 30—31.

¹⁸ Горбунов С.В. Международный валютный фонд: противоречия капиталистического валютного регулирования. — М., 1988. — С. 21.

¹² James H. International Cooperation since Bretton Woods. — P. 69.

¹³ Грайвер Б.З. Международный банк и развивающиеся страны. — М., 1972. — С. 13.

¹⁴ Зверев А.Г. Записки министра. — М., 1973. — С. 233.

¹⁵ Финансовая организация и деятельность Международного валютного фонда. — Вашингтон, 1994. — С. 37, 164—167.

ристовували свій шанс і такі соціалістичні учасники Міжнародного валютного фонду, як Югославія, Румунія, Угорщина та В'єтнам. Україні ж довелося трохи зачекати.

ЯК МВФ ПРАЦЮВАВ БЕЗ НАС

Перше засідання Ради керуючих МВФ, на якому були присутні представники 38 країн-засновників, відбулось у березні 1946 у м. Савана, штат Джорджія. На ньому було прийнято остаточне рішення про місце розташування штаб-квартири новостворених міжнародних фінансових установ: перевагу перед фінансовим центром (Нью-Йорком) було надано центру політичному (Вашингтону), що лише підтвердило справжні пріоритети їхньої діяльності.

Цілком природно, що на посаду виконавчого директора МВФ претендував головний автор ідеї — Г.Вайт. Але його сумнівні політичні контакти й уподобання (у тому числі й ті, про які йшлося вище) коштували йому можливості такого блискучого продовження своєї кар'єри: МВФ очолив колишній міністр фінансів Бельгії Каміль Гут (Camille Gutt). У зв'язку із цим МБРР очолив американець Юджин Майер (Eugene Meyer). Так, власне, було започатковано традицію, згідно з якою виконавчим директором фонду обирають європейця, а президентом Світового банку — представника Сполучених Штатів. Офіційно Міжнародний валютний фонд розпочав свою діяльність у травні 1946 року (після призначення керівництва), але перші операції було здійснено лише в березні 1947 року (тому в різних виданнях вказують різні дати початку роботи МВФ). Мета діяльності визначалася першою статтею Угоди про МВФ: "забезпечити розвиток і збалансоване зростання міжнародної торгівлі та сприяти таким чином досягненню і збереженню високого рівня зайнятості і реального доходу та розвитку виробничих ресурсів усіх членів".¹⁹ "МВФ створено для того, щоб запобігти всесвітнім економічним депресіям",²⁰ — так свого часу резюмував цілі та завдання фонду один із його високих посадовців. "Загалом усі погоджуються з тим, що Бреттон-Вудська система обслуговувала світ у післявоєнний період досить добре, забезпечуючи стабільні умови, в яких

розквітали світова торгівля та пла-тежі... Американська гегемонія у міжнародній валютній системі встановилася природно, і не піддавалася сумніву впродовж років п'ятнадцяти після війни".²¹

Спочатку фонд зосереджував свою діяльність головним чином на промислово розвинутих країнах. І першою проблемою, яку довелося вирішувати МВФ, була проблема забезпечення конвертованості валют. Оскільки до класичної конвертова-

Уже на першому засіданні Ради керуючих було запропоновано традицію обирати європейця на посаду виконавчого директора МВФ, а представника США — президентом Світового банку

ності національних валют у золото в результаті багаторічних спроб у міжвоєнний період повернутися не вдалося, новими правилами передбачалося зберегти таку конвертованість лише за американським доларом (так званий "золотодоларовий стандарт"). Точніше, Казначейство Сполучених Штатів отримало право (але не обов'язок) продавати золото у злитках офіційним фінансовим установам інших країн (центральному банку, казначейству, валютним органам, а також деяким комерційним банкам, уповноваженим здійснювати функції валютного регулювання). "Без прив'язки до золота важко було розраховувати на виконання доларом ролі міжнародного платіжного засобу та міжнародної резервної одиниці, а також на його використання в ролі "якоря" для усіх інших капіталістичних валют".²² Крім США, лише Канада та ще кілька невеликих країн—членів МВФ (головним чином центральноамериканських), а також Швейцарія були готові взяти на себе зобов'язання навіть щодо взаємної конвертованості валют за поточними операціями (як це передбачається восьмою статтею Угоди).²³ Вирішити цю проблему промислово розвинутих країнам вдалося лише наприкінці 1960-х років. Для порівняння зауважимо, що східноєвропейські країни з перехідною економікою

вирішили її блискавично, впродовж 3—4 років, а деякі і швидше. За словами чеського міністра фінансів В.Класа, на початку 1990-х років було достатньо лише проголосити конвертованість.²⁴ Але такі умови було створено завдяки багаторічній "настройці" світової валютної системи, в якій не останню роль відіграв МВФ. Ново-прибульцям довелося запроваджувати поточну конвертованість тоді, коли перед іншими членами МВФ постала проблема забезпечення конвертованості вже за капітальними статтями (яка формально навіть не вимагається Угодою).

Процес розвитку конвертованості валют спричинився і до революційних змін щодо ролі золота. Саме на золоті спочатку базувалися домовленості про нову міжнародну валютну систему, насамперед для того, щоб встановити хоч якісь обмеження для долара та "підпорядкувати і США дисципліні платіжного балансу".²⁵ Сполучені Штати мали золотий запас, значно більший за свої доларові зобов'язання. Але "доларовий голод", який виник за браком конкуренції американським товарам у післявоєнний період та через неконвертованість інших валют, поступово змінив ситуацію. Унаслідок у 1971 році було скасовано право обміну доларів на золото і для офіційних органів. (Про це керівника МВФ повідомили безпосередньо перед телевізійним виступом президента Ніксона у неділю 14 серпня, в якому він проголосив свою "Нову економічну програму"). Ціна на золото вийшла з-під контролю, хоча апокаліптичні попередження деяких експертів, у тому числі й керівництва Федеральної резервної системи США, не справдилися). Міжнародний валютний фонд, зі свого боку, провів цілу низку аукціонів із продажу частини своїх золотих запасів, у результаті чого його резерви скоротилися з 4.8 до 3.2 тис. тонн.²⁶ Незважаючи на це, ринкова ціна "жовтого металу" сягнула у січні 1980 року 800 доларів за тройську унцію. (За Бреттон-Вудською угодою вона встановлювалася на рівні 35 доларів, хоча пізніше, після двох девальвацій долара США, була дещо збільшена). Стабілізація у цій галузі настала лише після значних змін "правил гри", які було зафіксовано у вигляді змін до Угоди про МВФ (Статуту МВФ) у

²¹ Monetary Stability through International Cooperation. Ed. by A. Bakker et al. — Amsterdam, 1994. — P. 268.

²² Борисов С.М. Золото в економіці сучасного капіталізму. — М., 1984. — С. 44.

²³ Cohen B.J. Organizing the World's Money, p. 94; James H. International Cooperation since Bretton Woods. — P. 87.

²⁴ Currency Convertibility in Eastern Europe. Ed. By J. Williamson. — Wash., D.C., 1991. — P. 48.

²⁵ Гилберт М. В пошуках єдиної валютної системи. — С. 85.

²⁶ Green T. The World of Gold — L., 1993. — P. 307.

¹⁹ Articles of Agreement. International Monetary Fund—Wash., D.C., 1993. — P. 2.

²⁰ Problems of International Money, 1972—85. Ed. By M. Posner. — Wash., D.C., 1986. — P. 145.

січні 1976 року (так звана Ямайська, або Кінгстонська система). Золото було офіційно демонетизовано: золоті паритети та розрахунки в золоті скасовувалися. Повністю легалізувалася ідея “плаваючих” курсів.

Таким чином, відходила в історію і боротьба за визначення “правильних” фіксованих курсів. Справа в тому, що ще на етапі підготовки угоди Дж. Кейнс виступав за право держав на більшу змінність курсів своїх валют, тоді як Г. Вайт відстоював ідею їх стабільності, коли зміна курсу (здебільшого девальвація) повинна розглядатися як винятковий захід.²⁷ У результаті 1950-ті і початок 1960-х років пройшли під знаком боротьби “за” або “проти” девальвації, яку намагалися використати як засіб урегулювання проблем платіжного балансу. Водночас ще в 1953 році М. Фрідмен класично аргументував необхідність введення системи “плаваючих” курсів, оскільки, на його думку, власне фіксовані курси спонукали запроваджувати обмеження за торговельними та валютними операціями. Нам, як відомо, теж довелося на власному досвіді переконатися в цьому у межах, скажемо так, “прискороного курсу”.

У період 1960—1963 рр. за рахунок колишніх колоній (офіційно їх прийнято було називати спочатку “недорозвинутими” або “менш розвинутими” країнами, а пізніше — “країнами, що розвиваються”) кількість учасників фонду збільшилася із 68 до 101. Це спричинилося не лише до кількісних, а й до якісних змін. Із кількісної точки зору квоти розподілилися так, що принципів рішення, для прийняття яких вимагається кваліфікована більшість у 85 відсотків, можуть бути заблоковані Сполученими Штатами (самостійно) або Європейським Союзом чи країнами, що розвиваються (спільно). Ця ситуація отримала неофіційну назву “права вето”. Однак значніші зміни відбулися з якісної точки зору: МВФ поступово переорієнтувався на вирішення проблем країн “третього світу”. Не можна сказати, що раніше МВФ узагалі обходив увагою ці країни, але в Бреттон-Вудсі мало хто зважав на кредитування бідних країн. (Позичальниками фонду були його нинішні донори: ще в 1977 р. Італія та Великобританія уклали угоди “стенд-бай”, а США в листопаді 1978 р. використали автоматичний доступ до

свого резервного траншу як частину програми фінансової стабілізації).²⁸ А проте упродовж 1950-х років економіки бідних країн почали розвиватися досить бурхливо, потребуючи

Якщо на початку своєї діяльності МВФ переймався проблемами промислово розвинутих країн, то з 1960-х років поступово переорієнтувався на вирішення проблем країн “третього світу”

відповідного фінансування. МВФ спочатку провів глибокі дослідження щодо впливу закордонного фінансування дефіциту платіжного балансу на фіскальну поведінку країн-позичальників та їх монетарну політику. В результаті переходу фонду до активного фінансування цих країн було створено новий резервний актив (за пропозицією французьких експертів його було названо не одразу зрозумілим евфемізмом — “спеціальні права запозичення” — Special Drawing Rights). СПЗ було затверджено на щорічних зборах керуючих МВФ у 1968 році, а відповідна поправка до Угоди про МВФ набула чинності 28 липня 1969 року.

Однак на цьому проблеми не закінчилися, оскільки після питання про можливість надання кредитів логічно постало питання про їх повернення. Слід зауважити, що в 1950—60-ті роки європейські (та й американські) банки не мали того досвіду міжнародного кредитування, який мав сьогодні, тому вони були доволі обережними у стосунках зі своїми новими клієнтами. Для координації дій щодо нових боржників ще наприкінці травня 1956 року було створено добре відомий нині “Паризький клуб”. Але насправді цю проблему не вдалося вирішити ні тоді, ні пізніше, коли у 1980-х роках борги

Після розпаду соціалістичної системи до дверей МВФ накотили третя хвиля позичальників, серед яких була й Україна

окремих країн (Бразилії, Аргентини, Мексики) сягали або перевищували 100 мільярдів доларів, а неплатоспроможність таких країн загрожувала всій світовій фінансовій системі. Ситуація загострилася у зв’язку з тим,

що позичальники зовсім не відчували себе винними; навпаки, вони створили своєрідний “картель боржників” (дехто за аналогією з нафтовим картелем “ОПЕК” називав його “debt-rec”), або “Картахенську групу”, яка вимагала зменшення процентних ставок і списання частини боргу. Цю позицію підтримали й інші країни, що розвиваються (в межах “Групи-24”), і на щорічних зборах МВФ у Белграді в 1979 р. вона трансформувалась у вимогу збільшення ролі цих країн у прийнятті рішень у міжнародній фінансовій системі. Власне, це і спонукало до пошуку системного вирішення проблеми. Першою такою спробою можна вважати відомий “план Бейкера”, представлений американським міністром фінансів Дж. Бейкером (James Baker) на зборах МВФ у 1985 р., хоча місця для МВФ у ньому практично не було. Можливо, саме тому план виявився не надто успішним. Відомішим і результативнішим виявився план наступного міністра фінансів США Н.Бреді (Nicholas Brady) та прийнята у 1989 р. “нова боргова стратегія” фонду.

Наведене — не огляд діяльності МВФ за період його існування, це, швидше, спроба нагадати основні етапи пройденого його учасниками шляху та проблеми, які вони намагалися вирішити на момент розпаду соціалістичної системи. Тоді перед дверима до скарбів фонду опинилися третя (після західноєвропейських і “менш розвинутих” країн) хвиля позичальників. Коли до них приєдналася Україна, попереду вже були Польща, Монголія, Киргизстан, Росія, Молдова, Туркменістан та Узбекистан.

ЯК МИ ВСТУПИЛИ ДО МВФ

Директор-розпорядник Міжнародного валютного фонду М. Камдею вперше відвідав Україну і зустрівся з її керівниками у листопаді 1991 р.²⁹ Але тоді не йшлося про вступ до фонду хоча б тому, що Україна ще не була політично незалежною державою. На той момент найрадикальнішим кроком у цьому напрямі виглядав вступ до цієї організації СРСР. (У всякому разі відповідні переговори велися у руслі політики “нового мислення”, хоча це бажання тоді не зустріло підтримки з боку Сполучених Штатів.³⁰ На зустрічі з

²⁷ Гилберт М. В поісках единой валютной системы. — С. 75—76.

²⁸ Polak J. The Changing Nature of IMF Conditionality. — P. 1.

²⁹ Transition Vision and Reality. Ed. By T. Paszynski. — Warsaw, 2001. — P. 188.

³⁰ Мировая экономика и международные отношения. — №7. — 2002. С. 46.

керівництвом "Групи-7" у Лондоні в 1991 році Радянському Союзу запропонували угоду про асоційоване членство в МВФ/МБРР, яку М.Горбачов відхилив як "образливу" для такої великої держави. Але після ГКЧП Радянський Союз усе ж підписав її у жовтні 1991 року.³¹ Аналітики МВФ навряд чи передбачали можливість розпаду Радянського Союзу, принаймні в історично передбачуваній перспективі. Хоча суто теоретично Україна як окремий член ООН могла б спробувати вступити до фонду, навіть залишаючись складовою частиною СРСР. У будь-якому випадку мені доводилося обговорювати такий варіант на науковому рівні. (Подібним чином пізніше було вирішено проблему окремого членства в МВФ для Гонконгу). Але події розвивалися з такою швидкістю, що вже за кілька місяців після візиту М.Камдесю почалися серйозні обговорення питання співпраці з МВФ: за словами професора Б.Гаврилишина, це була одна з перших проблем, на яку він звернув увагу Президента Л.Кравчука після свого призначення його радником наприкінці 1991 р. 27 грудня того ж року уряд України надіслав до Вашингтона в штаб-квартиру МВФ офіційну заяву на вступ до цієї організації. Розглянувши її у квітні 1992 р., виконавчі органи спрямували її для вирішення Радою керуючих, яка без проведення засідання (рутинна практика, передбачена процедурними нормами МВФ) 27 квітня 1992 р. ухвалила резолюцію № 47-5, яка дозволяла прийняття України до складу країн — членів фонду протягом шести місяців.³² Для України було встановлено квоту 665 млн. СПЗ (приблизно 800 млн. доларів, із яких 180 млн. доларів необхідно було внести у "твердій" валюті).

Україна стала членом Міжнародного валютного фонду після підписання міністром фінансів Г.П'ятаченком 3 вересня 1992 р. Статуту МВФ. Цій події передувала значна підготовча робота, виконана Міністерством фінансів та Національним банком згідно із Законом України від 03.06.1992 р. № 2402-ХІІ "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатосторон-

нього агентства по гарантіях інвестицій". Особливо багато уваги підготовці вступу України до МВФ приділив заступник міністра фінансів М.Гончарук.

Згідно із зазначеним законом Міністерство фінансів України визначено фінансовим агентом, а Національний банк України — банком-депозитарієм будь-яких сум МВФ на території України.

Україна як член Міжнародного валютного фонду має право голосу в Раді директорів. Відповідно до статутних документів та розподілу квот (квота України — 1 372 млн. СПЗ) інтереси групи країн, до якої входить Україна, представляє виконавчий директор від Королівства Нідерланди (нині — Дж. де Бейфорт Війнхольдс — J. de Beaufort Wijnholds). Заступником виконавчого директора по черзі призначаються представники України або Румунії (що посаду нині обіймає Ю. Якуша.)

С тосовно напрямів використання кредитів МВФ Україною слід зауважити, що значна частина цих коштів пішла на надання кредитів Міністерству фінансів і була використана для обслуговування зовнішнього боргу, фінансування дефіцитів платіжного і торговельного балансів, у тому числі — на закупівлі за імпортом для багатьох сфер діяльності, включаючи паливно-енергетичний комплекс, сільське господарство тощо.

Ще одним напрямом використання кредитів МВФ є формування валютних резервів. Допомога МВФ дала Україні змогу підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, запровадити конвертованість гривні за поточними операціями. Збільшення валютних резервів та їх високий рівень служать підтвердженням стабільності фінансової системи країни і підвищує рівень довіри до неї.

Д осить поширеною є критика рекомендацій МВФ, які вважають надто прямолінійними, "стандартними" та не гнучкими.³³ При цьому згадують і так звані "Вашингтонський консенсус", який інколи розглядають майже як наперед прийняті за нас рішення щодо порядку здійснення нами економічних ре-

форм. Проте "Вашингтонський консенсус" — це не нові "протоколи сіонських мудреців", а лише тези, висунуті відомим американським економістом професором Дж. Вільямсоном (John Williamson), який вважає за необхідне в процесі реформування економіки країн зі зростаючими ринками дотримуватися певних принципів. Це фіскальна дисципліна, перерозподіл бюджетних витрат з метою поліпшення розподілу доходів (включаючи першочергову медичну допомогу та освіту),³⁴ податкова реформа (на основі зниження ставок і розширення бази оподаткування), лібералізація торгівлі та припливу прямих іноземних інвестицій, дерегуляція бізнесу, приватизація тощо. Сам автор "консенсусу" не погоджується з тим, що це має пряме відношення до неолібералізму і пропонує у кожному випадку обговорювати можливість використання згаданих ним принципів "пункт за пунктом".³⁵ Щодо результативності таких переговорів, то можна згадати хоча б той факт, що Х.Келлер, приступивши до виконання своїх обов'язків директора-розпорядника МВФ, заявив про необхідність пом'якшення вимог до позичальників фонду, спираючись на власний досвід у роботі місії МВФ.³⁶

Зовсім не йдеться про те, що рекомендації МВФ слід неухильно виконувати (не тільки у нас, але й на Заході є фахівці, які розуміють, що єдиних правил для всіх країн, а особли-

За кількістю голосів Україна посідає друге місце у своїй групі (13 970 голосів) після Королівства Нідерланди (51 874 голоси), залишаючи за собою Румунію (10 552 голоси). Загальна кількість голосів цієї групи країн становить 105 412, або 4.87% від загальної кількості.

во — для країн із перехідною економікою, щодо забезпечення економічного розвитку просто не може існувати).³⁷ Як зауважує із цього при-

³¹ James H. International Cooperation since Bretton Woods. — P. 579.

³² Summary Proceedings of the Forty-Seventh, Annual Meeting of the Board of Governors, Sept. 22–24, 1992. — IMF, Wash., D.C. — P. 272–274.

³³ Як анекдот пригадують рекомендації фонду щодо подолання повної неписьменності в... Грузії, які, швидше за все, просто було списано з програми для якоїсь африканської країни. Аналогічні випадки наводить у своїй книзі й колишній головний економіст МВФ, а нині — Світового банку Дж. Стігліц.

³⁴ На цьому наголошував і директор-розпорядник МВФ М.Камдесю, виступаючи у червні 1999 року на економічному форумі у С.-Петербурзі: "Населення повинно бути впевненим також у рівному доступі до можливостей отримати освіту та медичну допомогу, а також у забезпеченні потреб старих людей." (From Crisis to a New Recovery. Excerpts from Selected Addresses by Michel Camdessus. — IMF, 1999. — P. 79).

³⁵ Williamson J. What Should the World Bank Think About the Washington Consensus. — World Bank Research Observer, 2000.

³⁶ Financial Times, August 9, 2002. — P. 2.

³⁷ Financial Times, August, 12, 2002. — P. 11.

воду Г.П'ятаченко, "завдання урядів полягає в розробці у контакт з фондом таких економічних програм, які б повністю відповідали національним інтересам".³⁸ Тим більше, що, з одного боку, і сам МВФ останнім часом звертає особливу увагу на те, щоб програми стабілізації, які фінансуються за рахунок кредиту фонду, сприймалися урядами як свої, а не нав'язані ззовні (проблема "належності" або "власності" програм — Program's Ownership). Професор Ж.Полак (Jacques Polak), який багато років працював у МВФ, зауважує із цього приводу: "За допомогою стабілізаційних програм, які підтримуються фондом, або без них країна може здійснити усі належні заходи: скоротити бюджетний дефіцит, налагодити кредитування, узгодити реалістичний валютний курс, лібералізувати імпорт, дерегулювати внутрішні фінансові ринки".³⁹ Отже, програми, розроблені спільно з МВФ, так і слід розглядати — як розроблені **спільно**. Головний економіст фонду та директор його дослідницького підрозділу К.Рогофф (Kenneth Rogoff) у зв'язку із цим зауважує: "Проте не виключено, що горезвісні програми, підтримані МВФ у Мексиці, Азії та інших регіонах у 1990-х

гресивним перетворенням у структурі форм власності не передували зміни правового середовища функціонування усіх суб'єктів політичних і економічних відносин у напрямі ефективнішої реалізації прав власності..."⁴¹

3 вересня 1992 року. Україна вступає до Міжнародного валютного фонду. На фото: зліва направо — О.Шаров (на той час — заступник Голови Правління Національного банку), помічник міністра фінансів України О.Гаврилишин, посол України у США О.Білорус, економічний радник посольства України в США С.Кулик, підписує угоду міністр фінансів України Г.П'ятаченко.

З іншого боку, є немало прикладів, коли уряди окремих країн досить активно сперечалися і зрештою відстоювали своє бачення у дискусії з фахівцями фонду. Інша справа, що у кінцевому підсумку це не завжди йшло на користь країні. Скажімо, запровадження системи валютного бюро в Аргентині, яке за кілька років призвело до краху фінансової системи країни, було здійснено за наполяганням міністра економіки Кавальо, незважаючи на більш ніж скептичні зауваження міжнародних експертів. Хоча є, звісно, і приклади вдалого відстоювання власної точки зору. Можна згадати хоча б позицію МВФ щодо запровадження національних валют країнами, що утворилися після розпаду СРСР. Позиція фонду, яку тоді висловлював Г.Спенсер (G.Spencer), полягала у необхідності збереження "єдиного рублевого простору".⁴² Як потім з'ясувалося, аналогічні рекомендації надавали й іншим країнам колишнього СРСР, а тим, хто наполягав на випуску власної валюти, МВФ погрожував відмовою у підтримці.⁴³ Проте, як показало жит-

тя, якомога швидше запроваджувати власні валюти потрібно було хоча б тому, що отримувати кредити МВФ у принципі можуть лише країни з власною валютою. Виконання рекомендацій МВФ могло б призвести до то-

го, що кредитна підтримка МВФ спрямовувалася б до нас не безпосередньо, а через Москву (з усіма наслідками такого посередництва). Міжнародний валютний фонд змінив свою думку на прямо протилежну лише в 1993 році — після того, як спочатку країни Балтії, а потім і Україна запровадили власні гроші, уникнувши багатьох проблем, з якими мали клопоти ті, хто забарився.

Отже, до рекомендацій МВФ (як і до будь-яких рекомендацій узагалі) потрібно ставитися критично, оскільки ніхто не застрахований від помилок, особливо в таких складних питаннях, з якими доводиться мати справу експертам фонду. На подібні думки наводять, наприклад, детальний аналіз помилок МВФ щодо реформ у Польщі та Росії, а також у Грузії, зроблений відповідно відомим англійським економістом, професором Лондонської школи економіки Ст. Гомулкою⁴⁴ та колишнім міністром економіки Грузії професором В. Папава.⁴⁵

Але історія МВФ знає і приклади наполегливого пошуку взаємопоро-

Співпраця України з МВФ щодо реалізації спільних програм економічного розвитку розпочалася із жовтня 1994 року.

Загальна сума кредитів, отриманих Україною від МВФ за весь період співпраці, становить 3 009,88 млн. СПЗ (4 289,1 млн. доларів США).

роках, насправді не були вже зовсім некомпетентно розробленими. Звісно, з огляду на те, що ці програми мають забезпечувати вихід із економічної кризи, МВФ повинен бути впевненим, що надалі вони будуть добре розробленими і базуватимуться на здорових основах. Політики в країнах-донорах і країнах-позичальниках також братимуть участь у грі, але при цьому не можна допускати невиважених рішень щодо придатності програм".⁴⁰

Якби до таких програм завжди ставилися як до власних, то, мабуть, і у нас не виникла б ситуація, коли "про-

³⁸ Україна в Міжнародному Валютному Фонді. — Київ, НДФІ, 1997. — С. 7.

³⁹ Polak J. The Changing Nature of IMF Conditionality. — P. 46.

⁴⁰ The Economist, August 3—9, 2002. — P. 64.

⁴¹ Фінанси України, № 6, 2002. — С. 62.

⁴² Transition: Vision and Reality. Ed. By T.Paszynski. — Warsaw, 2001. — P. 194.

⁴³ Папава В. Международный Валютный Фонд в Грузии: Достижения и ошибки. — Тбилиси, 2001. — С. 27.

⁴⁴ Gomulka S. The IMF-Supported Programs of Poland and Russia 1990—1994; Principles, Errors and Results. Studies & Analyses 36. — Warsaw, CASE, 1995. — P. 14—19.

⁴⁵ Папава В. Международный Валютный Фонд в Грузии: Достижения и ошибки. — Тбилиси, 2001. — С. 32—36.

зуміння, коли директор-розпорядник МВФ не просто відвідував, скажімо, Банк Франції, а мав там свій кабінет, оскільки погодження (щодо монетарної політики Банку Франції) вимагало досить тривалої його присутності у Парижі.⁴⁶ Зауважу (хоча, можливо, це надто радикальний захід), що Міністерство планування розвитку Індонезії нині готує навіть судовий

вирішенні найважливіших світових проблем, у тому числі проблеми зміцнення ямайського валютного порядку, створення світової "фінансової інфраструктури".⁴⁸ І це при тому, що розмір російської квоти (2.8%) також (як і Україні) формально дає змогу лише брати участь у обговоренні, не маючи суттєвої ваги при голосуванні із тих чи інших питань.

(Мексика) та Йоганнесбурзі (ПАР). Крім того, і серед самих країн із перехідною економікою немає єдності інтересів. На початку 1990-х років більшість країн узагалі побоювалася будь-яких нових об'єднань зі старими учасниками, особливо коли лідерами могли виступати нащадки комуністичної ідеї чи правонаступники СРСР. Потім ситуація змінювалася за принципом "Точка зрення определяется точкой сидения". Скажімо, країни Центральної та Східної Європи (включаючи країни Балтії) у своїй більшості вже самоідентифікуються швидше як завтрашні учасники західноєвропейської інтеграції, а не як "перехідні країни". Росія формально вже отримала у стосунках з ЄС та США статус країни з ринковою економікою, прийнята до "Великої сімки" (хоча "Великою вісімкою" офіційно вона стане лише років через два, але слово вже сказано). А це, між іншим, група не просто великих країн, а наймогутніших в економічному відношенні. Звісно, Росія за таких політичних досягнень не може вважати себе країною якоїсь там "перехідної економіки". Китай, який практично є країною з "перехідною економікою", з ідеологічних міркувань не визнаватиме цього і не лобюватиме інтереси інших країн (а свої власні він може лобювати і без цих зайвих клопотів). Все йде до того, що років за п'ять уже не буде ніяких країн із перехідною економікою. Інакше кажучи, нам пропонують вибрати один із "двох стратегічних полюсів: інтеграція та участь у глобальних економічних процесах або ж ізоляція та врешті-решт безплідні намагання одержати односторонні переваги у так званій "конкуренції" з іншими країнами".⁴⁹ Отож нам залишатиметься лише вибрати, до якого світу належатиме Україна: до першого чи до третього, бо другого — не дано.

Не слід залишати поза своєю увагою і проблеми реформування самого фонду. Про необхідність реформи МВФ говорять давно. Хоча його реформування триває постійно. Інколи це кардинальні зміни (затверджені рішенням Ради керуючих у січні 1976 року на Ямайці), часом — поточні (створення нових органів керівництва чи програм фінансування). Нинішні пропозиції, що стосуються зміни ролі МВФ у запобіганні міжнародних фінансових криз, теж не є чимось новим. Про необхідність поліпшен-

Етапи співробітництва України з МВФ

Перший етап (1994—1995 рр.). У цей період Україні було надано фінансову допомогу у вигляді системної трансформаційної позики на суму 498.7 млн. СПЗ (763.1 млн. доларів США) для підтримки платіжного балансу.

Другий етап (1995—1998 рр.) Україна отримала від МВФ кредити на загальну суму 1 318.2 млн. СПЗ (1 935 млн. доларів) за трьома річними програмами "Стенд-бай". Головна мета цих кредитів — підтримка курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу.

Третій етап (1998—2002 рр.) Із вересня 1998 р. Україна співпрацює з МВФ за трирічною Програмою розширеного фінансування (EFF — Extended Fund Facility), якою передбачено надання Україні кредиту на загальну суму 2.6 млрд. доларів. У грудні 2000 р. термін дії програми продовжено до вересня 2002 року.

На сьогодні Україна вже отримала у рамках Програми EFF 1 193.0 млн. СПЗ (1 591.0 млн. доларів), які було спрямовано на поповнення валютних резервів Національного банку. Загальна сума заборгованості України за кредитами МВФ за станом на 01.08.2002 р. становила 1 444.2 млн. СПЗ (1 932 млн. доларів).

позов проти МВФ, вважаючи, що помилкова програма фонду щодо подолання наслідків азійської фінансової кризи 1997 року завдала значної шкоди національній економіці.⁴⁷

Дуже важливо, що Україна — не просто позичальник МВФ, а його член. Працівники фонду зазвичай нагадують своїм учасникам (якщо хочете — акціонерам): "Ми — це Ви". Щоб глибше розуміти логіку дій фонду та змінити ставлення його учасників до себе і своїх проблем, необхідно активніше брати участь в обговоренні та прийнятті рішень із питань, які не мають прямого відношення до України. Це потрібно не лише для того, щоб мати змогу розраховувати на чийсь увагу та розуміння, а й для того, щоб справді відчувати себе частиною глобальної економіки з її проблемами, перевагами та пріоритетами. Це, наприклад, добре розуміють наші російські колеги, прямо вказуючи як на один із позитивних результатів співпраці з фондом на те, що "членство в МВФ дало змогу Росії брати участь у

Лише активна позиція може забезпечити необхідну увагу організації, яка щоденно має справу з проблемами усього світу. Скажімо, досвід "Групи двадцяти" міг би слугувати прикладом для створення групи, до повноважень якої входили б питання належної допомоги країнам із перехідною економікою. Але для її створення необхідні чималі політичні зусилля. У створенні лобістської структури країн-реципієнтів не допомагатимуть ні країни-донори, ні інші позичальники фонду та Світового банку: вони не підтримуватимуть бажаних переорієнтувати на себе фінансові потоки.

Потреба у такій лобістській структурі відчувалася із часів масового приєднання до МВФ колишніх соціалістичних країн, оскільки, скажемо прямо, коштів фонду на всіх не вистачає, а країни, що розвиваються, не збиралися і не збираються зменшувати свої вимоги. Це дуже добре відчувається і на зборах МВФ/МБРР, і на таких всесвітніх форумах, як міжнародні конференції з проблем економічного розвитку в Монтерей

⁴⁶ James H. International Cooperation since Bretton Woods. — P. 105.

⁴⁷ Financial Times, August 9, 2002. — P. 2.

⁴⁸ Мировая экономика и международные отношения, № 7, 2002. — С. 47.

⁴⁹ Банківська справа, № 3, 2002. — С. 15.

ня роботи з координації валютної політики окремих країн, підвищення внеску МВФ до глобальної ліквідності, так само, як і про зміну відносин між МВФ, іншими міжнародними фінансовими організаціями та великими приватними банками, а також спеціальні заходи щодо підтримки міжнародної фінансової стабільності експерти говорили ще

Після масового приєднання до МВФ колишніх соціалістичних країн виникла необхідність у створенні лобістської структури, яка б захищала їхні інтереси

принаймні у середині 1980-х років.⁵⁰ І це не залишалося поза увагою радянських фахівців, які прямо вказували на те, що “зароджується така система регулювання, за якої розробка головних заходів у валютно-фінансовій царині є результатом спільних дій урядів, центральних банків, найбільших банківських монополій, а їх запровадження в життя головним чином покладається на приватний сектор. Важливою ланкою цього механізму стає МВФ, який перетворюється на свого роду координатора, каталізатора змін як в політиці окремих держав, так і в діяльності приватного сектору”.⁵¹ Ще більшого значення набув МВФ після переходу країн Східної Європи

Статус країни з перехідною економікою тимчасовий; Україні слід визнати це, до якого світу вона належатиме; до першого чи до третього, бо другого — не дано

та колишнього СРСР до ринкової економіки. Саме ці події дали фонду змогу перетворитися на справді глобальну установу, якою він намагався бути завжди.⁵² У зв'язку із цим не можна не погодитися з думкою, що “Україна має вже достатній досвід співробітництва як із фондом [МВФ — О.Ш.], так і з банком [МБРР — О.Ш.] і, природно, по-

винна займати активну позицію у питанні стосовно напрямів трансформації їх діяльності”.⁵³

Одним із напрямів такого реформування може бути і надання фонду функцій координатора процесу банкрутства держав-боржників. Адже “ніхто нині не розглядає питання про надання внутрішніх кредитів без

латиноамериканських країн і Росії. До речі, свого часу й Україна не залишила це питання поза увагою, тож могла б вона сказати своє “вагоме” слово.

Наприкінці варто нагадати, що, попри все, у перші роки нашої незалежності рекомендації і технічна допомога МВФ зіграли помітну роль у ста-

Керуючий директором Міжнародного валютного фонду Хьорст Келлер (ліворуч) вітає Прем'єр-міністра України Віктора Ющенка на початку переговорів у штаб-квартирі МВФ у Вашингтоні (США) 9 травня 2000 р.

формальної процедури банкрутства. За тією ж логікою слід надавати і кредити іншим державам. Настав час це визнати”.⁵⁴ У листопаді 2001 року перший заступник голови МВФ Е.Крюгер (Anne Krueger) зробила заяву, що фонд планує впорядкувати цей процес. Аналогом у цій справі могла б бути стаття 11 американського закону про банкрутства, хоча офіційний Вашингтон досить прохолодно відреагував на таку ідею.⁵⁵ Проблема ця, в принципі, досить гостра: “Відсутність механізму, який передбачає дії більшості у різних групах кредиторів, є головним джерелом складнощів щодо забезпечення колективних дій”.⁵⁶ Із цієї проблемою кредитори на практиці стикнулися при реструктуризації боргу деяких

новленні вітчизняної економічної думки, у розробці засад економічної політики держави. Як іронічно зауважив із цього приводу колишній міністр фінансів Росії Б. Федоров, “у нас почали цитувати МВФ так само, як колись цитували Карла Маркса”.⁵⁷ Подібна ситуація спостерігалась і в інших країнах, які шойно отримали незалежність. Але із часом політики та економісти цих країн накопичували власний досвід. Партнерами експертів МВФ на переговорах ставали нові фахівці, які часто-густо навчались у тих же університетах, розмовляли тією ж мовою. І це принципово змінило відносини.

Схоже на те, що такі зміни настають і в Україні. Так що десятирічний рубіж співпраці України з Міжнародним валютним фондом спонукає нас не просто до активніших дій, а, швидше, до зміни усієї парадигми наших відносин.

⁵⁰ Problems of International Money, 1972—85. — P. 145.

⁵¹ Горбунов С.В. Международный валютный фонд: противоречия капиталистического валютного регулирования. — С. 17.

⁵² Monetary Stability through International Cooperation. — P. 284.

⁵³ Вісник Національного банку України, № 6, 2002. — С. 53.

⁵⁴ Financial Times, April, 24, 2002. — P. 12.

⁵⁵ Financial Times, April 6, 2002. — P. 2.

⁵⁶ Krueger A. A New Approach To Sovereign Debt Restructuring. — Wash., D.C., 2002. — P. 7.

⁵⁷ James H. International Cooperation since Bretton Woods. — P. 580.

Лада Смахтіна

Юрисконсульт сектору законодавчих ініціатив та адаптації законодавства України до законодавства ЄС юридичного департаменту Національного банку України

Розбудову Європейського Співтовариства було розпочато після Другої світової війни за ініціативою міністра закордонних справ Франції Роберта Шумана, який у своїй декларації від 9 травня 1950 року запропонував план об'єднання вугільної і сталеливарної промисловості країн Європи. Відповідно до Плану Шумана 18 квітня 1951 року країни шістки (Бельгія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург і Нідерланди) підписали в Парижі Договір про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі (Паризька конвенція), який набув чинності 23 липня 1952 року.

25 березня 1957 року країни шістки підписали у Римі важливі установчі договори про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). Ці так звані Римські договори набули чинності 1 січня 1958 року. На засіданні в Страсбурзі (Франція) 9 березня 1958 року відбулася ще одна важлива подія — заснування Європейської Парламентської Асамблеї, першим президентом якої був обраний Роберт Шуман.

Так поступово протягом десятиліть вживалися заходи щодо розбудови європейської спільноти. Але особливо бурхливого розвитку цей процес набув у 90-х роках минулого століття. Саме тоді (7 лютого 1992 року) в Маастрихті (Нідерланди) було підписано Договір про Європейський Союз (набув чинності 1 листопада 1993 року), згідно з яким мали вирішуватися питання валютного союзу, європейського громадянства, спільної зовнішньої політики та політики безпеки, співпраці у сфері правосуддя, внутрішніх справ тощо.

На шляху європейської інтеграції

Досвід минулого століття свідчить, що інтеграційні процеси характерні для сучасної епохи. Це стосується як сфери міждержавних відносин, так і національних економік, що логічно приводить до їх глобалізації.

Активний розвиток регіональних організацій розпочався в 50-х роках ХХ століття спочатку в Західній Європі, а згодом у країнах Латинської Америки, Африки, Азії. Вже можна впевнено стверджувати, що цей процес містить у собі величезні можливості для вирішення політичних і соціально-економічних проблем суб'єктів регіональної інтеграції.

Нині міждержавні об'єднання набули ознак найвищої цивілізованості: вони базуються на основі глибоко обґрунтованої законодавчої бази — особливо в галузі економіки. Продовжуємо публікувати цикл статей, присвячених темі європейської інтеграції.

За ці роки створено Європейський банк реконструкції і розвитку, метою діяльності якого є надання фінансової допомоги країнам Центральної та Східної Європи; засновано Європейський центральний банк — для підтримання стабільності європейської валюти євро та контролю за обсягом валюти, що перебуває в обігу; ратифіковано Шенгенську угоду про скасування прикордонного контролю; підписано Хартію нової Європи; запроваджено єдиний європейський ринок, а також вирішено низку інших актуальних питань інтеграційного спрямування.

Згідно з Хартією основоположних прав Європейського Союзу, ухваленою на саміті ЄС у Ніщі 18 грудня 2000 року, народи Європи, створюючи тісний союз між собою, мали на меті забезпечити мирне майбутнє, засноване на спільних інтересах кожної європейської нації. ЄС послідовно спирається на загальнолюдські цінності: гідність, свободу, рівність і солідарність. Грунтуючись на засадах демократії та верховенства права, в основу своєї практичної діяльності ЄС поставив людину, заснувавши громадянство Європейського Союзу і створивши простір свободи, безпеки та справедливості.

ЄС постійно намагається зберігати і розвивати ці загальнолюдські цінності, водночас поважаючи різноманітність культур і традицій народів Європи, а також національну ідентичність держав-членів та організацію їх органів влади на національному,

регіональному та місцевому рівнях. Із цього приводу Президент Франції Жак Ширак зауважив: "Ідеться не про Сполучені Штати Європи, а про Сполучену Європу Незалежних Держав". ЄС постійно сприяє збалансованому, сталому та всебічному розвитку держав-членів і забезпеченню зокрема вільного руху осіб, товарів, послуг, капіталу.

На 1 січня 1986 року до складу ЄС входило 12 держав-членів: Бельгія, Німеччина, Франція, Італія, Люксембург, Нідерланди, Великобританія, Данія, Ірландія, Греція, Іспанія та Португалія. Із 1 січня 1995 року повноправними членами ЄС стали ще три держави: Австрія, Фінляндія та Швеція, в результаті чого загальна площа території ЄС досягла 3.2 мільйона квадратних кілометрів, а чисельність населення — 376.4 мільйона чоловік.

На сьогоднішні заявки про вступ до ЄС подали ще 13 країн: Туреччина (1987 р.), Кіпр (1990 р.), Угорщина, Польща (обидві — 1994 р.), Румунія, Латвія, Словаччина, Естонія, Литва, Болгарія (усі — 1995 р.), Чехія, Словенія (обидві — 1996 р.) та Мальта (у 1998 році заявку поновлено). Загальна площа території цих країн — кандидатів на вступ до ЄС становить 1.9 мільйона квадратних кілометрів, а чисельність населення — 170 мільйонів чоловік. Таким чином ідеться про розширення найближчим часом ЄС як за територією, так і за населенням у півтора раза. Крім того, ВВП держав — членів ЄС може перевищити ВВП

навіть Сполучених Штатів Америки, а щодо чисельності населення, то вона вже значно більша, ніж у цій супердержаві.

Тому, безумовно, подальше розширення ЄС потребує виважених, ретельних підходів. Із цією метою Рада Європейського Союзу на засіданні в Копенгагені у червні 1993 року визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до ЄС за умови виконання ними вимог за такими критеріями:

— **політичним** (стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство закону, дотримання прав людини та захист прав меншин);

— **економічним** (наявність діючої ринкової економіки та спроможність витримати тиск конкуренції і ринкових сил у межах ЄС);

— **членським** (здатність узяти на себе зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема, визначення принципів політичного, економічного та монетарного об'єднання).

У грудні 1995 року в Мадриді на засіданні Ради Європейського Союзу ці основоположні критерії вступу, які отримали назву копенгагенських, були ще раз підтверджені. Крім того, наголошувалося на важливості перебудови адміністративної структури країни-заявника і створення умов для її поступової гармонійної інтеграції до ЄС.

Очікується, що переговори про приєднання з тими державами-кандидатами, які відповідатимуть вимогам членства у ЄС, завершаться до кінця 2002 року, а в 2004 році вони вже зможуть стати повноправними членами Європейського Союзу.

Однак нинішній процес розширення набагато складніший, ніж попередні, оскільки є значно більшим за масштабами й охоплює не лише економічні аспекти, а й зовнішню політику, внутрішні справи, перебудову адміністративних структур. Складність полягає в досягненні балансу між доцентровими силами інтеграції, якими є спільні інтереси і переваги, та прагненням держав зберегти свій суверенітет і національну самобутність.

Основним засобом фінансового і технічного співробітництва ЄС із вищезазначеними країнами Центральної та Східної Європи щодо надання їм допомоги для здійснення необхідних змін в економічній і політичній сферах у перехідний період перед вступом до ЄС стала започаткована у 1989 році спеціальна програма PHARE, бюджет якої у 1990-х роках перевищив 10 млрд. євро. Згодом, роз-

виваючи програму PHARE, ЄС уклав із державами — кандидатами на вступ до ЄС угоди про асоційоване членство. Головними завданнями цих європейських угод є політичний діалог, вільна торгівля і свобода пересування, економічне співробітництво, фінансова співпраця, співробітництво в питаннях культури.

Надалі, враховуючи позитивний досвід програми PHARE, Рада Європейського Союзу 19 липня 1993 року затвердила ще одну програму — Tacis — для незалежних держав, що виникли після розпаду СРСР (за винятком Литви, Латвії та Естонії, на які поширюється дія програми PHARE), та Монголії. До 1999 року відповідно до програми Tacis на реалізацію проектів у цих країнах було витрачено 4,2 млрд. євро.

Зазначимо, що програма Tacis не передбачає обов'язкового вступу колишніх радянських республік до ЄС, хоча вона відіграє позитивну роль у наданні їм економічної і технічної допомоги.

Наприкінці минулого століття подальшого розвитку набула регіональна політика Європейського Союзу. Починаючи з 1980-х років регіони ЄС постійно намагаються розширити свої права у всіх сферах політичного, економічного, соціального й культурного життя ЄС, що зовсім не перешкоджає європейській інтеграції, оскільки підвищення рівня самостійності регіонів суттєво сприяє досягненню основної мети ЄС — поліпшенню життєвих умов кожного окремого громадянина.

Сучасна регіональна політика ЄС зосереджена на сприянні структурним перебудовам і розвитку відсталіх і депресивних регіонів, боротьбі з безробіттям, особливо серед молоді, та проведенні реформ у сфері спільної аграрної політики. Важливе місце в регіональній політиці ЄС відведено також стимулюванню розвитку підприємництва та забезпеченню охорони довкілля, тому значна увага приділяється можливостям конкретного регіону мобілізувати свій потенціал для всебічного розвитку в місцевих умовах. Вивчення досвіду європейського регіоналізму є актуальним і корисним для нашої країни, беручи до уваги формування принципово нової схеми взаємовідносин між центром і регіонами.

ЄС одразу визнав проголошення незалежності України як одну з найважливіших подій у сучасній історії Європи і висловив переконання, що демократична Україна зможе відігра-

вати значну роль у забезпеченні загальної стабільності на європейському континенті. Тому ЄС у своїй діяльності послідовно підтримує незалежність, територіальну цілісність і суверенітет нашої держави.

Враховуючи те, що наша молода держава географічно розташована у центрі Європи, а також поділяє загальноєвропейські цінності, стратегічний курс України на європейську інтеграцію і вступ до ЄС постає цілком природним і таким, що повністю відповідає національним інтересам. За цих умов не дивно, що Україна першою серед незалежних держав, які виникли після розпаду СРСР, 14 червня 1994 року уклала Угоду про партнерство та співробітництво з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС). Безумовно, укладення УПС сприяло піднесенню міжнародного авторитету нашої держави і, що вкрай важливо, створило необхідну правову основу для взаємовідносин між Україною та європейською спільнотою, оскільки ЄС існує як співтовариство держав, об'єднаних на основі права. І це цілком зрозуміло, адже лише союз, заснований на вільному волевиявленні його членів, може надійно існувати протягом тривалого часу.

Із набуттям чинності УПС із 1 березня 1998 року європейський вибір України набув особливої актуальності. Пріоритетність співробітництва України з ЄС та державами, що входять до його складу, ґрунтується на тому, що саме ЄС відіграватиме провідну роль у забезпеченні економічного і соціального розвитку та політичної стабільності на континенті на довгострокову історичну перспективу.

Однак із різних об'єктивних і суб'єктивних причин процес ратифікації УПС державами — членами ЄС затягнувся майже на чотири роки. Тому цілком слушним стало підписання у червні 1995 року тимчасової угоди між Україною і ЄС, основною метою якої було врегулювання економічних і торговельних питань, що не потребували ратифікації всіма державами — членами ЄС. Таким чином, більшість положень УПС із питань промислового співробітництва та поліпшення умов торгівлі набули чинності трьома роками раніше, ніж інші її розділи. На жаль, можливості, що надала тимчасова угода, не були використані повною мірою і лише через місяць після ратифікації УПС парламентом Португалії (останнім у цьому процесі), тобто з 1 березня 1998 року, почали діяти передбачені цією

угодою механізми співробітництва і політичних консультацій із питань інтеграційних процесів у правовій та економічній сферах.

Основними цілями, передбаченими УПС, є:

— забезпечення політичного діалогу між сторонами, який сприятиме тіснішим політичним відносинам між Україною та ЄС;

— сприяння сталому розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між сторонами;

— створення умов для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного та культурного співробітництва;

— підтримання зусиль України зі зміцнення демократії, розвитку економіки та завершення переходу до ринкової економіки.

УПС проголошено також обопільну прихильність до демократії і ринкової економіки, що дає можливість обом сторонам зміцнювати політичні, економічні і культурні зв'язки на шляху інтеграції та закладати основи для переговорів про зону вільної торгівлі.

УПС укладено на 10 років. По закінченні цього строку її дія автоматично продовжується, якщо Україна або ЄС не захочуть її припинити. Через три роки після набуття УПС чинності (із 1 березня 2001 року) до неї за ініціативою сторін можна вносити необхідні зміни.

В УПС визначено сфери, в яких ЄС і Україна мають наміри розширювати і зміцнювати співробітництво. Це такі галузі промисловості, як космічна, енергетика, інформатика і зв'язок, цивільна ядерна галузь, транспорт, сільське господарство, мале й середнє підприємництво, фінансові послуги, митна справа, боротьба з відмиванням грошей, наука і техніка, освіта та навчання, культура, соціальна сфера та інші.

На сьогодні головним інструментом стратегії України на шляху європейської інтеграції у політичній, торговельній, науковій, освітній і культурній сферах є схвалена указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072 Програма інтеграції України до Європейського Союзу (надалі — Програма). Інші програми та плани політичного, економічного, соціального, науково-технічного і культурного напрямів, розроблені органами виконавчої влади та іншими державними органами всіх рівнів, повністю ґрунтуються на основних цілях цієї загальнодержавної Програми.

Нині вже можна стверджувати, що завдяки проведеній останніми роками

роботи, спрямованій на реалізацію Програми, створено необхідні політико-правові та організаційні передумови, а саме:

— засновано Раду та Комітет з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами, а також Комітет з парламентського співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами;

— розроблено спільну програму імплементації УПС, яка щороку переглядається на підставі даних спільного моніторингу України та ЄС про хід виконання УПС;

— регулярно здійснюються політичні діалоги на найвищому рівні, а також на рівні міністрів і на галузевому рівні державних структур, що відповідають за реалізацію УПС та європейську інтеграцію;

— за затвердженими планами триває робота галузевих підкомітетів Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС;

— розроблено Програму технічної допомоги ЄС Україні;

— налагоджено співробітництво на двосторонній основі Україна — держави-члени ЄС.

У величезному обсязі роботи з реалізації Програми надзвичайно важливими є питання наближення законодавства України, в тому числі й банківського, до законодавства ЄС.

Відповідно до указу Президента України від 30.08.2000 р. № 1033 з метою забезпечення входження України до європейського правового простору, гармонізації законодавства нашої країни з нормами та стандартами ЄС, координації діяльності із цих питань органів державної влади утворена Національна рада з питань адаптації законодавства України до законодавства ЄС на чолі з Президентом України. До складу цієї ради входять керівні працівники Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, профільних міністерств, а також представники найважливіших наукових центрів. Організаційно-технічне забезпечення діяльності Національної Ради покладено на Міністерство юстиції України.

Безумовно, адаптація законодавства України до законодавства ЄС — складний, тривалий та багатовимірний процес. Тільки в статті 51 УПС визначено 17 галузей, в яких повинна бути приблизна адекватність законодавства: це митне законодавство, закони про компанії, банківську справу, бухгалтерський облік, податки, інтелектуальну власність, фінансові

послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, охорону здоров'я та життя людей, навколишнє середовище тощо.

Відповідно до Концепції адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 р. № 1496, цей процес відбувається у три етапи, на кожному з яких має досягатися певний ступінь адекватності у визначених концепцією сферах.

На етапі, що триває нині, визначені такі завдання:

— приведення законодавства України у відповідність до вимог УПС та інших міжнародних договорів, які стосуються співробітництва України та ЄС;

— розвиток законодавства України за визначеними концепцією або Міжвідомчою координаційною радою пріоритетними сферами щодо його поступового зближення із законодавством ЄС;

— перегляд законодавства України у сферах, визначених частиною другою статті 51 УПС, з метою забезпечення його приблизної відповідності законодавству ЄС.

За останні два роки проведено значну роботу щодо адаптації національного законодавства до законодавства ЄС. Нині порядок роботи центральних органів виконавчої влади та інших державних органів з підготовки проектів Законів України, актів Президента України та уряду України з обов'язковим урахуванням основних положень законодавства ЄС чітко визначено тимчасовим регламентом Кабінету Міністрів України. Відповідно до регламенту після розробки проекту нормативно-правового акта, який підлягає адаптації, головний розробник зобов'язаний перевірити проект на його відповідність основним положенням законодавства ЄС і викласти результати перевірки у довідці, яка подається до Міністерства юстиції України разом із проектом нормативно-правового акта і текстами актів законодавства ЄС, що були враховані при його розробці. У разі, якщо проект нормативно-правового акта направлено до Міністерства юстиції України з порушенням зазначеного порядку, останнє зобов'язане повернути його розробнику на доопрацювання. Таким же чином перевіряються усі нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, що направляються ними до Міністерства юстиції України на реєстрацію.

Для проведення цієї складної роботи в центральних органах виконавчої влади створено спеціальні структурні підрозділи, які відповідають за здійснення адаптації законодавства, а також делеговано представників до Міжвідомчої координаційної ради при Міністерстві юстиції України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1998 р. № 852.

Триває напружена робота і в інших напрямках. Питання європейської інтеграції України щорічно розглядаються на найвищому політичному рівні під час самітів Україна — ЄС, у яких беруть участь Президент України, представники держав-членів ЄС та Європейської Комісії.

Відносини України з ЄС продовжують реалізовуватися на основі двосторонніх угод та односторонніх документів, зокрема УПС, Спільної стратегії ЄС щодо України, Програми

інтеграції України до ЄС тощо.

На шляху європейської інтеграції позитивно зарекомендували себе угоди про асоціацію, укладені ЄС, наприклад, із Польщею, Угорщиною, Чехією та Кіпром, метою яких була допомога цим країнам у створенні необхідних передумов для здобуття членства в ЄС. Звичайно, укладення подібної угоди з Україною стало б подальшим логічним кроком до реального здійснення ідеї європейського вибору, який повністю відповідає інтересам українського народу.

Слід також ураховувати й те, що після вступу Польщі, Угорщини Словаччини у найближчі два-три роки до ЄС Україна безпосередньо мержуватиме з Європейським Союзом, у якому діє єдина прикордонна політика. Це докорінно змінить геополітичну ситуацію, і вже нині потребує максимальної активізації наших зусиль у вирішенні актуальних

питань транскордонного співробітництва, митного контролю, боротьби з нелегальною міграцією, відмивання грошей, організованою злочинністю тощо.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що більшість народів "старого світу" зі своєю багатовіковою державністю та історією, незважаючи на всі складності й труднощі, вже увійшли або в найближчі три-п'ять років увійдуть до об'єднаної Європи, забезпечивши собі надійні можливості для подальшого прогресу в усіх сферах життя. Тому не імітована, а реальна і своєчасна реалізація заходів, передбачених Програмою інтеграції України до ЄС, постає перед нашим суспільством найнагальнішим, найважливішим завданням, аби не опинитися осторонь історичного процесу розвитку європейської цивілізації.

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Монети України /

Про введення в обіг пам'ятних монет "Пугач"

Національний банк України, продовжуючи серію "Флора і фауна України", 23 липня 2002 р. ввів у обіг пам'ятні монети "Пугач" номіналами 10 та 2 гривні, присвячені осілюкочовому птаху — пугачу (*Bubo bubo*) — єдиному виду цього роду у фауні України, переважна частина популяції якого зосереджена в основному в західних областях країни. Пугача занесено до Червоної книги України.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Діаметр — 38.61 мм, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, якість виготовлення — "пруф", тираж — 3 000 штук. Гурт монети — рифлений.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено з нейзильберу. Діаметр — 31.0 мм, вага — 12.8 г, якість виготовлення — звичайна, тираж — 30 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монет в обрамленні вінка, утвореного із зображень окремих видів флори і фауни, розміщено малий Державний герб України та написи в чотири рядки: на монеті із срібла — **УКРАЇНА / 10 / ГРИВЕНЬ / 2002**, а також позначення металу і його проби —

Ag 925, вага дорогоцінного металу в чистоті — **31.1**; на монеті з нейзильберу — **УКРАЇНА / 2 / ГРИВНІ / 2002**. На обидві монети нанесено логотип Монетного двору НБУ.

На реверсі монет зображено пугача на дубовій гілці, навколо — кругові написи: **ПУГАЧ** та **ВУВО ВУВО**.

Художник і скульптор — Володимир Дем'яненко.

Пам'ятні монети "Пугач" номіналами 10 та 2 гривні є дійсними платіжними засобами України й обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

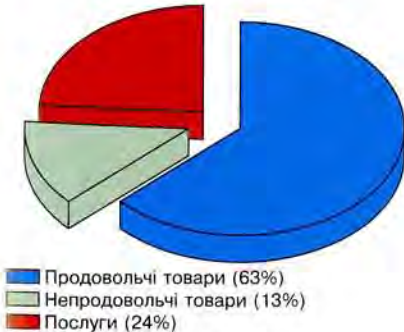
Розвиток цінової ситуації в Україні

Уперше за одинадцять років державної незалежності в Україні спостерігається відносно суттєве зниження індексу споживчих цін. У засобах масової інформації публікуються різні (часом суперечливі) коментарі щодо цього економічного явища та прогнози подальшого розвитку подій. Надаємо слово нашому постійному автору, директору департаменту економічного аналізу, досліджень та прогнозування НБУ О.І.Петрику. Вважаємо за доцільне зауважити, що у статті викладено авторський погляд на нинішню економічну ситуацію в країні, який може відобразити, однак не є офіційною позицією Національного банку України.

За період із січня по липень 2002 р. індекс споживчих цін (ІСЦ) в Україні знизився до рівня 96.7%. На нашу думку, причин цьому є кілька — і економічних, і методологічних. Зупинимось на основних із них.

1. Вага продовольчих товарів у споживчому кошику, який обраховує Держкомстат України, становить понад 60%, тому коливання цін на продукти (сезонні або ті, що виникають у разі позитивних шоків на ринку продукції, спричинених, скажімо, більшим, ніж очікувалося, врожаєм, різким підвищенням пропозиції деяких видів продовольчої продукції тощо) суттєво впливають на загальний індекс цін.¹ При цьому частка витрат

Графік 1. Питома вага компонент у споживчому кошику*

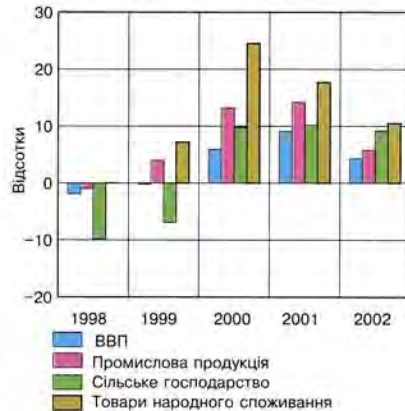
* За експертними оцінками департаменту економічного аналізу, досліджень та прогнозування НБУ.

¹ В економічно розвинутих країнах вага продовольчих товарів у споживчому кошику не перевищує 20%. А для моніторингу індексу інфляції часто використовується базова інфляція (або, як кажуть, ядро інфляції), тобто з кошика індексу цін, який обирається як індикатор інфляції, вилучаються найбільш змінні у ціновому вимірі компоненти (наприклад, продовольчі товари, нафтопродукти).

на виробництво продовольчої продукції в загальній структурі випуску є відносно невеликою.

2. Ще однією важливою причиною можна вважати вагомий урожай минулого року та значне реальне зростання агропромислового сектору (за 2001 рік — на 10.2%, за перше півріччя 2002 року порівняно з відповідним періодом минулого року — на 9.2%). Проаналізувавши зміну цін у першому півріччі цього року за компонентами продовольчих товарів (з урахуванням вагових коефіцієнтів), виявимо, що сумарний внесок у загальний індекс споживчих цін таких чотирьох статей, як “м’ясо та птиця” (−0.7 в. п.), “хліб і хлібобулочні вироби” (−0.2 в. п.), “молоко та молочна продукція” (−0.8 в. п.), “яйця” (−1.5 в. п.) становить 3.2 відсоткового пункту в бік зниження (див. таблицю 1).

Графік 2. Реальні зміни ВВП, виробництва промислової продукції, сільського господарства і товарів народного споживання

3. Стабільний валютний курс суттєво знижує інфляційні очікування.

Олександр Петрик

Директор департаменту економічного аналізу, досліджень та прогнозування Національного банку України.

4. Триває ремонетизація економіки. У зв’язку із цим збільшення обсягу грошової маси (навіть за нижчих порівняно з попередніми роками темпів зростання ВВП) не справляє інфляційного тиску².

5. Падіння зовнішнього попиту на деякі види української продукції при-

Графік 3. Монетизація та інфляція в Україні в 1992–2003 роках

* З урахуванням адміністративного підвищення цін, прогноз.
** Без урахування адміністративного підвищення цін, прогноз.

² Як і попереднього року, в 2002 році основною визначальною рисою монетарного розвитку в Україні є значне збільшення грошової маси за дуже низьких темпів інфляції (в поточному році споживчі ціни навіть знизилися порівняно з початком року), тобто суттєве зростання обсягів реальних грошей в економіці.

Основними факторами впливу на ремонетизацію економіки є:

- незначні інфляційні очікування суб’єктів господарювання, що, як відомо, залежать від довіри до центрального банку, монетарної політики та банківської системи;
- стабільний обмінний курс протягом тривалого періоду, який, окрім прямого впливу на стабільність цін (цін на імпорт), суттєво впливає на інфляційні очікування;
- реальне зростання секторів економіки, яке частково поглинає приріст нових грошей без суттєвого підвищення цін.

Стілка ремонетизація (у річному обчисленні), супроводжувана зниженням темпів інфляції, спостерігається в Україні з 1996 року (із часу проведення грошової реформи).

Таблиця 1. Аналіз внеску компонент споживчого кошика в зміну індексу споживчих цін

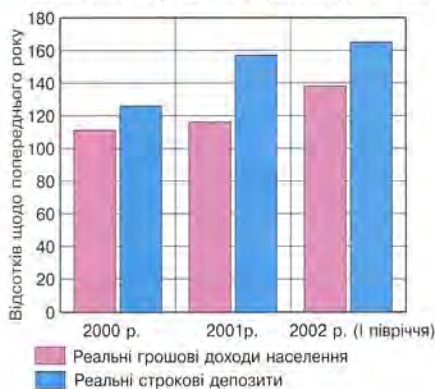
Компоненти	2002 рік (січень – червень)						2001 рік (січень – червень)						Внесок, за місяцями у 2001 році							
	Із початку року	Ковзане за 12 місяців	Діапазон коливань	Внесок в ІСЦ за період	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Із початку року	Ковзане за 12 місяців	Діапазон коливань	Внесок в ІСЦ за період	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Індекс споживчих цін	98.2	98.9	3.2	-1.8	1.00	-1.40	-0.70	1.40	-0.30	-1.80	105.31	111.64	1.10	5.31	1.50	0.60	0.60	1.50	0.40	0.60
Продовольчі товари	97.0	97.6	5.4	-1.9	0.95	-1.33	-0.63	1.40	-0.19	-2.03	107.30	115.30	1.60	4.63	1.27	0.51	0.51	1.40	0.38	0.44
М'ясо та птиця	92.2	95.4	2.1	-0.7	-0.08	-0.22	-0.13	-0.04	-0.08	-0.12	125.43	161.38	1.60	2.16	0.34	0.35	0.25	0.38	0.36	0.28
Хліб і хлібобулочні вироби	97.7	89.8	1.5	-0.2	-0.01	-0.09	-0.04	-0.01	0.00	0.01	101.51	102.31	1.00	0.10	0.01	0.00	0.01	0.07	0.02	0.00
Молоко та молочна продукція	87.4	100.8	7.5	-0.8	0.11	-0.05	-0.13	-0.22	-0.34	-0.17	92.74	113.01	6.70	-0.44	0.15	0.08	-0.11	-0.07	-0.23	-0.25
Інші продукти	96.4	79.5	16.8	-0.2	-0.47	0.13	0.18	0.00	0.27	-0.23	123.78	145.18	9.02	1.05	0.04	0.16	0.16	0.10	0.44	0.08
Яйця	59.9	75.7	27.8	-1.5	-0.01	-0.94	-0.45	0.07	-0.19	-0.16	77.80	124.30	31.50	-0.81	0.03	-0.73	-0.09	0.18	-0.56	0.42
Фрукти	108.1	105.5	17.2	0.2	0.15	0.01	0.09	0.24	0.00	-0.24	130.73	129.63	9.20	0.87	0.19	0.16	0.14	0.19	0.17	-0.06
Ковбасні вироби і колбасності	98.5	101.1	1.0	0.0	0.01	-0.02	-0.01	-0.01	0.00	-0.01	115.95	136.35	2.20	0.44	0.11	0.09	0.05	0.04	0.07	0.06
Олія	99.1	124.6	4.9	0.0	0.09	0.00	-0.04	-0.03	-0.03	-0.01	113.43	111.36	4.30	0.37	-0.01	0.03	0.11	0.10	0.08	0.04
Овочі	146.4	106.6	73.3	1.2	0.58	-0.03	0.07	1.25	0.17	-0.66	138.01	93.51	17.70	0.99	0.24	0.19	-0.08	0.39	0.16	-0.02
Кондитерські вироби	100.2	100.9	0.3	0.0	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	101.91	107.43	0.30	0.05	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
Цукор	109.0	97.2	5.5	0.2	0.01	0.02	-0.01	0.13	0.07	0.01	107.69	103.96	3.50	0.20	0.06	0.08	0.06	0.01	-0.01	0.01
Картопля	94.6	67.5	34.1	-0.1	0.45	-0.07	-0.09	0.04	0.01	-0.39	95.12	36.42	4.50	-0.12	0.02	0.02	0.00	-0.04	-0.09	-0.05
Риба і морепродукти	99.7	106.8	5.4	0.0	0.08	-0.02	-0.05	-0.02	0.00	0.01	111.57	130.20	3.20	0.27	0.09	0.08	0.03	0.03	0.01	0.02
Алкогольні напої	100.9	103.1	0.3	0.0	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	102.52	115.75	0.70	0.05	0.02	0.01	0.00	0.01	0.01	0.01
Тютюнові вироби	99.7	99.5	0.4	0.0	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	99.00	99.90	0.50	-0.02	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.01	0.00
Крупи та бобові	101.1	93.7	1.7	0.0	-0.01	-0.01	0.00	0.02	0.01	0.01	92.35	80.00	1.30	-0.14	-0.03	-0.04	-0.03	-0.02	-0.01	-0.02
Маргарінова та майонезна продукція	99.9	105.8	2.3	0.0	0.02	0.00	0.00	0.00	-0.01	-0.01	102.31	104.34	1.80	0.04	0.00	0.00	0.00	0.03	0.01	0.00
Масло вершкове	95.4	100.4	7.0	-0.1	0.05	0.00	-0.01	-0.02	-0.04	-0.05	90.88	105.64	4.70	-0.13	0.01	0.00	-0.01	-0.02	-0.05	-0.06
Макаронні вироби	97.1	93.7	0.4	0.0	-0.01	-0.01	-0.01	0.00	-0.01	0.00	99.50	101.48	0.70	-0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Борошно	94.5	79.5	1.2	0.0	-0.01	-0.01	-0.01	-0.01	-0.01	0.00	101.40	98.43	0.90	0.01	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.01
Чай	100.6	101.1	0.3	0.0	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	101.41	104.07	0.40	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Безалкогольні напої	100.7	102.3	0.2	0.0	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	101.21	105.52	0.30	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Кава	99.4	98.6	0.2	0.0	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	100.00	102.01	0.40	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Сир м'який	93.7	95.2	3.6	0.0	0.00	0.00	0.00	-0.01	-0.01	-0.01	106.58	112.97	5.30	0.03	0.02	0.01	0.01	0.01	0.00	-0.01
Платні послуги	100.3	102.8	0.9	0.1	0.05	0.00	0.00	0.00	-0.09	0.12	102.73	105.95	0.80	0.63	0.23	0.07	0.07	0.07	0.05	0.14
Непродовольчі товари	100.9	100.8	1.1	0.1	0.00	0.01	-0.03	0.00	0.01	0.12	100.30	103.96	0.10	0.04	0.01	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00

звело до додаткової пропозиції цих товарів на внутрішньому ринку і відповідно вплинуло на рівень цін на них.

6. Серед основних причин зниження індексу споживчих цін — і зростаюча нерівність у розподілі доходів (див. додаток “Розподіл доходів населення в Україні”). Незважаючи на суттєве збільшення за останні 2.5 року реальних доходів населення його купівельна спроможність здебільшого дуже низька (однією з причин є нерівність розподілу доходів). Доходи більшості населення істотно не зростають, а меншість, що має великі доходи, як правило, використовує їх не на споживчому ринку, а для купівлі нерухомості, предметів розкошу, будівництва, заощаджень тощо.

Однак стверджувати, що дефляція

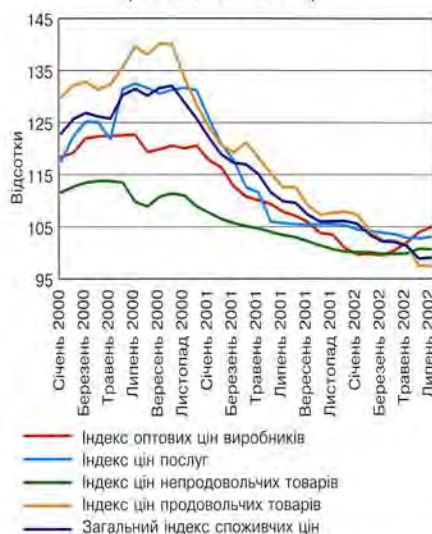
Графік 4. Реальні грошові доходи населення та реальні строкові депозити

посилюється, а тим більше прогнозувати таку тенденцію до кінця року передчасно. Адже прискорилося зростання індексу цін виробників промислової продукції — за 7 місяців по-

точного року він досягнув рівня 105.4%, тоді як за весь 2001 рік зна-

Графік 5. Інфляція та компоненти (12-місячні плинні)

чення цього показника становило лише 100.9%.

Тому нині є підстави говорити (за винятком розвитку цінової ситуації на продовольчому ринку) про певне відновлення інфляційного процесу.

За нашими оцінками, по закінченні дії фактора сезонності, можливого впливу на споживчі ціни внаслідок підвищення цін **виробників**, зростання цін **імпортованих** товарів, що визначаються в євро та інших валютах, які останнім часом значно зміцнилися відносно долара США, адміністративного підвищення цін з боку уряду на низку статей за споживчими послугами, восени 2002 року можна очікувати **прискорення зростання загальної індексу споживчих цін**, яке в цілому за рік (грудень до грудня) може стано-

вити 3—5%³.

Наявні нині бюджетні проблеми⁴, заяви окремих представників уряду в мас-медіа про можливість значної грошової емісії теж певною мірою стимулюватимуть інфляційні очікування.

З урахуванням викладеного вище **зниження загального індексу споживчих цін за період із початку 2002 року не дає підстав у даний момент для суттєвого перегляду монетарної політики у бік пом'якшення та змін у курсовій політиці**.

Велика частка продовольчих товарів у споживчому кошику в Україні, які потенційно залежать від значного впливу сезонних факторів як у бік збільшення, так і в бік зменшення, **потребує орієнтації монетарної політики не на оперативне реагування на короткострокові зміни цінової ситуації на продовольчому ринку, а на підтримання загальної цінової стабільності (з урахуванням також індексу оптових цін) у довгостроковій перспективі**.

³ Розрахунки, виконані за допомогою експериментальної покомпонентної моделі, свідчать, що за наявної тенденції зростання грошових агрегатів можна очікувати зростання цін за рік на 3—5% з урахуванням запровадження низки заходів щодо підвищення цін на такі види послуг: електроенергія — 17—20%, газ — 50%, житлово-комунальні послуги 5—10%, проїзд — 10%, міжміський зв'язок — 40% (згідно з оцінкою Міністерства економіки та Міністерства з питань європейської інтеграції України). Темпи зростання грошових агрегатів у 2002 році (особливо якщо вони зберуться в другій половині року) справлятимуть значний вплив на інфляційні процеси і в 2003 році.

⁴ За перші сім місяців поточного року дохідна частина державного бюджету, за попередніми оцінками, дорівнювала 23 631.4 млн. гривень, тобто 95.3% від запланованої суми. Надходження від приватизації за 7 місяців 2002 р. становили 440 млн. грн. Надходження в держбюджет від приватизації за січень — червень — 385.4 млн. грн., у тому числі в загальний фонд бюджету — 365.2 млн. грн. За оцінкою Фонду державного майна, доходи від приватизації до кінця 2002 р. можуть досягти лише 1 млрд. грн. замість 5.6 млрд. грн., передбачених для фінансування дефіциту бюджету.

Розподіл доходів населення в Україні

Протягом усього періоду державної незалежності України на загальну макроекономічну ситуацію негативно впливала тенденція до різкої поляризації в розподілі грошових доходів населення. Зрушення на краше, які відобразилися в позитивній динаміці реальних доходів в умовах економічного зростання (починаючи з 2000 р. і до цього часу), торкнулися в основному вузького прошарку з відносно високим рівнем доходів.

Середньодушовий сукупний дохід третини населення України в 1998 році не досягав вартості офіційно встановленої межі малообезпече-

ності, а у 80% населення був нижчим від рівня середньої номінальної заробітної плати. Завдяки позитивній динаміці реальних грошових доходів у 2000—2001 рр. (темпи зростання прискорилися з 9.5% до 11.8% порівняно з падінням на 7.5% в 1999 р.) частка домогосподарств із рівнем середньодушових грошових витрат, нижчим від межі малообезпеченості, зменшилася з 55.7% у 1999 р. до 38.2% у 2000 р. (див. графік 6). Проте вона ще залишалася значною.

Зубожіння більшості населення призвело до змін у структурі використання доходів. За даними Держком-

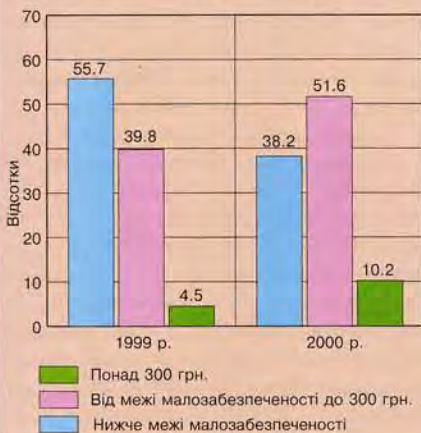
стату України за 2000 рік, більше половини (65%) доходу було витрачено на продукти харчування (див. графік 7).

У країнах із розвинутою ринковою економікою витрати населення на харчування не перевищують 15% доходів, в Україні ж 1985 року цей показник становив 36.6, 1993-го — 37.4, а 2000-го — 65.0%.

Ускладнюється в нашій країні і проблема, пов'язана з поляризацією у розподілі доходів. У країнах із перехідною економікою нерівномірність у розподілі доходів на початку перетворення була однією з

найнижчих у світі. Під час перехідного процесу вона стабільно зростала, причому в деяких країнах (зокрема, у Вірменії, Киргизстані,

Графік 6. Розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових грошових витрат у 1999–2000 рр.

Молдові, Грузії, Росії, Таджикистані та Україні) це зростання було дуже різким (див. графік 8).

Джині-коефіцієнт (він використовується як стандартний показник для оцінки нерівномірності розподілу доходів населення) у зазначених країнах майже вдвічі перевищує рівень, який у них був до початку перехідного процесу. А рівень нерівномірності в розподілі доходів в Україні нині оцінюється як один із найвищих у світі. Збільшення нерівномірності в розподілі доходів, з одного боку, є неминучим наслідком реформ та лібералізації, ре-

Графік 7. Структура сукупних витрат домогосподарств України у 2000 році

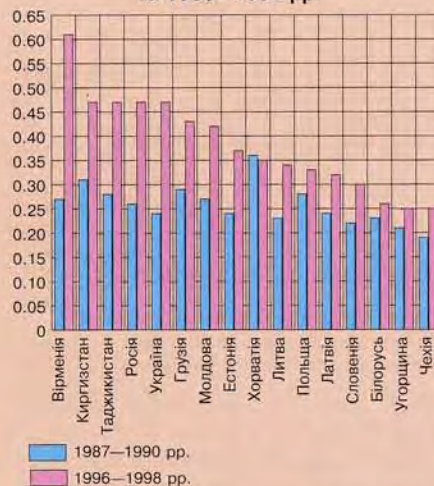

алізації певними прошарками населення переваг в отриманні доходів унаслідок вищої кваліфікації та рівня освіти, ступеня ризику та підприємництва у професійній діяльності, а з другого — наслідком гальмування структурних реформ,

захисту монополістичних інтересів окремих олігархічних кіл на шкоду загальносуспільним інтересам, доволі поширеної корупції.

Руйнівні для економіки України наслідки зазначених вище негативних

Графік 8. Динаміка коефіцієнта Джині в окремих країнах із перехідною економікою за період 1987–1990 рр. та 1996–1998 рр.

явищ полягають, зокрема, в тому, що нестача достатніх коштів у населення якщо не зводить нанівець, то суттєво обмежує можливість використання внутрішніх заощаджень як інвестицій в економіку та джерела економічного зростання. Накопичення заощаджень і спрямування їх як інвестицій на поповнення основно-

го капіталу означає відвернення ресурсів від виробництва товарів для поточного споживання. Якщо життєвий рівень населення впритул наближається до прожиткового мінімуму, таке відвернення практично неможливе. У кращому випадку можливий перерозподіл лише незначної частки ресурсів на користь нагромадження основного капіталу. Така ситуація часто описується як "зачароване коло зубожіння": через те, що країна має низький рівень основного капіталу на душу населення, вона бідна, а оскільки вона бідна, то може з метою нагромадження основного капіталу відволікати від виробництва товарів для безпосереднього споживання лише незначну частину ресурсів.

З іншого боку, порівняно низький рівень доходу і заробітної плати може дати Україні певні переваги, оскільки за інших рівних умов це робить українську продукцію конкурентоспроможнішою, а рентабельність виробництва — вищою. Це може посилити приплив іноземних інвестицій, адже в інших країнах із перехідною економікою — потенційних конкурентів України на світових ринках — нині більші витрати на оплату робочої сили. Викладене вище обумовлює потребу в реалізації інноваційної моделі розвитку, яка ґрунтується на зростанні продуктивності праці.

Головний офіс Укрсоцбанку. Київ.

Ринок державних цінних паперів України у липні 2002 року

Результати аукціонів із первинного розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених у липні 2002 року

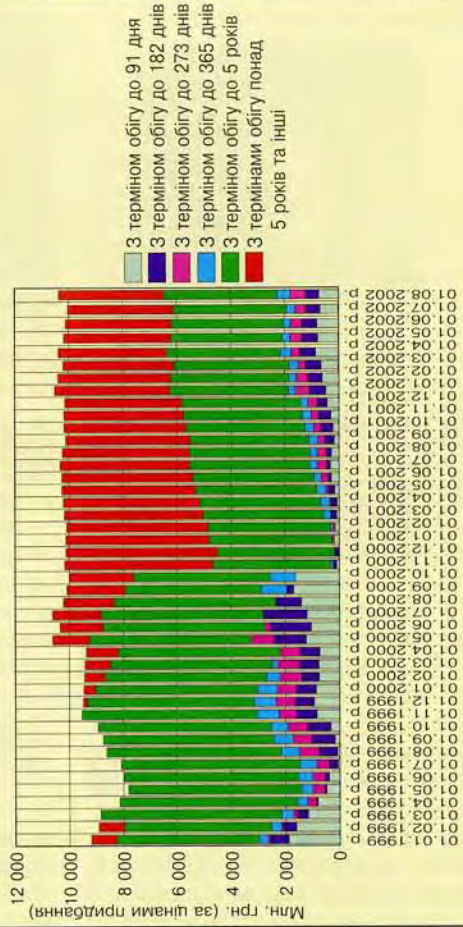
Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція					Результати аукціону				
		Виставлено облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Проголошена ставка дохідності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відсічна дохідність, %	Середньо-зважена дохідність, %		
65	03.07.2002 р.	15 000	1 000	—	23.10.2002 р.	15 000	14 518,95	10,65	10,65		
66	03.07.2002 р.	15 000	1 000	—	13.11.2002 р.	15 000	14 414,25	11,00	11,00		
67	03.07.2002 р.	15 000	1 000	—	22.01.2003 р.	15 000	14 020,75	12,40	12,39		
68	03.07.2002 р.	—	1 000	—	02.07.2003 р.	5 005	4 372,78	14,30	14,30		
69	10.07.2002 р.	15 000	1 000	—	30.10.2002 р.	30 000	29 112,30	9,80	9,80		
70	10.07.2002 р.	15 000	1 000	—	20.11.2002 р.	40 000	38 540,40	10,25	10,25		
71	10.07.2002 р.	15 000	1 000	—	12.02.2003 р.	16 536	15 423,41	12,00	11,97		
72	11.07.2002 р.	—	1 000	—	09.04.2003 р.	196 888	179 526,42	12,80	12,80		
73	11.07.2002 р.	—	1 000	—	02.07.2003 р.	169 951	149 934,17	13,50	13,50		
74	12.07.2002 р.	—	1 000	—	23.04.2003 р.	0	—	0,00	0,00		
75	12.07.2002 р.	—	1 000	—	14.05.2003 р.	22 287	20 000,35	13,45	13,45		
76	12.07.2002 р.	—	1 000	14,00	07.01.2004 р.	80 000	79 892,80	14,00	14,00		
77	12.07.2002 р.	—	1 000	—	23.04.2003 р.	10 000	9 047,40	13,30	13,30		
78	12.07.2002 р.	—	1 000	—	21.05.2003 р.	0	—	0,00	0,00		
79	12.07.2002 р.	—	1 000	14,00	07.01.2004 р.	0	—	0,00	0,00		
80	17.07.2002 р.	5 000	1 000	—	16.07.2003 р.	0	—	0,00	0,00		
81	17.07.2002 р.	—	1 000	13,00	14.01.2004 р.	0	—	0,00	0,00		
82	17.07.2002 р.	—	1 000	14,00	14.07.2004 р.	0	—	0,00	0,00		
83	24.07.2002 р.	5 000	1 000	—	23.07.2003 р.	3 506	3 126,65	12,00	12,00		
84	24.07.2002 р.	—	1 000	13,50	21.01.2004 р.	25 000	24 949,00	13,50	13,50		
85	24.07.2002 р.	—	1 000	14,00	21.07.2004 р.	0	—	0,00	0,00		
86	31.07.2002 р.	5 000	1 000	—	30.07.2003 р.	141	129,24	9,00	9,00		
87	31.07.2002 р.	—	1 000	12,00	28.07.2004 р.	0	—	0,00	0,00		
Разом		X	X	X		644 314	597 008,87	X	X		

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за січень — липень 2002 року*

Період	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	52 238	49 878,43
Лютий	30 950	29 352,71
Березень	315 162	300 004,03
I квартал	398 350	379 235,17
Квітень	165 000	155 534,35
Травень	115 000	109 711,24
Червень	114 000	104 350,93
II квартал	394 000	369 596,52
I півріччя	792 350	748 831,69
Липень	644 314	597 008,87
Серпень		
Вересень		
III квартал	644 314	597 008,87
Жовтень		
Листопад		
Грудень		
IV квартал	0	0,00
Усього з початку року	1 436 664	1 345 840,56

*За станом на 01.08.2002 р.

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу (на 1 серпня 2002 року)

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Світлана Петрова

Головний економіст департаменту бухгалтерського обліку Національного банку України

Як оприбутковується придбання основних засобів і нематеріальних активів за іноземну валюту?

Якщо банк купує основні засоби за іноземну валюту із відстрочкою платежу, то вони оприбутковуються на дату купівлі (дату визнання активів) за первісною вартістю. Скільки б років не минуло із того часу, первісна вартість у зв'язку зі зміною курсів чи відсотків за кредит не збільшується. Керуватися слід пунктом 5 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 "Вплив змін валютних курсів", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193 (zareestrowane у Міністерстві юстиції України 17.08.2000 р. за № 515/4736), де зазначено таке:

1. Первісне визнання (купили та оприбутковуємо) — на дату здійснення операції (дата визнання активів).

2. Аванс (попередня оплата) — курс на дату оплати авансу банком.

3. Аванс (банку попередня оплата) — курс на дату отримання авансу.

Якщо отримали товарно-матеріальні цінності, а потім сплачуємо за них кошти (така операція не передбачена в П(с)БО 21), у практичній роботі можна керуватися пунктом 1 зазначеного вище положення (первісне визнання), тобто оприбутковувати їх на дату визнання активів.

Як обліковуються необоротні матеріальні активи?

Придбані необоротні матеріальні активи обліковуються за рахунками 4400 "Основні засоби" та 4500 "Інші необоротні матеріальні активи" з дати їх придбання незалежно

За яких обставин використовуються акти приймання/передавання?

Якщо оприбутковуються малоцінні необоротні матеріальні активи, можна використати акти приймання/передавання, розроблені банком самостійно, але з урахуванням усіх необхідних реквізитів.

Як ведеться облік рекламних щитів?

Рекламні щити обліковуються в загальному порядку, причому залежно від терміну корисного використання, а не від їх вартості (пункт 4 П(с)БО 7 "Основні засоби"). Витрати на щити з передбачуваним терміном використання не більше одного року слід відносити на рахунок 7455 "Витрати на маркетинг та рекламу" й обліковувати їх на розсуд банку за рахунками восьмого класу "Управлінський облік" Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України. Щити, термін корисного використання яких перевищує один рік, необхідно обліковувати на рахунок 4400 "Основні засоби" або 4500 "Інші необоротні матеріальні активи" у тому разі, якщо згідно з обліковою політикою банку рекламні щити за вартісними ознаками належать до групи "Малоцінні необоротні матеріальні активи".

Які терміни та порядок переоцінки необоротних матеріальних і нематеріальних активів?

Терміни та порядок проведення переоцінки необоротних матеріальних і нематеріальних активів банк визначає самостійно, враховуючи вимоги нормативних актів Національного банку України та чинного законодавства, зокрема Закону "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні". Банк має зробити переоцінку до кінця року та в терміни, передбачені чинним законодавством, з метою надання реаль-

ної фінансової звітності на дату складання звітного балансу.

Об'єкти, що входять до однієї групи основних засобів, переоцінюються одночасно, аби запобігти вибірковій переоцінці активів та включенню у фінансові звіти сум, які становлять змішані витрати і вартості на різні дати. Проте група активів може переоцінюватися і на безперервній основі за умови, що переоцінка групи активів завершується за короткий проміжок часу і всі подальші переоцінки відбуваються вчасно.

Як провести переоцінку об'єктів основних засобів, якщо їх залишкова вартість дорівнює нулю?

Змінами до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", внесеними 30.11.2000 р., передбачено переоцінку (дооцінку) об'єктів основних засобів, залишкова вартість яких дорівнює нулю. Їх переоцінена залишкова вартість визначається додаванням справедливої вартості цього об'єкта до його первісної (переоціненої) вартості без зміни суми зносу об'єкта.

Як обліковувати вибуття основних засобів, які раніше були переоцінені?

При вибутті об'єктів основних засобів, які раніше були переоцінені, різниця між сумою (перевищення) попередніх дооцінок і сумою попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу. Здійснюється таке проведення: дебет рахунку 5100 "Результати переоцінки основних засобів"; кредит рахунку 5040 "Прибуток чи збиток минулого року, що очікує затвердження".

Як обліковується майно за рахунком 3409 "Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя"?

Якщо звернення стягнення на предмет застави проводиться згідно з угодою застави (за якою визначено

умови та порядок набуття заставодержателем права власності на заставлене майно) або якщо аукціон не відбувся, то банк здійснює таке проведення: дебет рахунку 3409 "Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя"; кредит рахунків: позичковий рахунок (інші рахунки з обліку заборгованості), процентні доходи (інші доходи), кореспондентський рахунок (рахунок заставодавця на суму перевищення розміру забезпечених цією заставою вимог банку); одночасно проводять дебет рахунків: 9500 "Застава, за якої предмет застави залишається у заставодавця", 9501 "Застава, за якої предмет застави передається на зберігання заставодержателю", 9502 "Застава, за якої предмет застави передається третім особам"; кредит рахунку 990 "Контррахунки для рахунків розділів 90-95". Амортизація на це майно не нараховується. Згідно зі статтею 48 Закону України "Про банки і банківську діяльність" банк може мати у власності нерухоме майно, набуто ним, аби запобігти збиткам, за умови, що таке майно буде відчужене банком протягом одного року з моменту набуття права власності на нього.

Як вести облік муляжів злитків банківських металів?

Витрати, пов'язані з виготовленням муляжів злитків банківських металів (для подальшого їх використання як рекламного засобу) відображають за рахунком 7455 "Витрати на маркетинг та рекламу".

Отримані муляжі злитків банк обліковує за позабалансовим рахунком 9819 "Інші цінності і документи".

Клієнт банку користується індивідуальним сейфом. Як це відображається у бухгалтерському обліку?

Порядок зберігання установами банків цінностей і документів клієнтів банку в індивідуальних сейфах викладено в розділі 5-а змін до "Інструкції № 1 з організації емісійно-касової роботи в установах банків України", затверджених постановою Правління Національного банку від 01.08.2001 р. за № 309 (зареєстровані у Міністерстві юстиції 29.08.2001 р. за № 758/5949). Ця послуга оформляється договором про зберігання цінностей і документів, у якому мають бути передбачені умови, викладені в пункті 308.5 зазначених вище змін. Оскільки надання сейфа є банківською послугою, доходи від цієї операції слід відображати за рахунком 6119 "Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами".

Облік коштів, отриманих від клієнтів на основі договору як заставну плату вартості ключів при індивідуальному наймі сейфів, належить здійснювати за рахунком 2909 "Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку".

Як вести облік операцій, пов'язаних із придбанням ком-

плектів системи шифрування цифрового підпису?

Умови до системи та особливості розрахунків у електронних системах типу "Клієнт — банк" викладено в Інструкції "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті", затвердженій постановою Правління Національного банку від 20.03.2001 р. № 135 (зареєстрована у Міністерстві юстиції України 25.04.2001 р. за № 368/5559).

Облік операцій, пов'язаних із придбанням комплектів системи шифрування цифрового підпису здійснюється у порядку, передбаченому для обліку нематеріальних активів "Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів комерційних банків України", затвердженою постановою Правління Національного банку 11.12.2000 р. № 475 (зареєстрована в Міністерстві юстиції України 28.12.2000 р. за № 960/5181).

Як обліковуються витрати на оперативний лізинг (оренду)?

Витрати на оперативний лізинг (оренду) — лізингові (орендні) платежі лізингоодержувача — обліковуються за рахунком 7395 "Витрати на оперативний лізинг (оренду)".

Витрати на утримання (ремонт тощо) основних засобів, отриманих в оперативний та фінансовий лізинг (оренду) обліковуються за рахунком 7421 "Витрати на утримання основних засобів, що отримані в лізинг (оренду)".

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за липень 2002 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 болгарських левів	265.2728
2	986 BRL	100 бразильських реалів	190.2463
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	92.1093
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	4.4667
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.4902
6	381 GEL	100 грузинських ларі	240.2487
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	68.3185
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	115.0308
9	218 ECS	1000 еквадорських сукре	5328.8000
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	107.3273
11	356 INR	1000 індійських рупій	108.9734
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	3.0450
13	368 IQD	100 іракських динарів	1713.4405
14	417 KGS	100 киргизських сомів	11.4553
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1759.2605
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.5203
17	434 LYD	100 лівійських динарів	419.9543

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
18	470 MTL	100 мальтійських лір	1266.0687
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	53.5020
20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	48.2244
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	264.7581
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.8688
23	604 PEN	100 перуанських нових сол	152.0212
24	408 KPW	100 північнокорейських вон	242.2182
25	642 ROL	10000 румунських левів	1.5962
26	682 SAR	100 саудівських ріялів	142.0862
27	760 SYP	100 сирійських фунтів	10.3673
28	705 SIT	100 словенських толарів	2.3367
29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	15.7410
30	991 TJS	1 сомоні Республіки Таджикистан	1.9706
31	952 XOF	1000 франків КФА	7.8722
32	152 CLP	1000 чилійських песо	7.6806
33	191 HRK	100 хорватських кун	70.4607
34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	64.3800
35	255	100 доларів США за розр. із Індією	426.3040

* Курс встановлено з 01.07.2002 року. На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти						
			01.07.2002 р.	02.07.2002 р.	03.07.2002 р.	04.07.2002 р.	05.07.2002 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	300.3450	299.0004	298.4953	297.3620	296.2798	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	810.3735	816.5774	815.0612	811.6440	813.3606	
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.9410	10.9413	10.9413	10.9413	10.9413	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0296	0.0295	0.0295	0.0294	0.0294	
5	208 DKK	100 датських крон	70.4758	71.1171	70.5743	70.1583	70.2338	
6	840 USD	100 доларів США	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	
7	233 EEK	100 естонських крон	33.4578	33.7609	33.5055	33.3080	33.3420	
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.0823	6.1502	6.1366	6.1559	6.1549	
9	124 CAD	100 канадських доларів	352.6686	351.2260	348.7542	348.7631	347.9090	
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.4806	3.4795	3.4795	3.4795	3.4795	
11	428 LVL	100 латвійських латів	879.3399	882.2517	883.7148	880.7934	880.7934	
12	440 LTL	100 литовських літів	151.9172	153.5058	151.6923	150.9148	150.6971	
13	498 MDL	100 молдовських лейв	38.4030	38.4579	38.4904	38.5221	38.5385	
14	578 NOK	100 норвезьких крон	70.7625	71.2495	71.2922	70.9878	71.2447	
15	985 PLN	100 польських злотих	131.6819	131.8237	132.5832	130.0259	129.3103	
16	810 RUR	10 російських рублів	1.6950	1.6917	1.6910	1.6910	1.6910	
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	301.5040	301.6985	300.5316	300.8640	301.4153	
18	703 SKK	100 словацьких крон	11.9018	12.0304	11.9085	11.7906	11.7461	
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0334	0.0337	0.0331	0.0326	0.0328	
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	21.4155	21.6378	21.4574	21.2587	20.9893	
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.7105	0.7079	0.7079	0.7079	0.7079	
23	203 CZK	100 чеських крон	17.6085	18.0578	17.8814	17.7397	17.7403	
24	752 SEK	100 шведських крон	57.6950	58.1831	57.9657	57.0862	57.1495	
25	756 CHF	100 швейцарських франків	355.5912	359.3741	357.5308	356.4683	356.1993	
26	392 JPY	1000 японських єн	44.3382	44.4949	44.2365	44.3764	44.4142	
27	978 EUR	100 євро	523.5013	528.2439	524.2473	521.1566	521.6895	
28	960 XDR	100 СПЗ	708.9781	705.7004	703.5305	702.9161	702.9161	
			16.07.2002 р.	17.07.2002 р.	18.07.2002 р.	19.07.2002 р.	20.07.2002 р.	21.07.2002 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	299.4332	298.9075	295.5908	294.0854	295.9116	295.9116
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	832.9314	838.2224	833.7849	833.8063	840.8399	840.8399
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.9255	10.9203	10.9203	10.9203	10.9203	10.9203
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0293	0.0293	0.0293	0.0293	0.0293	0.0293
5	208 DKK	100 датських крон	71.9028	72.6426	72.1810	72.1147	72.7525	72.7525
6	840 USD	100 доларів США	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800
7	233 EEK	100 естонських крон	34.1390	34.4898	34.2752	34.2548	34.5545	34.5545
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.2665	6.3503	6.3700	6.3602	6.3870	6.3870
9	124 CAD	100 канадських доларів	347.5108	346.5054	345.7262	345.7429	347.4009	347.4009
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.4681	3.4681	3.4681	3.4681	3.4681	3.4681
11	428 LVL	100 латвійських латів	886.6556	889.6160	894.0940	895.5966	895.5966	895.5966
12	440 LTL	100 литовських літів	153.7450	155.4039	155.7355	155.3043	156.7801	156.7801
13	498 MDL	100 молдовських лейв	38.8442	38.8623	38.9211	38.9461	38.9746	38.9746
14	578 NOK	100 норвезьких крон	72.6055	73.1974	72.6927	72.6149	72.6889	72.6889
15	985 PLN	100 польських злотих	127.3535	127.7272	129.7519	131.4201	131.8780	131.8780
16	810 RUR	10 російських рублів	1.6920	1.6929	1.6896	1.6896	1.6899	1.6899
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	306.4243	307.1764	306.2417	305.7100	307.7177	307.7177
18	703 SKK	100 словацьких крон	11.9866	12.0686	11.9775	11.9920	12.0807	12.0807
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0315	0.0314	0.0321	0.0320	0.0319	0.0319
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	21.6653	21.7995	21.7677	21.8898	22.0858	22.0858
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.7059	0.7039	0.7039	0.7039	0.7039	0.7039
23	203 CZK	100 чеських крон	18.1934	18.2900	18.0490	18.0298	18.0238	18.0238
24	752 SEK	100 шведських крон	57.8094	58.0017	57.5209	57.7679	57.7227	57.7227
25	756 CHF	100 швейцарських франків	363.5218	367.7326	365.8188	366.0502	369.4295	369.4295
26	392 JPY	1000 японських єн	45.9610	46.0529	45.6845	45.5370	45.9198	45.9198
27	978 EUR	100 євро	534.1589	539.6476	536.2904	535.9707	540.6600	540.6600
28	960 XDR	100 СПЗ	712.1617	716.6402	714.2455	713.4900	716.8657	716.8657

щодо іноземних валют, України щоденно (за липень 2002 року)

Офіційний курс

06.07.2002 р.	07.07.2002 р.	08.07.2002 р.	09.07.2002 р.	10.07.2002 р.	11.07.2002 р.	12.07.2002 р.	13.07.2002 р.	14.07.2002 р.	15.07.2002 р.
296.9775	296.9775	296.9775	300.2089	301.7506	303.0420	296.7955	298.1314	298.1314	298.1314
808.2124	808.2124	808.2124	815.5006	823.5795	824.6476	821.6660	824.3692	824.3692	824.3692
10.9413	10.9413	10.9413	10.9413	10.9325	10.9325	10.9255	10.9255	10.9255	10.9255
0.0294	0.0294	0.0294	0.0293	0.0293	0.0293	0.0292	0.0294	0.0294	0.0294
69.7684	69.7684	69.7684	70.5026	71.2391	71.0076	70.5638	70.8264	70.8264	70.8264
532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800
33.1207	33.1207	33.1207	33.4715	33.8188	33.7099	33.4987	33.6247	33.6247	33.6247
6.1278	6.1278	6.1278	6.1642	6.1983	6.1921	6.1541	6.1765	6.1765	6.1765
348.3871	348.3871	348.3871	349.8427	350.1984	350.8345	349.4039	349.2747	349.2747	349.2747
3.4795	3.4795	3.4795	3.4738	3.4738	3.4738	3.4738	3.4738	3.4738	3.4738
880.7934	880.7934	880.7934	877.8913	883.7148	883.7148	886.6556	885.1827	885.1827	885.1827
150.6971	150.6971	150.6971	152.0082	152.6877	153.6297	152.4126	152.7490	152.7490	152.7490
38.5385	38.5385	38.5385	38.5910	38.6582	38.6919	38.7428	38.8142	38.8142	38.8142
70.9218	70.9218	70.9218	71.6926	72.3921	72.2923	71.9479	71.7850	71.7850	71.7850
128.1849	128.1849	128.1849	127.9287	126.3702	127.3713	127.9484	127.5022	127.5022	127.5022
1.6908	1.6908	1.6908	1.6901	1.6888	1.6891	1.6893	1.6887	1.6887	1.6887
300.8044	300.8044	300.8044	302.2534	303.3073	304.3008	304.0260	304.8337	304.8337	304.8337
11.6649	11.6649	11.6649	11.7890	11.9336	11.8591	11.7386	11.7965	11.7965	11.7965
0.0332	0.0332	0.0332	0.0321	0.0320	0.0320	0.0318	0.0321	0.0321	0.0321
10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477
20.7249	20.7249	20.7249	20.8502	20.8655	20.9113	21.0414	21.3407	21.3407	21.3407
0.7079	0.7079	0.7079	0.7059	0.7059	0.7059	0.7059	0.7059	0.7059	0.7059
17.7129	17.7129	17.7129	17.8541	18.1651	18.2135	17.9040	17.9334	17.9334	17.9334
56.7900	56.7900	56.7900	57.1822	57.6102	57.0815	56.5069	57.0126	57.0126	57.0126
353.5206	353.5206	353.5206	356.5594	359.4524	358.3427	357.2145	358.3628	358.3628	358.3628
44.3004	44.3004	44.3004	44.8386	45.1031	45.1966	45.4077	45.5036	45.5036	45.5036
518.2258	518.2258	518.2258	523.7145	529.1498	527.4446	524.1408	526.1124	526.1124	526.1124
700.7964	700.7964	700.7964	705.5144	707.8536	709.6749	707.5172	708.4908	708.4908	708.4908
22.07.2002 р.	23.07.2002 р.	24.07.2002 р.	25.07.2002 р.	26.07.2002 р.	27.07.2002 р.	28.07.2002 р.	29.07.2002 р.	30.07.2002 р.	31.07.2002 р.
295.9116	294.6131	289.6786	285.6875	288.5245	287.5277	287.5277	287.5277	287.3558	290.2837
840.8399	838.3447	834.3879	834.5451	839.0346	841.5754	841.5754	841.5754	832.7145	832.7092
10.9203	10.9203	10.9099	10.9099	10.9099	10.9079	10.9079	10.9079	10.9083	10.9066
0.0293	0.0293	0.0291	0.0290	0.0290	0.0290	0.0290	0.0290	0.0290	0.0290
72.7525	72.3154	71.0449	71.0683	71.7847	71.7398	71.7398	71.7398	70.4124	70.5251
532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.8800	532.9000	532.9000
34.5545	34.3501	33.7507	33.7678	34.1049	34.0845	34.0845	34.0845	33.4489	33.4966
6.8870	6.2935	6.1844	6.2364	6.2493	6.2499	6.2499	6.2499	6.2476	6.2342
347.4009	344.6158	337.9738	335.6311	339.6080	339.2102	339.2102	339.2102	337.0652	339.0962
3.4681	3.4670	3.4670	3.4670	3.4670	3.4670	3.4670	3.4670	3.4638	3.4638
895.5966	895.5966	891.1037	888.1333	891.1037	891.1037	891.1037	891.1037	885.2159	882.2848
156.7801	155.9542	152.9682	152.7052	154.1185	154.4177	154.4177	154.4177	152.4488	151.5083
38.9746	38.9746	39.0197	39.0180	39.0497	39.0683	39.0683	39.0683	39.0841	39.0918
72.6889	71.8341	69.9634	69.9941	70.7070	70.5152	70.5152	70.5152	69.7350	69.8344
131.8780	132.6414	130.1662	129.3392	130.6850	130.3290	130.3290	130.3290	128.7323	128.4513
1.6699	1.6914	1.6916	1.6915	1.6899	1.6913	1.6913	1.6913	1.6934	1.6950
307.7177	307.3323	305.4275	305.2285	305.4703	303.2389	303.2389	303.2389	302.1018	302.2358
12.0807	11.9809	11.8497	11.8374	11.9315	11.9841	11.9841	11.9841	11.7821	11.8069
0.0319	0.0318	0.0317	0.0315	0.0317	0.0317	0.0317	0.0317	0.0314	0.0315
10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2477	10.2481	10.2481
22.0858	21.9462	21.5774	21.4471	21.8297	21.7632	21.7632	21.7632	21.4097	21.4446
0.7039	0.7020	0.7020	0.7020	0.7020	0.7020	0.7020	0.7020	0.7000	0.7000
18.0238	17.7322	17.4978	17.4575	17.5882	17.3874	17.3874	17.3874	17.2017	17.3299
57.7227	56.6980	55.7963	55.3531	56.6590	56.4817	56.4817	56.4817	56.5063	56.8230
369.4295	369.1619	362.9693	363.9530	368.1703	367.7467	367.7467	367.7467	360.2182	359.4946
45.9198	45.8078	45.3797	45.6577	45.6872	45.3685	45.3685	45.3685	44.5717	44.5518
540.6600	537.4628	528.0841	528.3505	533.6260	533.3063	533.3063	533.3063	523.3611	524.1072
716.8657	715.3433	709.5171	709.9671	712.8400	713.0470	713.0470	713.0470	705.8409	704.7516

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Точка зору/

Бухгалтерський облік і контроль: аспекти розвитку

Ведення бухгалтерського обліку в банку нерозривно пов'язане з функціями його постійного аудиту. Це вкрай необхідно для зміцнення стабільності і надійності установи. Автор пропонує змінити звичне уявлення про бухгалтерський облік та аудит як про окремі напрями діяльності і зробити інструмент бухгалтерського обліку гнучкішим для проведення аудиторських дій. Це дасть змогу отримувати достовірнішу і правдивішу інформацію, необхідну для аналізу діяльності банку, підвищити рівень довіри до вітчизняної банківської системи загалом.

Банки з їх чіткою організацією, прозорістю операцій, високою дисциплінованістю, кваліфікацією і культурою працівників найкраще підходять для вдосконалення бухгалтерського та управлінського обліку, пошуку нових шляхів і методів організації контролю кожного виду обліку зокрема.

У банківському середовищі України ще не відійшли від понять "ревізія" та "наступні перевірки", однак тут уже оперують і поняттями "зовнішній аудит", "внутрішній контроль", "внутрішній аудит", часом, шоправда, без належного розуміння їх глибинної суті.

Утім, залишимо скрупульозні наукові обґрунтування теоретикам. Практикою доведено, що облік повинен бути зручним як для застосування за прямим призначенням, так і для здійснення перевірок та контролю за його веденням. У нашій бухгалтерській практиці всі пам'ятають першу частину цього постулату і чомусь забувають про не менш важливу другу. А проте за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку практично неможливо відокремити власне бухгалтерський облік від контролю за його достовірністю та доступністю для широкого кола користувачів.

Як правило (а в нашій країні в обов'язковому порядку), контроль здійснюється за наявними документальними підтвердженнями та на основі аналізу фінансової звітності. Багато документів банківської звітності мають тимчасово-інформаційний характер, тому обсяг інформації

при будь-якій перевірці дуже великий. Численність звітних документів, бухгалтерських проведення, здійснюваних банком за операційний день, спонукає перевіряючих виконувати контроль не комплексно, а за тематичними напрямками. Вони змушені поступатися принципами загального аналізу, діагностики та прогнозування, що не на користь ні банківській установі, ні системі в цілому.

Суперечливою видається ситуація, коли в банківській системі України використання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку не підкріплюється новітніми технологіями його контролю та перевірки. Із 1998 року в банках України ефективно і гнучко використовуються міжнародні стандарти обліку, але не розроблено відповідної системи контролю та перевірок.

Цю проблему треба вирішувати якомога швидше. З розвитком економіки зростає кількість банківських послуг, якість їх виконання. Використання у банківських операціях інтернет-технологій, систем "Клієнт — банк", здійснення платежів за допомогою телефонної мережі тощо зумовлює зниження ефективності та об'єктивності перевірки документальних даних. Проблему невідповідності темпів технологічного розвитку банківських послуг і вдосконалення їх контролю слід розв'язувати шляхом запровадження комп'ютерних технологій, спрямованих не тільки на здійснення бухгалтерського обліку, а й на його контроль.

Якість перевірки банківської бухгалтерської інформації істотно зале-

Володимир Братчиков

Начальник відділу аудиту при Управлінні Національного банку України в Донецькій області. Аспірант Української академії банківської справи Національного банку України (м. Суми)

жить від їх достовірності. Над вирішенням зазначеної проблеми свого часу працював Національний банк України, однак крапки у даній справі ще не поставлено. Так, авторові цих рядків доводилося бачити два і навіть три баланси філії банку за одну звітну дату. Внаслідок відповідно збільшується кількість допоміжних перевірок та оборотно-сальдових відомостей, і всі документи підписуються в установленому порядку відповідальними працівниками. Порівняння первинних документів (основи аналітичного обліку) із синтетичним обліком не дає серйозних результатів: встановлюються лише суттєві розбіжності, та неможливо звести елементарний щоденний баланс банку. Зрозуміло, таке перекручування фінансової звітності підриває довіру до неї.

У результаті в руках контролюючого залишається лише безліч первинних аналітичних документів та "неоране поле" електронних архівів Операційного дня банку (ОДБ).

Виникає правомірне запитання: чи взагалі можливий достовірний загальний аналіз діяльності банку, всебічне діагностування окремих напрямів його роботи, прогнозування перспектив розвитку установи?

Наведемо класичний приклад технічного контролю та діагностики. Свого часу німецька фірма "Фольксваген" випустила досить оригінальний, недорогий і дотепер популярний автомобіль "Жук", у корпусі якого було встановлено спеціальну розетку, з'єднану із закріпленими в життєво важливих місцях та системах безпеки датчиками. Щоразу на станції технічного обслуговування його підключали

через розетку до стенду діагностики, простежуючи у такий спосіб технічний стан транспортного засобу та динаміку показників датчиків. Це давало змогу безпомилково з'ясувати, який ремонт потрібен.

Якщо вдатися до аналогії, то вельми зручно було б мати подібні "датчики" — своєрідні відправні контрольні точки — у бухгалтерському обліку банківських установ, отримуючи у такий спосіб необхідну інформацію. Принципові основи міжнародних стандартів бухгалтерського обліку дають таку можливість. Технічно це повинні забезпечувати програми Операційного дня банку. Скажімо, функції "станції технічного обслуговування" банків може і повинен узяти на себе Національний банк. Тобто знову ж таки йдеться про взаємозв'язок обліку та контролю. **В цілому, якщо система обліку (в нашому випадку — ОДБ) не передбачає здійснення стороннього (зовнішнього) контролю та аудиту, її просто неможливо перевірити.**

В усьому світі електронні інформаційні носії широко застосовуються для перевірки банківської діяльності. Так, в Італії існує єдина уніфікована система, яка об'єднує всі банки із центральним. Відтак невеликий колектив співробітників нагляду (близько 12 осіб на всю країну!) за допомогою комп'ютерної техніки може безперервно стежити за станом ліквідності банків та їх прибутковістю. Контроль здійснюється шляхом спеціального прогнозування основних показників роботи банківських установ з урахуванням сезонних змін та впливу зовнішніх факторів. На визначену дату прогнози порівнюються з реальними значеннями і в разі значних (як негативних, так і позитивних) відхилень спостерігачі з'ясовують причини змін уже безпосередньо в банку.

У Німеччині інспектування спирається на стандартизовану систему управління базами даних для банківських установ усієї країни. Інспектор центрального банку, наділений правом доступу до будь-якої електронної інформації стосовно банківської установи, виїхавши на місце, формулює необхідний запит системі та отримує відповідь. Така методика унеможлиблює приховування інформації.

В Україні здійснено перші спроби використання даних архівів ОДБ для проведення аналізу діяльності банківської установи. Працівниками Управління НБУ в Луганській об-

ласті розроблено та впроваджено інформаційно-аналітичну систему "LN_ANALIT" (про неї розповідалося у № 4 "Вісника НБУ" за 2000 рік). Результати запровадження цієї системи мають неабияку практичну цінність для обліково-контрольної діяльності банківських установ.

Заслуговує на увагу програмний комплекс обліку R/3, що впроваджується у Національному банку України. Він має великі контролюючі можливості. Шкода, однак, що вони стосуються лише подальшого контролю.

Практика створення систем обліку в нашій країні свідчить: будуючи систему, яка працюватиме та виконуватиме певні функції, часто лише в останній момент з'ясовують, що до комплексу на рівних правах з іншими не введено функцій, спрямованих на здійснення контролю та аналізу, а отже, на досягнення в підсумку вищих та кращих результатів системою в цілому. Подальші спроби вирішити проблему локальними методами — шляхом написання окремих програм для аналізу та контролю — очікуваних результатів не дають. На ринку програмних продуктів постійно з'являються нові, дедалі ефективніші програми, в тому числі й ОДБ, контролювати роботу яких іззовні або важко, або зовсім неможливо. Звичайно, не можна втручатися безпосередньо в роботу самої системи ОДБ, але якщо її структура та організація функціонування буде прозорою і зрозумілою, проблема контролю втрапить гостроту.

До речі, сумно відомий банк "Інко" використовував ОДБ під назвою "Scrooge", яка навіть за старого банківського плану рахунків становила вельми гнучку бухгалтерську систему.

Можливо, саме завдяки їй "Інко" вдалося здобути таку "славу". Нині у нашій банківській системі успішно функціонує версія ОДБ "Scrooge II".

Сьогодні кілька центрів складання, підтримки та поширення програм ОДБ діють у Києві, Вінниці, Харкові та Донецьку. Теоретично всі банківські установи країни можна проконтролювати й перевірити за допомогою комп'ютерних технологій, навіть використовуючи дані різноманітних систем ОДБ. Технічно трансформація баз даних у необхідну форму — справа не вельми тривала і складна. Однак і досвідчений програміст не в змозі розібратися в системі організації баз даних для кожного окремого ОДБ, особливо якщо "власники" прагнуть щось завуалювати або приховати. Тому вирішувати проблему в такий спосіб недоцільно.

Підбиваючи підсумок, зазначимо: питання щодо того, які ОДБ треба використовувати банківській установі, не є суто технічним, як ми його звикли розуміти. Воно великою мірою стосується бухгалтерського обліку та облікової політики банку в цілому, тому має надзвичайне значення для функціонування банківської системи країни.

Розглядаючи у цій статті лиш один із проблемних аспектів розвитку банківського бухгалтерського обліку, нагадаємо підтверджену часом аксіому: ефективне використання комп'ютерних технологій дає змогу контролювати бухгалтерський облік, робити його достовірним, прозорим, доступним для розуміння, а отже, максимально унеможлиблює незаконні дії у роботі банку. Саме первинний документ повинен бути джерелом та основою обліку і контролю. □

НАДІЙНІСТЬ, ПЕРЕВІРЕНА ЧАСОМ

СЕЙФИ

шафи, стелажі,
детектори валюти

Спеціалізовані магазини:

- м. Київ, пров. Нестеровський, 7/9
тел. (044) 212-20-29, 212-43-13
- м. Одеса, вул. Мала Арнаутська, 52
тел. (048) 715-55-84
пров. Малий, 8
тел. (0482) 218-374
- м. Миколаїв, пр. Леніна, 84
тел. (0512) 37-58-48
- м. Херсон, пр. Жовтневої революції, 38
тел. (0552) 24-25-19
- м. Сімферополь, вул. Самокиша, 3
тел. (0652) 27-11-87

Ігор Новак

Начальник управління автоматизації банківських операцій та сховищ даних департаменту інформатизації Національного банку України. Кандидат технічних наук. Заслужений економіст України

Останнім часом такий напрям автоматизації, як створення корпоративного сховища даних, привертає дедалі більшу увагу фахівців, особливо у банківській сфері. Проте широкий загал користувачів має ще досить невиразні уявлення про цю предметну галузь. Коли пропонується те чи інше рішення з питань збирання та аналізу інформації, дуже важливо з'ясувати його можливості, переваги та недоліки порівняно з існуючими системами, уточнити вимоги до організації його використання. Для цього слід однозначно трактувати термінологію та принципи побудови подібних систем.

За способом зберігання та оновлення даних системи автоматизації поділяють на два класи:

1. Системи, орієнтовані на операційну (транзакційну) обробку даних (OLTP — Online Transaction Processing — оперативна транзакційна обробка). Системі типу OLTP для роботи потрібна лише актуальна на поточний момент інформація, попередні ж (історичні) відомості нею не використовуються. Тому вона постійно виконує операції оновлення поточних даних, а ті, що втратили актуальність для щоденної роботи, знищуються або регулярно переносяться до архівів (наприклад, інформація про залишки на клієнтських рахунках). Як наслідок, в OLTP-системах відповідь на запит безпосередньо залежить від часу його подання і містить наявну в базах даних на поточний момент інформацію.

2. Системи, орієнтовані на аналітичну обробку даних (OLAP — Online Analytical Processing — оперативний аналіз даних). Іншими словами, це "система підтримки прийняття рішень"

Побудова корпоративного сховища даних Національного банку України

Національний банк України розпочав новий проект у галузі автоматизації — створення корпоративного сховища даних. За своєю суттю сховище даних — це швидше ідея, ніж конкретна технологія. Ідея полягає в тому, щоб зібрати в єдиному (з погляду користувача) місці — "супербазі" всю інформацію, необхідну аналітикам та керівництву для прийняття рішень.

Стаття містить докладне роз'яснення основних засад, концепції і термінів, що використовуються при побудові систем типу "сховище даних".

(СППР) (Decision Support System — DSS). На відміну від OLTP, такі системи накопичують інформацію для її ретроспективного аналізу; і якщо вносяться новіші за часом дані, попередні не вилучаються та не коригуються. Інформація, внесена до системи, надалі використовується лише в режимі читання. Тому відповідь на запит, сформульований стосовно того самого інтервалу часу, буде однаковою. Природно, що системи класу OLAP вимагають набагато більшого, ніж OLTP, обсягу даних. Характерною ж їх рисою є те, що різні користувачі, звертаючись до системи у різний час з одним і тим же запитом, завжди отримують той самий результат.

Ідея сховища даних спала на думку багатьом людям. Утім, першою публікацією на цю тему була стаття Девліна (Devlin) і Мерфі (Murphy), надрукована 1988 року. В 1992 році Вільям Г. Інмон (William H. Inmon) написав монументальну монографію "Побудова сховищ даних", у якій дав таке класичне визначення: "Сховище даних — це предметно орієнтована, інтегрована, варіантна за часом, незмінювана сукупність даних, призначена для підтримки прийняття управлінських рішень".

Отже, сховище даних належить до класу СППР-систем.

Розглянемо наведені в цьому визначенні чотири основні риси, притаманні сховищам даних.

1. Предметна орієнтація. Термін означає, що сховище даних призначене для надання відомостей,

пов'язаних з усіма аспектами діяльності певного підприємства, організації, корпорації (бізнес-процесом), наприклад, банку або банківської системи країни в цілому.

За визначенням Вільяма Г. Інмона, сховище даних — це предметно орієнтована, інтегрована, варіантна за часом, незмінювана сукупність даних, призначена для підтримки прийняття управлінських рішень.

2. Інтегрованість. Усі дані про різні об'єкти бізнес-процесу взаємно узгоджені і зберігаються в єдиному корпоративному сховищі.

3. Підтримка хронології. Дані в сховищі хронологічно структуровані і відображають історію бізнес-процесу за період часу, достатній для виконання бізнес-аналізу і прогнозування.

4. Незмінюваність. Після того, як інформація визнана достовірною і занесена до сховища даних, вона надалі використовується виключно в режимі читання, не знищується і не замінюється на свіжу. Тобто сховище належить до класу OLAP-систем.

Навіщо ж організувати інформацію саме у вигляді окремого сховища даних? Адже воно містить явно надлишкову інформацію, яка і без цього існує в системах автоматизації та прикладних задачах? Справа в тому, що безпосередньо аналізувати дані, які зберігаються в оперативних

системах, неможливо. Включення не-притаманних системі функцій аналізу суттєво її ускладнює. Дані різних систем зберігаються окремо одні від одних, у різних структурах та форматах, фізично розташовані в різних вузлах корпоративної мережі. Навіть якщо фізично ці дані різних систем розташовані на одному сервері, в єдиній базі даних, то аналітик далеко не завжди розбереться в їх складних та взаємно не пов'язаних структурах. Запровадження саме відокремленого сховища виправдане і ще з однієї вагомої причини: виконання складних аналітичних запитів до оперативних систем, з одного боку, підвищує складність (і зменшує надійність) самих систем, а з іншого — використання цих запитів уповільнює поточну роботу систем, відволікаючи ресурси та блокуючи доступ до даних.

Отже, одна з головних задач сховища — зібрати “сировину” для аналітиків в одному місці та подати її у простій і зрозумілій для аналітика формі, не перешкоджаючи при цьому роботі оперативних систем.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДАНИХ У СХОВИЩІ

Концепція OLAP є базовою для сховищ даних. Розглянемо її детальніше.

Сам термін “OLAP” запровадив Е.Ф.Кодд (E.F.Codd) у 1993 році. Він розглядав недоліки реляційної моделі подання даних, яка домінувала на той час, і в першу чергу — неможливість “об’єднувати, переглядати й аналізувати дані з точки зору множини вимірів, тобто найбільш зрозумілим для аналітиків способом”. На підставі цього Е.Ф.Кодд визначив основні вимоги до систем OLAP, що повинні включати багатовимірний аналіз як одну з характеристик.

В основі концепції OLAP лежить багатовимірне подання даних. Розглянемо цей підхід докладніше.

Інформацію (дані), що міститься в сховищі, можна розділити на три базові категорії:

- ◆ факти;
- ◆ виміри;
- ◆ метадані (дані про дані).

Факт (fact) являє собою величину — певний показник чи подію, яку необхідно проаналізувати. Найчастіше це числова величина.

Національний банк, будуючи своє корпоративне сховище даних, трактує термін “факт” у дещо вузкому економічному значенні, вдаючись до терміна “економічний показник” чи

просто “показник”. У наших термінах економічний показник — це об’єктивна характеристика фінансово-господарської діяльності банківської установи, значення якої визначається з використанням формалізованого алгоритму або надається безпосередньо з баз даних банку. Економічні показники поділяються на первинні, що надходять до сховища даних іззовні, та вторинні, обчислені в самому сховищі.

Найпростіший приклад факту — стан коррахунку банку. Але для аналізу такого факту користувач повинен чітко усвідомлювати: стан коррахунку якого саме банку, на яку са-

Одне із завдань сховища даних — зібрати інформацію для аналітиків в одному місці та подати її у простому і зрозумілому вигляді

ме дату (і на який момент) він аналізує. Тобто до кожного факту в сховищах даних прив’язані описові характеристики, що допомагають однозначно ідентифікувати конкретні детальні факти. Ці описові характеристики — виміри.

Вимір (dimension) — це аспект, у якому можна розглядати, отримувати, фільтрувати, групувати і відображати інформацію про факти. Виміри є атрибутами бізнес-процесу. Приміром,

зуміло, що із часом множина значень виміру може змінюватися.

Виміри, як правило, мають багаторівневу ієрархічну структуру. Наприклад, вимір “банківська дата” може мати таку структуру: рік — квартал — місяць — банківський день, а вимір “банківська установа” таку: банківська юридична особа — обласна дирекція — балансова філія — безбалансове відділення. Очевидно, що побудувати ієрархію можна багатьма способами, з різними рівнями узагальнення.

Мінімальна чи максимальна кількість вимірів та рівнів їх ієрархії залежить від способу логічної організації даних у сховищі та від розрізів (аспектів), за якими надається можливість подальшого аналізу.

Користувач отримує природну для себе, інтуїтивно зрозумілу модель даних, організовуючи їх у вигляді багатовимірного куба. Осями багатовимірної системи координат для цього куба слугують основні атрибути бізнес-процесу. За один із вимірів завжди приймається час. Іншими вимірами (осями) є ті аспекти, за якими користувач хоче зараз проаналізувати факти. В клітинках куба знаходяться відповідні факти.

Такий багатовимірний куб є подальшим узагальненням поняття “електронні таблиці”: таблиця має тільки два виміри-вісі, а кожна клітинка таблиці визначається зна-

Схема 1. Двовимірне представлення коррахунку банку

	Банк 1	Банк 2	Банк 3	Банк 4
01.06.2002	12363.88	72223.98	38940.12	8165.42
02.06.2002	15925.80	71923.15	35174.28	7568.27
03.06.2002	16481.12	69265.55	33148.84	7458.77
04.06.2002	16539.48	68740.86	32461.19	7261.48
05.06.2002	17492.52	70029.09	34794.94	7502.63
06.06.2002	16993.63	73282.81	35572.62	7604.21
07.06.2002	15946.49	75122.90	36969.25	7859.40

Вимір — банківська дата

Вимір — банк

Факт — стан коррахунку

у банківській сфері мають місце такі типові виміри:

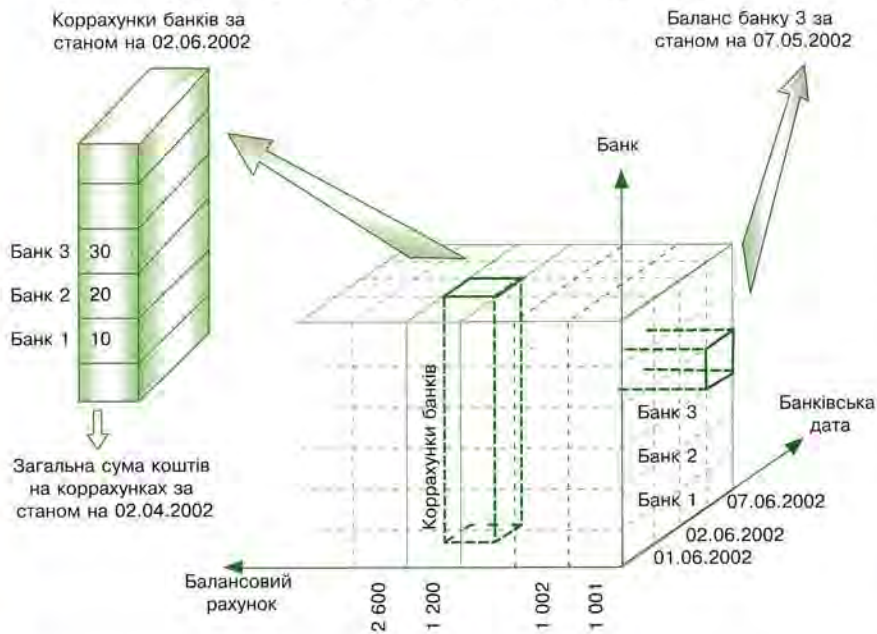
- ◆ банківська дата;
- ◆ банківська установа;
- ◆ рахунок.

Вимір складається з множини конкретних значень. Наприклад, для виміру “банківська установа” значеннями є коди банківських установ. Зро-

ченнями двох координат і містить конкретний факт. “Тривимірний куб” виникає внаслідок надбудови ще одного виміру перпендикулярно існуючим (утворюються клітинки у просторі, в яких розташовуються факти); аналогічно можна додати четвертий, п’ятий виміри тощо.

Для сховища не принципово, як

Схема 2. Тривимірне представлення балансів банків

саме реалізована технологічна модель бази даних, якщо при цьому користувач отримує справді багатовимірне концептуальне подання інформації.

Надзвичайно важливою компонентою СД є метадані (metadata).

Метадані сховища — це будь-які дані, необхідні для підтримки процесів створення і використання СД. Метадані зберігаються у базі метаданих — репозитарії СД. Їх поділяють на економічні і технологічні.

Економічні метадані — це опис показників та іншої інформації, що зберігається у СД, сформульований у спеціальних банківських термінах. Наприклад, описи фінансових показників, а також методики їх розрахунків, шаблони форм управлінської та економічної звітності.

Технологічні метадані містять опис моделей даних, структур джерел даних та алгоритмів їх завантаження, способів формування та подання вихідної інформації тощо.

Метадані надають у розпорядження користувачів певне роз'яснення характеру показників, джерел їх походження та засобів доступу до них. Тому вони є своєрідним каркасом, на якому тримається вся "будівля", це ніби "охоронне бюро" сховища даних. Ніякі факти не можуть з'явитися у сховищі без попереднього їх опису в репозитарії.

Факти, що зберігаються у сховищі, мають різну природу та походження. Розглянемо ряд їх характеристик.

За **прив'язкою до часу** факти поділяються на три групи:

1. Подія (event) відображає будь-

яке явище (подію), що мало місце в реальному житті (і відображене в якійсь OLTP-системі). Причому кожний факт є окремим примірником явища, а до сховища заносяться всі примірники. Найпростішим прикладом може слугувати зміна залишку на клієнтському рахунку внаслідок проведення якихось операцій; до сховища заносять значення факту "залишок на рахунку клієнта", приписуючи до нього такі виміри: час події, номер рахунку, код банку.

2. Миттєвий знімок (snapshot) відображає стан об'єкту у визначений момент часу. Прикладом може бути стан коррахунку банку на кінець банківського дня. А проміжні стани (між визначеними моментами часу) до сховища не потрапляють. На відміну від "подій", факти типу "миттєві знімки" надходять до сховища даних і зберігаються в повному обсязі завжди, незалежно від того, чи новий миттєвий знімок відрізняється від попереднього (тобто чи відбулася будь-яка подія, яка б вплинула на значення цього факту порівняно з попереднім миттєвим знімком).

3. Накопичувальний миттєвий знімок (cumulative snapshot) являє собою інформацію, накопичену за певний період часу і певним чином узагальнену перед її занесенням до сховища даних. Прикладом може бути значення оборотів за коррахунком банку протягом місяця.

Залежно від того, чи підлягають факти консолідації, вони поділяються на такі групи:

◆ **адитивні факти**, які можна дода-

вати і групувати вздовж усіх вимірів на будь-якому рівні ієрархії; адитивними, як правило, є величини, що характеризують суми трансакцій, обороти тощо у вимірах: банк, рахунок, час;

◆ **напівадитивні факти**. Їх можна додавати вздовж певних вимірів і неможливо — вздовж інших. Так, "залишок на клієнтському рахунку" — величина, котру неможливо (немає сенсу) додавати вздовж виміру "час", але суми цих фактів уздовж вимірів "клієнти", "балансові рахунки" чи "банки" мають цілком реальний зміст для аналізу;

◆ **неадитивні факти** взагалі неможливо додавати (наприклад, величина процентних ставок).

ВИМОГИ ДО ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ

Коротко можна охарактеризувати OLAP як сукупність засобів багатовимірної аналізу даних, накопичених у сховищі.

Е.Кодд сформулював 12 правил, які повинен задовольняти програмний продукт класу OLAP, а отже, і сховище даних. Але слід чітко розуміти, що ці 12 правил є інформативними (а не еталонними) для оцінки та розуміння потреб і засобів OLAP.

Пізніше основні положення цих правил були трансформовані у так званий "тест FASMI", котрий висуває ряд вимог до OLAP-систем щодо надання можливості швидкого аналізу багатовимірної розподіленої інформації. Ця аббревіатура розшифровується так:

Fast — швидкий. Аналіз повинен здійснюватися однаково швидко для всіх вимірів інформації, що знаходиться в сховищі. Запити до сховища мають оброблятися достатньо швидко для того, щоб користувач міг працювати в діалоговому режимі, у власному темпі, який визначається не можливостями сховища, а швидкістю осмислення користувачем отриманої інформації. Зазвичай користувача дратує, якщо він не отримує відповіді на свій запит протягом хвилини, навіть якщо система чесно попереджає про більший очікуваний час для відповіді;

Analysis — аналіз. Має бути надана можливість здійснювати основні типи числового та статистичного аналізу. Певні алгоритми аналізу можуть реалізовуватися розробниками як невід'ємна частина системи; крім того, в системі мають бути передбачені засоби, за допомогою яких користувач може створити і використати власну методику аналізу;

12 ПРАВИЛ OLAP (ПРАВИЛА КОДДА)

1. Багатовимірне концептуальне подання інформації.

Функціональний користувач розглядає бізнес-процес як багатовимірний. Тому моделі OLAP теж повинні бути такими за своїм характером. Користувачі оперують цими моделями даних легко та інтуїтивно. Наприклад, виконують вирізки і вибірки даних, створюють багатовимірні куби на свій розсуд, вибирають напрям та рівень консолідації.

2. Прозорість. Функціональний користувач не повинен замислюватися над тим, де знаходиться аналітичний засіб. OLAP слід будувати за архітектурою відкритих систем, що дає змогу вмонтувати аналітичний засіб куди забажає користувач, і це не позначиться негативно на функціональних можливостях системи в цілому.

3. Доступність. Засіб OLAP повинен накладати власну логічну схему на різноманітні фізичні сховища даних, забезпечувати доступ до них і виконувати будь-які перетворення, необхідні для подання користувачеві єдиної, зрозумілої, узгодженої і несуперечливої моделі бізнес-процесу.

Користувачеві не слід перейматися різновидами і технологічними особливостями систем, звідки фізично надходять дані; цим повинні займатися внутрішні засоби системи.

4. Стабільна швидкодія. Швидкість отримання інформації не повинна знижуватися зі зростанням кількості вимірів у запиті.

5. Архітектура клієнт — сервер. Серверний компонент OLAP має бути досить інтелектуальним для того, щоб підключати до системи різних клієнтів із найменшими зусиллями та мінімумом програмування.

Інтелектуальний сервер повинен бути спроможним об'єднувати в одній логічній моделі та відображати дані, що походять із суттєво відмінних логічних і фізичних баз даних. Це необхідно для підтримання прозорості та побудови єдиної концептуальної, логічної та фізичної моделі бізнес-процесу.

6. Рівноправність вимірів. Усі виміри даних мають бути еквівалентними як за структурою, так і за операційними можливостями. Для всіх вимірів повинна існувати лише одна логічна структура. Будь-яка функція, що застосовується до одного виміру, також придатна для застосування до іншого виміру.

7. Динамічна робота з розрідженими матрицями. Фізичну структуру сервера OLAP слід повністю пристосувати до конкретної аналітичної моделі бізнес-процесу, щоб забезпечити оптимальну роботу з розрідженими матрицями¹. Коли сервер OLAP має справу з розрідженою матрицею, він повинен бути

у змозі проаналізувати розподіл даних і визначити, як їх найефективніше розмістити.

Також необхідно мати можливість динамічно змінювати методи фізичного доступу. Ці методи мають реалізувати механізми різного типу, наприклад, безпосереднє обчислення, бінарні дерева, хешування або оптимальне поєднання таких технік.

8. Підтримка багатьох користувачів. Засоби OLAP покликані забезпечувати паралельний доступ (отримання та оновлення даних), цілісність та безпеку для того, щоб надавати можливість багатьом користувачам одночасно працювати з тією самою аналітичною моделлю або створювати різні моделі з тих же даних.

9. Операції в кількох вимірах без обмежень. При багатовимірному аналізі даних усі виміри створюються й обробляються однаково. Засоби OLAP мають забезпечувати обчислення з використанням кількох взаємопов'язаних вимірів і не вимагати, щоб користувач визначав, якими мають бути ці обчислення.

Якщо розрахунки потребують визначення різних формул за допомогою якоїсь мови, то ця мова повинна допускати обчислення й оперування даними для будь-якої кількості вимірів даних, без жодних обмежень взаємозалежностей між клітинками даних, незалежно від кількості спільних атрибутів даних, що містяться в кожній клітинці.

10. Інтуїтивне оперування даними. Такі операції, як зміна напрямку консолідації, «подорож» за рівнями ієрархії вимірів чи рядків, мають виконуватися шляхом безпосередньої дії з клітинками аналітичної моделі без використання багатьох меню чи великої кількості директив з інтерфейсу користувача.

Визначені в аналітичній моделі виміри мають містити всю інформацію, яка потрібна функціональному користувачеві для виконання будь-яких дій, пов'язаних із властивостями цих вимірів.

11. Гнучка звітність. Використовуючи сервер і засоби OLAP, функціональний користувач може оперувати даними, аналізувати, синтезувати і розглядати їх, як йому забажається, включаючи створення логічних груп або розміщення рядків, стовпчиків і клітинок одне за одним у будь-якому зручному для нього порядку.

Інструменти звітності також повинні забезпечувати цю гнучкість і подавати синтезовану інформацію будь-яким чином, яким тільки користувач забажає візуалізувати.

12. Відсутність обмежень на виміри та рівні агрегування. Сервер OLAP має забезпечити для аналітичної моделі щонайменше п'ятнадцять вимірів. Кожен із цих базових вимірів повинен допускати необмежену кількість визначених користувачем рівнів агрегування і зведення за кожним заданим напрямком консолідації.

of Shared — розподіленої. Доступ до даних надається багатьом користувачам. Повинен існувати механізм розподілу прав користувачів з метою надання їм повноважень відповідно до їхніх функціональних обов'язків. При цьому система здійснює всі заходи для забезпечення конфіденційності інформації (можливо, аж до рівня окремих фактів);

Multidimensional — багатовимірної.

¹ "Розріджена матриця" у нашому контексті — це багатовимірний куб, у якому більша частина клітинок не заповнена.

Саме ця вимога є основоположною;

Information — інформації. Користувач може отримувати будь-яку інформацію, що є в сховищі, незалежно від її обсягу та місця фізичного зберігання.

Розглянемо етапи побудови сховища даних. Для конкретного бізнес-процесу вона починається зі створення репозитарію (з погляду користувача — з визначення даних, що зберігатимуться у сховищі, та їх класифікації). Створюються описи:

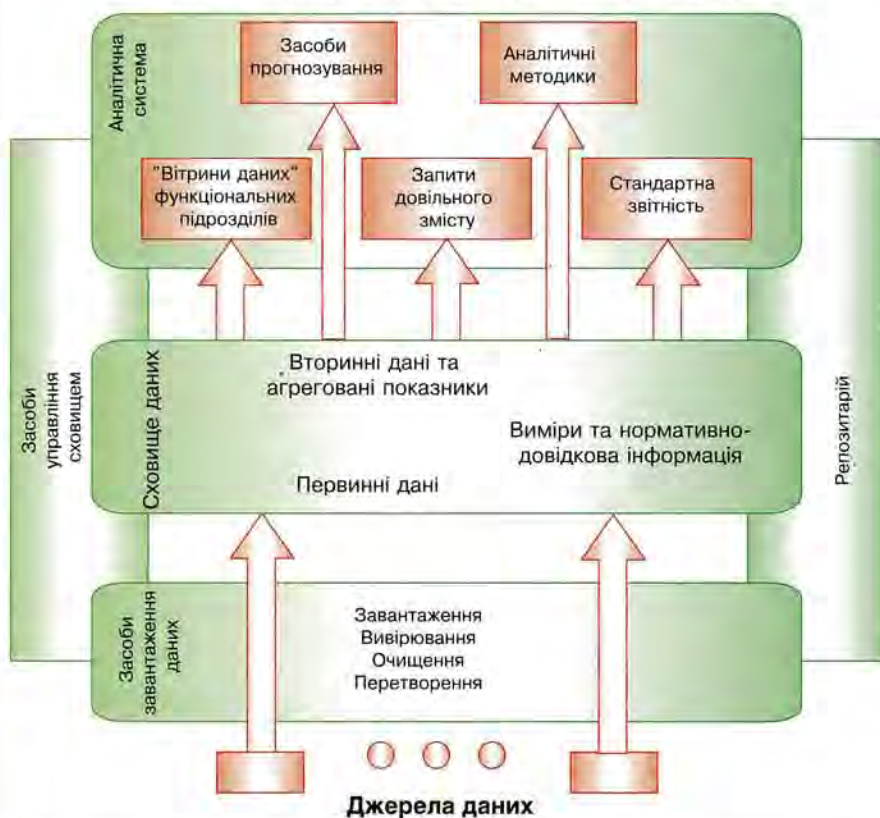
◆ номенклатури інформації, що зберігатиметься у сховищі;

◆ вимірів та їх ієрархії;

◆ джерел вхідних даних, алгоритмів отримання з них інформації для вміщення до сховища.

Така модель не є незмінною. Природно, що вона повинна якомога точніше відповідати бізнес-процесу, що аналізується, а отже, в ході експлуатації сховища модель уточнюється й удосконалюється. Інструментарій сховища має дозволяти змінювати цю модель, але так, щоб уже наявна у сховищі інформація не була втрачена або зруйнована.

Схема 3. Архітектура корпоративного сховища даних НБУ

Наступним надзвичайно важливим кроком є процес завантаження даних до СД. Він отримав назву ETL-процесу (ETL — Extraction, Transformation, Loading — видобування, трансформація, завантаження).

Що відбувається під час ETL-обробки?

Процес завантаження даних до СД не є звичайним копіюванням. Потрібні дані мають бути ідентифіковані (розпізнані) та вибрані з багатьох різноманітних джерел, включаючи системи баз даних та прикладних програм. Дуже часто немає можливості ідентифікувати підмножину саме потрібних даних. Тому доводиться вибрати їх більше, ніж необхідно, й ідентифікація потрібних даних повинна відбуватися на наступних стадіях.

Видобуті дані фізично переміщують до цільової (target) або проміжної системи для подальшої обробки.

Після цього йде найскладніша стадія ETL, а саме: контроль якості даних, так зване "очищення даних", що забезпечує їх перевірку на повноту і несуперечливість з метою підвищення достовірності інформації, яка зберігається у сховищі, та надійності рішень, що приймаються з її використанням.

Ця стадія може включати:

1. Застосування складних фільтрів;
2. Звіряння вхідних даних із уже

наявною у сховищі інформацією щодо їх несуперечливості. Не припускається занесення до сховища даних, які можуть зруйнувати логічну цілісність інформації у сховищі;

3. Звіряння вхідних даних з інформацією, яка вже занесена до сховища, з метою уникнення дублювання інформації.

Останнім етапом ETL є перетворення і завантаження інформації до сховища даних. У результаті завантаження отримана з різних джерел інформація приводиться до єдиних форматів зберігання. Здійснюється обчислення агрегатів та інших вторинних показників на основі щойно завантаженої первинної інформації.

Перевірені дані завантажуються до СД лише один раз і зберігаються в ньому постійно без виправлень та змін.

І тільки після цього відбувається те, заради чого створюється сховище даних: надання аналітикам потрібної інформації, підтримка управлінських рішень. Це здійснюється на трьох базових рівнях:

1. Рівень деталізованих даних. Функціонує інформаційно-пошукова підсистема, яка забезпечує кінцевому користувачеві пошук та надання найдетальнішої інформації, що міститься у СД. На цьому рівні основною аналітичною задачею є обчислення

заданих показників та статистичних характеристик бізнес-процесу на підставі ретроспективної інформації з баз даних.

2. Рівень агрегованих та вторинних показників. Цей рівень передбачає комплексний погляд на існуючу в СД інформацію, її узагальнення та агрегацію, гіперкубічне представлення і багатомірний аналіз, що за своєю сутністю є задачею систем оперативної аналітичної обробки даних (OLAP).

3. Рівень закономірностей. Цей рівень включає використання методів інтелектуального аналізу даних, головними завданнями котрих є пошук функціональних та логічних закономірностей у накопиченій інформації, побудова методик, моделей та правил, які прогнозують розвиток певних процесів та роз'яснюють знайдені аномалії.

Головною особливістю засобів отримання та аналізу інформації є те, що вони орієнтовані на використання фахівцем не в галузі інформаційних технологій (програмістом), а у прикладній галузі — менеджером кредитного відділу, відділу бухгалтерського обліку і звітності, аж до вишого керівництва. Вони призначені для спілкування користувача з проблемою, а не з комп'ютером.

Велика роль на всіх рівнях відводиться візуалізації даних — наочному табличному і, головне, графічному поданню наявної інформації. Психологами доведено, що наочна форма подачі інформації (схеми, графіки тощо) стимулює творче мислення і сприяє підвищенню ефективності роботи аналітика.

Розглянемо детальніше рівень закономірностей.

Інтелектуальний аналіз, чи здобуття знань², базується на пошуку у фактах прихованих закономірностей. При цьому накопичені відомості автоматично узагальнюються до інформації, яка може бути охарактеризована як знання.

Можна виокремити такі класи задач інтелектуального аналізу.

Власне здобуття знань — визначення взаємозв'язків та взаємозалежностей окремих елементів бізнес-процесу на основі наявної інформації. До цього класу належать задачі перевірки статистичних гіпотез, віднаходження асоціацій та часових шаблонів. Наприклад, знаючи, що деякі банки

² Термін, що використовується в англійській літературі — Data Mining — буквально можна перекласти як "здобуття корисних копалин — даних".

збанкрутували, можна здійснити ретроспективний аналіз їх економічних показників і виявити певні загальні закономірності. А далі, висловивши припущення, що банкрутство і така динаміка показників взаємопов'язані, постійно контролювати стан цих показників інших банків.

Імітаційні задачі — створення математичних моделей, що описують бізнес-процес, перевірка адекватності цих моделей на наявних даних і дослідження поведінки бізнес-процесу при зміні певного набору факторів (“а що буде, якщо змінити процентні ставки?”). Задачі цього класу застосовуються для аналізу можливих наслідків прийняття того чи іншого управлінського рішення.

Синтез управління — визначення можливих управлінських впливів, що забезпечать досягнення певної мети. Зокрема, оцінюється, чи вона взагалі досяжна.

Оптимізаційні задачі поєднують імітаційні, управлінські, оптимізаційні та статистичні методи моделювання і прогнозування, щоб вибрати з множини припустимих управлінських впливів саме ті, які забезпечують найефективніше (за визначеними критеріями) досягнення поставленої мети.

Загалом процес інтелектуального аналізу даних складається з трьох стадій:

- 1) виявлення закономірностей (вільний пошук);
- 2) використання виявлених закономірностей для передбачення невідомих значень (прогнозне моделювання);
- 3) аналіз винятків, призначений для підтвердження чи спростування віднайдених закономірностей, виявлення в них аномалій та їх тлумачення.

Але слід зазначити, що реальний бізнес-процес являє собою дуже складний об'єкт, що описується множиною різноманітних фактів, між якими існує велика кількість зв'язків різного походження. Мало того, деякі показники бізнес-процесу насправді можуть бути тісно пов'язаними з подіями, які в сховище даних не заносяться (наприклад, лихоманка на валютному ринку внаслідок сумнозвісних подій 11 вересня в США). Аналізувати ж зв'язки “всього з усім” просто немає сенсу. Тому математичні методи можна застосовувати лише тоді, коли дослідник має модель бізнес-процесу чи принаймні первісну гіпотезу про взаємозв'язки його складових.

Побудова моделі — процес ітераційний. На підставі власного досвіду та інтуїції аналітик висуває гіпотезу, перевіряє її справедливість. Гіпотеза підтверджується, спростовується (натомість народжується інша) чи уточнюється, деталізується і знову перевіряється, доки аналітик не буде задоволений відповідністю гіпотези поставленому завданню дослідження та наявним фактичним даним. І тут сховище даних надасть неоціненну допомогу як джерело інформації, яка може нав'язати гіпотезу, а також як потужний інструмент для перевірки гіпотез.

На відміну від традиційних теоретичних задач “штучного інтелекту”, сховище даних не спрямоване на “удосконалення” людини, а підсилює її можливості, різко збільшуючи обсяг і якість доступної фахівцеві-аналітику інформації та звільняючи його від рутинної роботи і виконання не властивих функцій.

Алгоритми, що існують сьогодні для вирішення оптимізаційних та імітаційних задач і задач синтезу управління, розраховані виключно на наявність адекватної моделі системи. Термін реалізації повноцінної моделі складного бізнес-процесу навіть за наявності кваліфікованої команди бізнес-аналітиків, математиків і програмістів становить не менш як півтора-два роки.

Тому на сьогодні, приступаючи до розв'язання економічних задач, слід реально розраховувати на використання комплексного програмного забезпечення, що дає змогу виконувати завдання першого, другого і лише частково — третього рівнів.

Окремим корисним способом надання інформації користувачам є “вітрина даних”. Зазвичай складний бізнес-процес у цілому можна розглядати як сукупність низки складових, кожна з яких є досить об'ємною та значною для того, щоб здійснювати її окремий аналіз. Наприклад, у банку такими складовими можуть бути розрахунково-касове обслуговування клієнтів, ведення власної господарської діяльності, обслуговування кредитних і депозитних договорів тощо. Тому для користувачів конкретного фаху зручно мати уявлення не про все сховище взагалі, а про ту підмножину інформації та засобів її обробки, котра допомагає виконувати тільки їхнє завдання. “Вітрина даних” — це набір засобів, спроектованих для вирішення конкретних задач та оптимізованих для використання конкретною групою користувачів. Характерним

для “вітрини даних” є створення стандартних меню користувача, орієнтованих на конкретну предметну область, альбомів звітних форм тощо.

Перейдемо до проблематики і мети створення корпоративного сховища даних та аналітичної системи Національного банку.

Сховище даних та аналітична система (надалі — СДАС) створюються в НБУ з метою інтеграції різномірної інформації, що існує в системі Національного банку та постійно надходить до неї, а також для надання фахівцям центрального банку країни високоефективних засобів для її аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Аналітична система (надалі — АС) використовуватиметься у Національному банку для виявлення функціональних та логічних закономірностей в інформації, що зберігається у сховищі даних (надалі — СД), а також побудови моделей і правил, за допомогою яких пояснюються виявлені взаємозв'язки між економічними показниками і прогнозується з достатньою вірогідністю розвиток певних економічних процесів.

СДАС забезпечуватиме:

- ◆ надання керівництву та відповідним підрозділам Національного банку вивіреної, достовірної та несуперечливої інформації для прийняття відповідних рішень;

Сховище даних та аналітична система створюються в НБУ з метою інтеграції різномірної інформації, що існує та надходить до Національного банку, а також для надання фахівцям центрального банку країни високоефективних засобів для аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень

- ◆ належне формування та аналіз економічних показників;
- ◆ фінансове та економічне моделювання;
- ◆ аналіз та моніторинг ризиків;
- ◆ аналіз фінансового стану суб'єктів банківської системи та його прогнозування.

СДАС дасть змогу вирішувати різноманітні завдання, що стосуються аналізу інформації та прийняття управлінських рішень.

Висока продуктивність СДАС має бути забезпечена за рахунок оптимізації моделі даних. Аналітики матимуть доступ до метаданих (репози-

тарію), набору інструментальних засобів управління СДАС і практично необмеженої кількості оперативної та отриманої із зовнішніх джерел інформації.

Особливо важливим є те, що СДАС дасть змогу кінцевим користувачам отримувати складні аналітичні звіти й опрацювати інформацію, не залучаючи фахівців з інформаційних технологій. Процес отримання звітів спроститься, стане можливим оперативний та ефективний аналіз інформації, складний за методикою і різноманітний за змістом.

Джерелами даних (внутрішніми та зовнішніми) СД НБУ є система автоматизації банківських операцій та інформаційні системи Національного банку, нормативно-довідкова інформація, статистична інформація суб'єктів банківської системи України (банків та їхніх філій, установ Державного казначейства), макроекономічна інформація інших державних структур та органів тощо.

Технологічні засоби надання інформації можуть містити файловий обмін, прямий доступ до оперативних баз даних, використання веб-технологій тощо.

Засоби завантаження даних визначаються залежно від кількості оперативних джерел, якості та обсягів даних, що зберігаються.

Засоби управління СДАС включають:

- ♦ адміністрування репозитарію;

- ♦ адміністрування користувачів, визначення прав їх доступу до репозитарію та до даних у СД;

- ♦ проведення регламентних робіт;

- ♦ протоколювання роботи користувачів та подій у системі, загальний аудит роботи системи.

Аналітична система призначена для отримання інформації із СД відповідно до потреб і кваліфікації окремих груп користувачів. Основою аналітичної системи є набір аналітичних та статистичних методик оброблення даних та їх агрегатів, засоби їх подання у зручній для розгляду формі. Ця система включає:

- ♦ засоби формування складних звітів та їх аналізу;

- ♦ засоби створення запитів до вільного змісту у фахових банківських термінах;

- ♦ подання інформації у вигляді діаграм та графіків;

- ♦ "вітрини даних" для забезпечення потреб функціональних департаментів;

- ♦ економічні методики аналізу показників;

- ♦ методики прогнозування.

СДАС у Національному банку планується впроваджувати трьома етапами.

Перший етап. Аналізуються інформаційні потоки та бази даних, що існують у Національному банку. Одночасно формуються вимоги до СДАС із залученням потенційних її користувачів.

Другий етап. Проводиться повна

інвентаризація економічних показників та вихідних форм. Проектується докладна логічна і фізична структура СД. Розробляються описи процедур приймання, вивірення та очищення вхідної інформації. Адаптуються або повністю розробляються методики аналізу показників. Вибирається відповідне потребам Національного банку програмне забезпечення СДАС, визначаються обсяг та план-графік робіт з адаптації програмного забезпечення.

Третій етап. Поступово розробляються та впроваджуються конкретні підсистеми. Створюється та наповнюється репозитарій. Реалізується процедура приймання, вивірення та очищення вхідної інформації. Розпочинається наповнення СД інформацією з різних джерел, розрахунок вторинних економічних показників. Генеруються використовувані, а також нові форми звітності. Будуються "вітрини даних" для забезпечення потреб функціональних департаментів. Втілюються розроблені та створюються нові методики аналізу, завдяки яким функціональні підрозділи Національного банку отримують потужні засоби аналізу та прогнозування для прийняття виважених управлінських рішень.

Стратегія подальшого розвитку СДАС передбачає створення методик прогнозування тенденцій зміни економічних показників як Національного банку, так і банківської системи України в цілому. □

НОВІ КНИГИ

Міні-рецензія/

Посібник "Інвестиції, ризик, прогноз"

У навчальному посібнику "Інвестиції, ризик, прогноз" розглянуто основні методи та прийоми теорій інвестицій, ризику та прогнозу. Теоретичний блок широко ілюструється прикладами. Матеріали книги апробовано у Львівському національному університеті імені Івана Франка та Львівському банківському інституті.

Єлейко Я.І., Єлейко О.І., Раєвський К.Є.
Інвестиції, ризик, прогноз. — Львів: ЛБІ НБУ. — 176 с.

Інвестиції, кредити, страхування та й загалом уся підприємницька діяльність пов'язані з ризиками. Науковці та спеціалісти-фінансисти намагаються знайти оптимальні шляхи розв'язання проблеми зменшення їх негативного впливу, досягти поліпшення функціонування фінансово-кредитного механізму в цілому та його базової ланки — банківської системи зокрема.

Визначення критеріїв оптимізації фінансової діяльності шля-

хом мінімізації впливу ризиків розглядають та аналізують на сторінках навчального посібника "Інвестиції, ризик, прогноз" його автори Я.І.Єлейко, О.І.Єлейко, К.Є. Раєвський.

Збірник містить шість розділів. Розглянуті проблеми згруповано за однорідною тематикою. Зокрема, у першому, третьому, п'ятому і шостому розділах посібника висвітлюються загальні питання інвестиційної діяльності, фінансового аналізу, інвестицій, формування та дослідження інвестиційного портфеля, побудови факторних моделей інвестицій. Окрім теоретичного матеріалу, автори використовують велику кількість прикладів з економічної практики підприємств, що поглиблює цінність навчального посібника.

У другому розділі подано основні поняття економічного ризику, методів його оцінки та запропоновано способи мінімізації негативного впливу.

Четвертий розділ присвячено методам оцінки звичайних акцій.

У заключному, сьомому розділі увага авторів сконцентрована на питаннях прогнозу, основних методах його побудови з використанням одномірних часових рядів.

Вихід навчального посібника стане незаперечним внеском авторів у процес підготовки спеціалістів із фінансів та банківської справи, а також суттєво збагатить сферу прикладного застосування шляхів удосконалення фінансово-кредитної системи в цілому та банківської зокрема.

Маркіян Мальський,
доктор економічних наук.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у липні 2002 року

Розміри діючої облікової ставки Національного банку України в 2001 р. та 2002 р.*

Дата введення у дію	Розмір діючої облікової ставки	Відсотки річних
15.08.2000 р.	27.0	
10.03.2001 р.	25.0	
07.04.2001 р.	21.0	
11.06.2001 р.	19.0	
09.08.2001 р.	17.0	
10.09.2001 р.	15.0	
10.12.2001 р.	12.5	
11.03.2002 р.	11.5	
04.04.2002 р.	10.0	
05.07.2002 р.	8.0	

* Ломбардна ставка Національного банку України відповідає розміру процентної ставки за кредитами "овернайт" і починаючи з 9 квітня 2001 р. визначається та доводиться до суб'єктів банківської системи щоденно.

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України банків у 2002 р. та липні 2002 р.

Показники	Відсотки	
	2002 р.	У тому числі за липень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування банків, усього	100	100
У тому числі через:		
— кредити "овернайт"	11.5	0.03
— кредити, продані на тендері	86.6	99.97
— операції РЕПО	1.9	—
— інші механізми	—	—

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими банкам у 2002 р. та липні 2002 р.

Показники	Відсотки	
	2002 р.	У тому числі за липень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	10.4	8.8
У тому числі за:		
— кредитами "овернайт"	15.0	9.0
— кредитами, проданими на тендері	9.8	8.8
— операціями РЕПО	11.7	—
— іншими інструментами	—	—

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті в липні 2002 р.**

Показники	Відсотки річних	
	Липень 2002 р.	
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам	4.37	
за кредитами, отриманими від інших банків	4.24	
за депозитами, розміщеними в інших банках	3.58	
за депозитами, залученими від інших банків	5.46	
На небанківському ринку:		
за кредитами	24.92	
за депозитами	7.90	

** За щоденною звітністю банків.

Темпи зростання грошової маси у січні — липні 2002 р.

Агрегати грошової маси	01.01.	01.02.	01.03.	01.04.	01.05.	01.06.	01.07.	01.08.
	2002 р.	2002 р.	2002 р.	2002 р.	2002 р.	2002 р.	2002 р.	2002 р.
Готівка. Гроші поза банками								
Грошова маса (M0), % до початку року	100.0	93.0	95.9	100.9	107.8	104.8	110.2	115.9
M0 + кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті								
Грошова маса (M1), % до початку року	100.0	92.7	95.4	101.7	103.0	103.0	109.1	114.3
M1 + строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валютах								
Грошова маса (M2), % до початку року	100.0	95.7	98.9	104.0	106.3	107.4	112.8	118.7
M2 + цінні папери								
Грошова маса (M3), % до початку року	100.0	95.7	98.9	103.9	106.2	107.1	112.4	118.4

Примітка. Норму формування банками обов'язкових резервів диференційовано з 10 грудня 2001 р. залежно від видів залучених коштів (див. "Вісник НБУ", № 2 за 2002 р.). Інформацію про внесення змін у нормативи формування банками обов'язкових резервів залежно від виду та строку депозиту опубліковано у "Віснику НБУ", №№ 3, 5 і 6 (2002 р.).

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Виставка в НБУ /

Авангардний реалізм Анатолія Марчука

Сьомий рік зали цокольного поверху Національного банку України з успіхом використовуються як виставковий зал і картинна галерея. За визнанням самих митців, це буквально ідеальне приміщення для демонстрування творів прикладного мистецтва, скульптури, живопису тощо. На початку серпня на зміну глибоким, філософським фотороботам Леоніда Мілевського, які експонувалися в "банківській галереї" у червні – липні, прийшли сміливі і колоритні полотна художника-авангардиста Анатолія Марчука.

Анатолій Марчук. Хто він, яка земля виколисала його талант, де він черпає насагу для своїх полотен? Народився Анатолій у селі В.Слобода, а його дитинство минуло в селі Козичанка на Київщині. Саме під високим небом і ясними зорями Козичанки всотував він у себе багаті фарби землі, крок за кроком пізнавав глибину світу, вчився любити людей, свою малу і велику батьківщину. Потім були образотворча студія Київського Жовтневого палацу, приват-

Анатолій Марчук.
Фото Анни Помикальської.

Спіндрована святиня. 1990 р.

Дівчина з папугою. 2002 р.

Довідка буквоїда

Анатолію Марчуку 45 років. Член Національної спілки художників України з 1990 року.

Із 1985 року взяв участь у більш як 90 всеукраїнських та міжнародних виставках (із них 28 — персональні). Лауреат міжнародних премій. Із 1998 року — експерт галереї "Мистецький курінь" (Київ), яка опікується розвитком молодого українського мистецтва, організатор багатьох виставок.

Твори Анатолія Марчука зберігаються у провідних художніх музеях України, Польщі, а також у приватних колекціях України, Польщі, Німеччини, США, Австралії і Канади.

Працює у галузі станкової графіки та малярства.

Весняний мотив. 2002 р.

Печальна. 1998 р.

IXTIS. 1997 р.

У залі виставки.

Козичанський мотив. 2002 р.

на школа малюнка В.Зарецького, навчання в Київському державному художньому інституті (нині — Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури). Але до Козичанки художник прикипів душею назавжди. Саме тут він мешкає більшу частину року (решту — в Києві або Кракові), тут його творча майстерня, тут відбулася 1994 року чи не найдорожча для нього персональна виставка його творів. Тут мріє створити будинок творчості, де молоді художники могли б відпочити, попрацювати на пленері, вдихнути п'який дух старої Козичанки, який тягнеться ще із трипільських, а може, й давніших часів. Під будинок творчості в селі виділяють гектар старої шкільної садиби. Проте це лише початок, головна робота зі створення цього мистецького осередку — попереду. Сподіваємося, в Марчука вистачить наполегливості й організаторського хисту, аби добитися поставленої мети.

С тиль письма Марчука не завжди легкий для сприйняття, непідготовленого глядача він часом навіть дратує, але нікого не залишає байдужим. Сам художник свій метод назвав аванреалізмом — авангардним реалізмом. Як зазначає мистецтвознавець Володимир Підгора, “гля-

дача розхвильовує не лише справжня малярськість колориту, його живописність, але й та гармонія Всесвіту, котра постає через поєднання фактичного й невизначеного, ясності й тайни, реалістичного й абстрактного, алогізму і послідовного”. Марчуку “найдужче болить своя рідна земля й культура, йому чужа претензійно-деструктивна і позанаціональна художня мова”.

ку притаманне дивовижне внутрішнє відчуття кольору. Його картини вражають надзвичайно виразним поєднанням кольорових контрастних плям, тонко “підігнаних” пензлем майстра. На думку дослідників його творчості мистецтвознавців Петра Нестеренка і Володимира Підгори, око Марчука — одне з краших в Україні у баченні кольоропоєднань і кольоросполучень, тому саме завдяки цьому

ми і маємо творчий феномен Анатолія Марчука.

У виданому торік каталозі творів Марчука Володимир Підгора характеризує його творчість емно і точно: “Безсумнівний колорист, митець сміливо “грає” фактурами, любить використовувати площини чистого відкритого кольору, застосовує швидке, експресивне малярство (його переконання: “живопис — це колір та експресія”), внаслідок чого постає яскраве, потужне, артистичне письмо свіжого і динамічного звучання. У полотнах Анатолія Марчука — живий пульс символіки непростого поступу до горизонту, постійного творчого становлення, прекрасна й важка дорога до Храму”.

Дмитро Крохмалюк,
“Вісник НБУ”.

Пейзаж з будинком. 2002 р.

До знакової системи письма художник прийшов не відразу. Починав із зображення пам'яток архітектури Києва, писав натюрморти, мертву природу. Із кожною новою роботою відбувалася поступова концентрація внутрішньої енергії, якій ставало тісно в усталених рамках. Марчук шукає свою неповторну мистецьку мову, переходить до узагальнень. Зрештою це природно: художник такого рівня, як Марчук, не міг і не може не узагальнювати.

Із полотен, експонованих в НБУ, проглядається дуже сильний вплив природи на творчість художника. Марчук не просто пише природу, черпає у ній натхнення, він живе в ній, природа — це його друге “я”. Можливо, таким чином митець шукає колірні гармонії, майстром яких став уже давно.

За загальним визнанням, Марчу-

АННОТАЦИИ

Стабильная гривня — залог экономического подъема.

Владимир Кротюк, Александр Киреев, Анна Карчева. *Финансовое состояние банков Украины в первом полугодии 2002 года и пути повышения эффективности их деятельности.*

Анализ основных показателей деятельности банковской системы Украины, в частности — структуры активов, обязательств, балансового капитала, доходов и затрат банков страны за первое полугодие 2002 года.

Структура активов, обязательств, балансового капитала, доходов и затрат банков Украины по состоянию на 01.07.2002 г.

Владимир Кротюк, Евгений Карманов. *Некоторые аспекты правового регулирования борьбы с отмыванием денег в банковской системе.*

Дан перечень основных международных документов, на основании которых правоохранительные органы и банковские структуры ведут борьбу с легализацией средств, добытых преступным путем, проанализировано положение дел в борьбе с отмыванием денег в Украине. Комментируются отечественные нормативно-правовые акты, связанные с этой проблематикой.

Анатолий Бурдюгов. *Объединить усилия в ускорении социально-экономического развития Крыма.*

Заметки о восьмой банковской конференции в Автономной Республике Крым, рассмотревшей актуальнейшие вопросы развития региона.

Владимир Савченко. *Активизация деятельности филиалов средних и малых банков в регионах.*

На примере черниговского филиала акционерного банка “Синтез”, значительно активизировавшего в последнее время свою деятельность, автор рассматривает перспективы функционирования филиалов небольших кредитных учреждений на периферии.

Александр Шаров. *Украина и МВФ: “в поисках утраченного времени”.*

Анализируя опыт десятилетнего сотрудничества Украины с МВФ, автор приходит к выводу, что необходимо изменить парадигму отношений нашей страны с этой влиятельной международной организацией.

Лада Смахтина. *На пути европейской интеграции.*

Рассказывается о первых шагах Украины на пути адаптации отечественного законодательства к законодательству ЕС.

О выпуске в обращение памятных монет “Пугач”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет серии “Флора и фауна Украины” “Пугач” номиналами 10 и 2 гривни, посвященных пугачу (*Bubo bubo*) — птице, занесенной в Красную книгу Украины. Фотоизображение аверса и реверса монет.

Александр Петрик. *Развитие ценовой ситуации в Украине.*

Рассматриваются основные причины дефляции в Украине. Делается вывод, что монетарную политику следует ориентировать не на оперативное реагирование на краткосрочные изменения ценовой ситуации на рынке продовольствия, а на поддержку общей ценовой стабильности в долгосрочной перспективе.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в июле 2002 года.

Аналитические материалы в форме таблиц и графика о результатах аукционов по размещению облигаций внутреннего государственного займа в июле 2002 года.

Светлана Петрова. *Учет материальных активов коммерческими банками.*

В форме вопросов и ответов автор разъясняет практические аспекты учета банками материальных активов.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за июль 2002 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за июль 2002 года).

Владимир Братчиков. *Бухгалтерский учет и контроль: аспекты развития.*

Автор предлагает сделать бухгалтерский учет более гибким для проведения аудита, что даст возможность получать достоверную, реальную и правдивую информацию, необходимую для анализа деятельности банка.

Игорь Новак. *Построение корпоративного хранилища данных Национального банка Украины.*

Подробно разъясняется суть нового проекта НБУ — корпоративного хранилища данных, его основных принципов, концепции и терминов, используемых при построении систем такого типа.

Маркиян Мальский. *Пособие “Інвестиції, ризик, прогноз”.* Мини-рецензия на учебное пособие Елейко Я.И., Елейко О.И., Раевского К.Е. “Інвестиції, ризик, прогноз”.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в июле 2002 года.

Учетная ставка НБУ, механизмы и объемы рефинансирования Национальным банком Украины банков, средние процентные ставки НБУ и банков, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.08.2002 г.

Дмитрий Крохмалюк. *Авангардный реализм Анатолия Марчука.*

Заметки о творчестве художника-авангардиста Анатолия Марчука, выставка картин которого состоялась в “банковской галерее” НБУ.

ANNOTATIONS

Stable hryvnia is the keystone of economic upturn.

Volodymyr Krotiuk, Oleksandr Kirieiev, Anna Karcheva. *Financial situation of Ukrainian banks in the first quarter of 2002 and ways of increasing the efficiency of their activity.*

Major indicators of the activity of the banking system of Ukraine, in particular, the structure of assets, liabilities, balance capital, income and expenses of banks in the first half-year of 2002 are analyzed.

Structure of assets, liabilities, balance capital, income and expenses of Ukrainian banks as of 1 July 2002

Volodymyr Krotiuk, Yevhenii Karmanov. *Some aspects of the legal regulation of the struggle against money laundering in the banking system.*

Basic international documents on whose basis the law machinery and banking structures struggle against legalization of the gains obtained in a criminal way are listed and the state of affairs in the struggle against money laundering in Ukraine is analyzed. Domestic normative and legal acts connected with these problems are commented upon.

Anatolii Burdiugov. *Efforts to precipitate the social and economic development of the Crimea should be united.*

Notes on the eighth banking conference in the Autonomous Republic of the Crimea which considered the most pressing questions of the region development are given in the article.

Volodymyr Savchenko. *Activity animation of the branches of medium and small banks in regions.*

By the example of the Chernihiv branch of the joint-stock bank "Sintez" that lately considerably animated its activity, the author considers functioning of the branches of small credit institutions at the periphery.

Oleksandr Sharov. *Ukraine and the IMF: "In Search of the Lost Time".*

Analyzing the 10-year experience of Ukraine's cooperation with the IMF the author comes to the conclusion that it is essential that the paradigm of the relationship between our country and this powerful international organization be changed.

Lada Smakhtina. *Heading toward European Integration.*

The article tells about the first steps taken by Ukraine to adapt the domestic legislation to that of the EU countries.

On the issue of "Screech Owl" commemorative coins.

Official announcement of the putting into circulation and numismatic description of the 10 and 2 hryvnia commemorative coins of the "Flora and Fauna of Ukraine" series "Screech Owl" dedicated to the screech owl (*Bubo bubo*) - a bird regis-

tered in the Red Book of Ukraine. Pictures of obverse and reverse of the coins are given.

Oleksandr Petryk. *Development of the price situation in Ukraine.*

Basic causes of deflation in Ukraine are considered. The author draws a conclusion that the monetary policy should be oriented to the general price stability maintenance rather than the operating reaction to the short-term changes in the price situation in the food market.

Government securities market in Ukraine in July 2002.

Analytical materials in tables and graphs on the result of auctions on T-bills allocation in July 2002.

Svetlana Petrova. *Tangible assets accounting by commercial banks.*

The author explains practical aspects of the tangible assets accounting by banks in the form of questions and answers.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies set monthly by the National Bank of Ukraine (in July 2002)

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies set daily by the National Bank of Ukraine (in July 2002)

Volodymyr Bratchikov. *Accounting and accounting control: development aspects.*

The author suggests that accounting be made more flexible for auditing which will enable one to obtain more reliable, real and truthful information necessary for the analysis of the banking activity.

Ihor Novak. *Corporate data warehouse of the National Bank of Ukraine.*

The new project of the NBU (the corporate data warehouse, its main principles, concepts and terminology used when building up systems of such type) is explained in detail.

Markian Malskyi. *Manual "Investment, market, forecast".*

Mini-review of the manual by Yeleiko Y.I., Yeleiko O.I. and Raievskyi "Investment, market, forecast".

Major monetary indicators of the Ukrainian money and credit market in July 2002

The NBU discount rate, mechanisms and refinancing volumes of banks by the National Bank of Ukraine, average interest rates of the NBU and banks, dynamics of money supply growth as of 1 August 2002.

Dmytro Krokhamliuk. *Vanguard realism of Anatolii Marchuk.*

Notes on the creative work of avant-guard artist Anatolii Marchuk whose art exhibition took place in the "Banking Gallery" of the NBU.

**Передплатний індекс журналу “Вісник НБУ”
і додатка до нього
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”
у Каталозі періодичних видань України — 74132**

